POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 1102 LJUBLJANA

Planinski vestnik

3

glasilo Planinske zveze Slovenije

marec 1999

MAMMUT - EDEN VODILNIH SVETOVNIH PROIZVAJALCEV GORNIŠKE, OUTDOOR IN TREKING OPREME; 130 LET INOVACIJ, KVALITETE, IZKUŠENJ, TRADICIJE IN ZAUPANJA KUPCEV

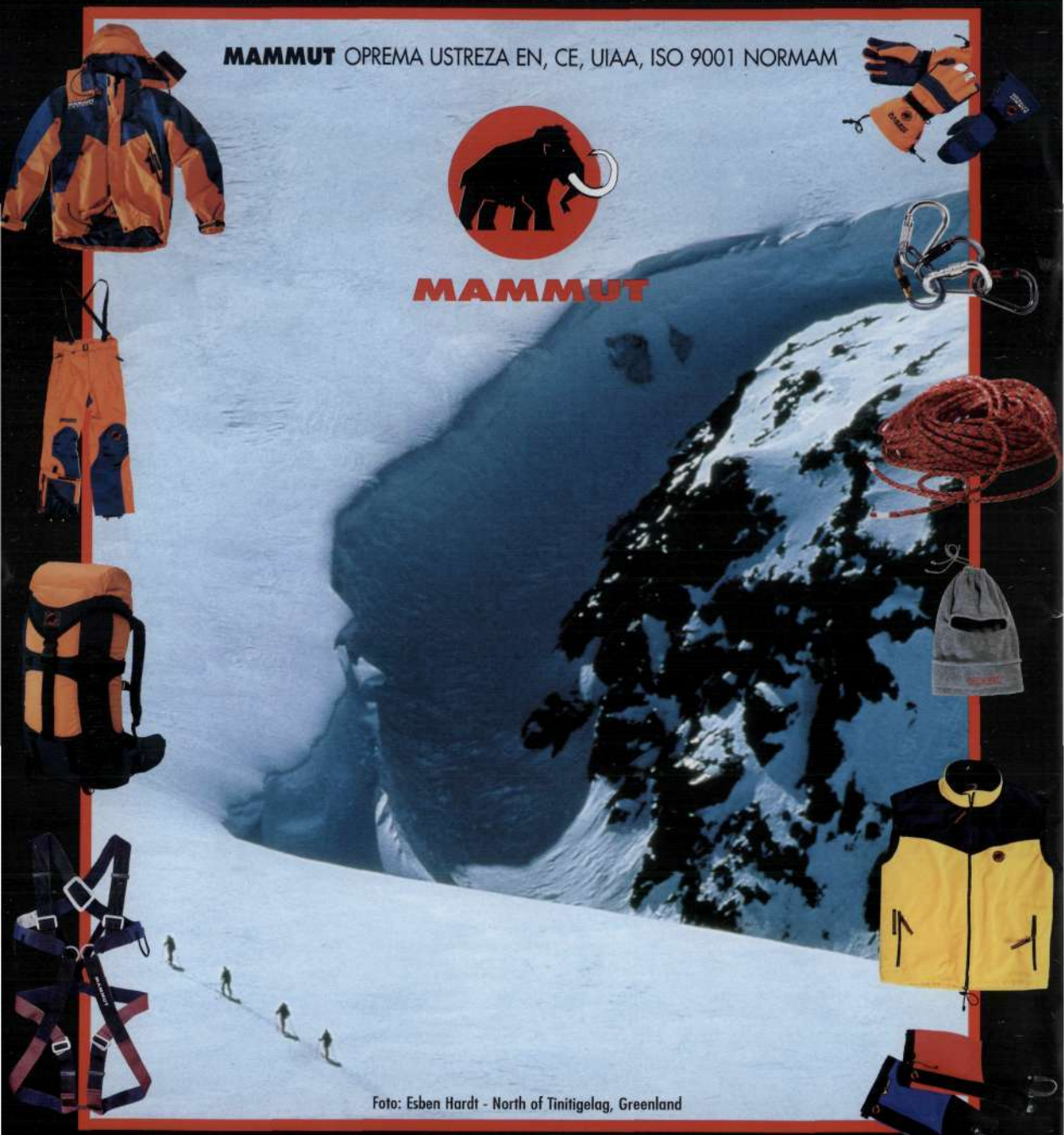

UVOZNIK IN DISTRIBUTER

T.E.R.R.A.

GORNIŠKA OPREMA
MOUNTAINEERING EQUIPMENT
SI 2000 Maribor, I. Internacionale 22, Slovenija
Tel.: +386 62 227 613, 109 53 20
Fax: +386 62 109 53 21

NA VAŠO ŽELJO VAM POŠLJEMO BREZPLAČEN KATALOG; ZA DRUŠTVA, ORGANIZACIJE IN USTANOVE POSEBNE UGODNOSTI.

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

marec 1999 3

letnik XCIX izhaja od leta 1895

vsebina

Tone Wraber	Umetnine pozabljenega mojstra	98
Marjan Raztresen	Zaprti v lastne kroge	99
Vinko Hrovatič	Jelenca tjakaj pogleduje	104
	Slovenski alpinistični maraton	105
Lucija Herzog	Moj navdih je tišina	107
Marjan Raztresen	Kdo je naj, Prezelj, Humar ali Švab?	108
Roman Robas, Boris Strmšek	Varnejše nevarne šerpovske poti	111
Vid Černe	Odkod ime znanega potoka	115
Dr. Tone Strojin	Gorništvo	116
Albin Černjač	Dan, podarjen duši	120
Lado Brišar	Na Kepo	122
Matjaž Šerkezi	Svet za izbrance	123
Jožef Borak	Elbrus s priokusom avanture	125
Marjan Bradeško	Sopotnica	127
Milena Ožbolt	Na Požarišče in Gornje Poljane	128
Aleš Tacer	Planinska himna	129
Aleš Karl Nosan	V objemu zelenih vulkanov	130
Vera Pipal	Macesni nad Klemenčo jamo	131
Andreja Čibron-Kodrin	Po rudniških rovih v podzemlje Pece	132
Aleš Tacer	Sončni vzhod	134
	Odmevi	134
	Iz planinske literature	136
	Društvene novice	137

Slika na naslovni strani: **Ledeniška naveza šole NMA in PZS med vzponom na Naur Peak**

Foto: Roman Robas

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 1000 Ljubljana, Dvoržakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojin, Tone Škarja in Franček Vogelnik. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri Agenciji RS za plačilni promet 50101-678-47046, devizni račun pri Ljubljanski banki - Gospodarski banki d.d. Ljubljana 50100-620-133-900-27620 - šifra valute - 3053/8. Naročnina za leto 1999 znaša 3850 tolarjev in je plačljiva najpozneje do konca marca 1999, posamezna številka stane 400 tolarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna JOŽE MOŠKRIČ d. d. v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92) in Mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

JAN TRENTAN-HAVLIČEK – POZABLJENI SLIKAR JULIJSKIH ALP IN KRASA

UMETNINE POZABLJENEGA MOJSTRA

TONE WRABER

Tako je to: raziskuješ snežniško rastlinstvo in prideš do razvaline nekdanje planinske koče. Ko ti pride v roke njena slika izpred sto in več let in na njej odkriješ ime slikarja, ki jo je narisal, se zaveš, da si to ime nekoč že prebral. Polagoma, po mnogoterem in včasih skoraj napetem raziskovanju, se pred teboj razgrne pozabljena dejavnost pozabljenega slikarja. Verjamem, da je oboje, kljub še vedno močno nepopolnim ugotovitvam, vredno predstavitve v glasilu slovenskega planinstva.

1. SLIKAR SNEŽNIŠKE KOČE

Na vzhodni strani Snežnika je na višini okrog 1480 m n.m. velika jasa. Nanjo privede steza, ki se z vrha Snežnika čez Grčovsko in Holarinsko sedlo spušča proti Novi Kračini, a te skalne vzpetine ne doseže, saj se tik pred njo obrne proti cesti, ki vodi od Gašperjevega hriba v Leskovo dolino. Na zahodni strani jase je precej globoka vrtača, katere dno leži 1460 metrov visoko. Porasla je z visokimi steblikami, na njenem severnem obrobju, še preden to preide v sklenjeno bukovje, je nekaj samotarskih smrek. Še vedno na jasi, med smrekami in gozdom, lahko opaziš kamne, ki še dajejo slutiti tloris nekdanje stavbe. Ta je vredna pozornosti, saj je bila prva planinska koča, ki jo je zgradilo kako planinsko društvo na ozemlju Slovenije. O tem sem prvič bral v poglavju *Snežnik in planinstvo* **Draga Karolina**, ki je izšlo v zborniku *Snežnik* (PD Ilirska Bistrica, 1977). Pisec je ta podatek povzel iz knjige **Rudolfa Badjure** *Ljudska geografija* (1953: 14). Snežniško kočo je zgradila Primorska podružnica Nemško-avstrijskega planinskega društva in jo odprla 19. julija 1874 (**Pazze** 1893: 16, 18–22). O delovanju te podružnice na slovenskih tleh je zelo poučeno pisal nekdanji urednik Planinskega vestnika **dr. Arnošt Brilej** (1952: 229), a vira za svoje pisanje ni navedel. Njegov zapis je dosti pozneje, a z netočnim citatom tega vira, v našem Vestniku povzel zaslužni bistriški planinec Drago Karolin (1991: 478–479), ki je v svojem članku uporabil tudi pravkar navedeno Pazzejevo delo, iz njega tudi prerisal Snežniško kočo, ni pa navedel uporabljenega vira. Spet v Vestniku je prav tako zaslužni bistriški planinec **Vojko Čeligoj** (1995: 505–506) pisal o isti koči in tudi objavil fotografijo kamnite groblje, ki je od nje ostala. V zborniku Ilirske teme je izšel članek obeh (D. Karolin in V. Čeligoj 1994: 73–80), ki obsega ponatis Karolinovega članka iz Vestnika in Čeligojev zapis o pesniku Zlatoroga **Rudolfu Baumbachu**, ki je za odprtje Snežniške koče napisal priložnostno deklamacijo v verzih. Ta je bila objavljena v Pazzejevi Kroniki.

V. Čeligoj mi je poleti 1997 izročil kseroksno kopijo slike Snežniške koče, vendar brez podatka o publikaciji, v kateri je izšla. Ker pa sem vedel, kdo je kočo

Trentan-Havličkova slika Koče na Kranjskem Snežniku, objavljena 1893. v Pazzejevi Kroniki Primorske podružnice Nemško-avstrijskega planinskega društva. Okolica koče je v primerjavi s sedanjostjo manj porasla, vrhovi v ozadju, ki zakrivajo sam vrh Snežnika, pa so narisani skoraj malo preveč visokogorsko. Najvišji je Kindlerjev vrh (1680 m), v katerega severnem grebenu je značilno oblikovan in dobro prepoznaven skalni stolp.

zgradil, sem vzel v roke dragoceno slovensko gorniško bibliografijo, v kateri je **Jože Munda** prispeval poglavje o planinski literaturi (1965: 11–106), in v njej hitro odkril Kroniko Primorske podružnice Nemško-avstrijskega planinskega društva za obdobje 1873–1892 (Pazze 1893). Knjigo, za katero sem si predstavljal, da bo čisto »zaprašena«, sem dobil na Inštitutu za raziskovanje krasa v Postojni. Naši speleologi jo uporabljajo v takšni meri, da so naredili še njeno kopijo. V letu 1873 rojena podružnica je namreč leta 1883 ustanovila odsek za raziskovanje jam, s čimer se je težišče njenega delovanja s planinskega preneslo na jamarsko področje, in se v nadaljnjem uveljavila zlasti pri raziskovanju in odpiranju Škocjanskih jam. Po pričakovanju sem v Kroniki med stranema 18 in 19 našel prilogo s sliko »Koče na Kranjskem Snežniku«. V levem spodnjem kotu je razločen podpis risarja: **Trentan-Havliček**. Ker me vse, kar je v zvezi s Snežnikom, v zadnjih letih še posebej zanima, sem hotel o risarju s tem priimkom izvedeti še kaj več.

2. SLIKAR MOTIVOV IZ TRENTE

V tej želji sem – zares ob pravem času – spet enkrat vzel v roke drobno knjigo *Il giardino tra i monti (Juliana)*, ki je izšla v Trstu leta 1977. V njej je **Rinaldo Derossi** v italijanskem prevodu objavil nekaj v izvirniku nemško napisanih tekstov **Alberta Bois de Chesna** ter jih pospremil z uvodnim poglavjem o življenju in delu tega ustanovitelja (1926) in prvega lastnika alpskega botaničnega vrta Juliana v Trenti. Poleg nekaterih drugih (rastlinskih) barvnih slik so v njej objavljene tudi tri reprodukcije z motivi iz Trente: *Stari mlin pri Sv. Mariji v Trenti* (str. 45), *Pokrajina v Zgornji Trenti* (str. 49), *Pri izviru Soče* (str. 73), kot slikar pa je naveden – **J. Havliček**. Na prvi sliki, ki ni datirana, ni mlin, temveč

zaselek Pri Cerkvi s Špikovo domačijo, z Ozebnikom, s Čistim vrhom in z ostenjem Lop, in – kar daje tej sliki posebno dokumentarno vrednost – ostankom plavža nekdanje fužine. Cerkev še nima zidanega zvonika, ki je bil zgrajen leta 1907. Na drugi sliki (iz leta 1881) je v ospredju iz kamnov zložena ovčja staja, za njo dolina Zadnjice s skoraj povsem neporaslim prisojno svetlim vznožjem Pihavca na levi in osojno temnim Ozebnikom na desni, v ozadju pa se mogočno dviga Triglav s svojim zahodnim ostenjem. Na sliki, datirani z letnico 1886, se mlada Soča preliva čez skalovje pod njenim izvirom; okoliška pobočja so mnogo bolj gola od današnjih.

3. ŠE DRUGI PODATKI O HAVLIČKU

V Pazzejevi publikaciji je poleg risbe s Snežniško kočo natisnjenih še 10 Havličkovih risb, ki se, razen ene, vse nanašajo na Škocjanske jame: Škocjan na Krasu (priloga med str. 74 in 75), Baumbachova koča v Trenti (priloga med str. 76 in 77), Pogled s Štefanijinega razgledišča (najprej, še v cesarsko-kraljevih časih, imenovano Razgledišče prestolonaslednice Štefanije, pozneje, ko so bile Škocjanske jame del laške države, Razgledišče Jolande Savojske, str. 205), Tommasinijev most v Veliki Dolini (str. 215), Štefanijino razgledišče iz Velike Doline (str. 237), Mariničeva dvorana iz Male Doline (str. 238), Tominčeva jama (str. 279), pogled iz Mariničeve dvorane v Malo Dolino (str. 318), Hankejeva plošča v Schmidlovi jami (str. 345) in Vhod v Naravni rov (neoštevilčena str. 352).

Ena od teh slik, Pogled iz Mariničeve dvorane v Malo Dolino, je bila kot pokaz (poster) velikosti 40 x 60 cm reproducirana potem, ko so bile leta 1986 Škocjanske jame vpisane v svetovno dediščino.

Pazzejeva *Kronika* prinaša še nekaj podatkov, ki se nanašajo na Havlička. Na str. 148 beremo, da je Primorska podružnica v času od 24. do 26. 1. 1884 v pritlični dvorani palače Borze v Trstu pripravila razstavo akvarelnih študij akademskega slikarja **Jana Havlička**, na str. 175 pa, da se je to zgodilo na pobudo **dr. J. Kugyja**, ki je poskrbel še za fotografije iz Julijskih Alp in Dolomitov. Havliček je razstavil slike iz Trente, s Triglava in z Mangarta ter skice iz okolice Trsta. Avtor fotografij ni naveden. Na str. 161 pa je sporočeno, da je

namesto komentarja

ZAPRTI V LASTNE KROGE

Vse pozornosti je vredna odločitev vodstva Cankarjevega doma, da je alpinizem takšna dejavnost, o kateri naj se ne govori samo ali predvsem v gorniških krogih, ampak jo je treba z njegovimi številnimi pojavnimi oblikami predstaviti in približati tudi drugim. To dejavnost, s katero smo Slovenci v vseh pogledih v svetovnem kakovostnem vrhu, je treba najprej podrobno predstaviti matici, se pravi slovenskemu narodu.

Cankarjev dom se je tako proti koncu letošnjega januarja odločil za Alpinistični maraton, za vrsto vsakršnih prireditev pod svojo kulturno streho, ki bi ta fenomen podalpske države približal najširšemu krogu državljanov.

Pa je šel z izjemo dveh, treh viškov skoraj neopazno mimo tistih, ki jim je bil predvsem namenjen. Vsaj dvakrat je bila Linhartova dvorana osrednjega slovenskega kulturnega hrama polna: ko so predpremierno prikazovali celovečerni dokumentarni film ***Matjaža Fistravca*** *Tretji zemeljski pol in ko je* ***Viki Grošelj*** *s sliko in besedo predstavljal osemtisočak Manaslu, goro smrti, zmagoslavja in spominov, in nemara še tretjič, ko so predvsem mladi člani lanskoletne odprave na osemtisočak Daulagiri predstavljali svojo uspešno ekspedicijo.*

Vsa druga številna predavanja in okrogle mize v mnogo manjših Štihovi dvorani in Klubu Lili Novy so bila menda zanimiva le za redke alpiniste in tiste, ki se v svojem poklicu skorajda že morajo vsaj teoretično ukvarjati s to dejavnostjo. Tako so alpinisti spet izključno sami sebi dopovedovali, kaj je plezanje in kaj je tveganje v tem športu (če to sploh je šport), kakšna sta psihologija in filozofija človeka iz gorske navpičnice, kako nas v tem udejstvovanju vidijo v tujini in zakaj pred slovenskimi plezalci snemajo kapo, kaj pravzaprav alpinistom pomeni alpinizem in zakaj se ukvarjajo z njim, ko je pod tem soncem še toliko drugih torišč dela. Drug drugemu so alpinisti spet dopovedovali, kar so si povedali že kdove kolikokrat in kar je vsem že dolgo popolnoma jasno.

Vsaj še enkrat bi alpinizem in njegovi znani akterji še lahko zablesteli v Cankarjevem domu – ko so razglašali najuspešnejše s tega področja v lanskem letu. Vendar se je spet tako izcimilo, da so bili prisotni skoraj izključno alpinisti, namesto predstave in pompa pa je bilo mogoče poslušati komentarje o tem, kdo bi priznanje nemara še bolj zaslužil.

Vsaj nekaj pa je vendarle šlo iz planinskih okvirov – planinska literatura. Medtem ko sta njega dni takšno branje v razmeroma zelo skromnem številu naslovov izdajali v glavnem dve založbi, zdaj skorajda ni založnika, ki kaj dá nase in ki doslej ne bi izdal katere od gorniških knjig. Zakaj se ne bi med Slovence enako razpršile še druge gorniške dejavnosti?

Marjan Raztresen

Pri Cerkvi v Trenti s Špikovo domačijo. Havličkov (nepodpisani in nedatirani) akvarel, verjetno iz 80. let 19. stoletja, kaže cerkev brez današnjega stolpa, zgrajenega leta 1907, a tudi še brez takšnega, kot ga kaže nedatirana fotografija, objavljena v Čopovi fotomonografiji o Trenti in Soči. Narisan je še plavž, ki so ga, najbrž kmalu po nastanku slike, podrli in iz njega zložili zid na levem bregu Soče. Letnico zvonika in tisto o plavžu sem napisal po spominu, ki ga imam iz svojega trentarskega obdobja (1960–1968), a ga žal ne morem dokumentirati. V ozadju Ozebnik, Lope in Čisti vrh. (Slika je vzeta iz knjige Il giardino tra i monti (Juliana), A. Bois de Chesne, 1977.)

bil 17. 10. 1884 sestanek podružnice, ki se ga je udeležil tudi »slikar Trente« Havliček in pokazal nekaj letošnjih študij iz Trente, od katerih sta posebej ugajali pastelni sliki Jalovca in Razorja.

Končno sem v Müllerjevem vodniku za Škocjanske jame (1887) naletel na še starejšo objavo Havličkovih slik, in sicer (1) dvostransko panoramsko sliko z Razgledišča nad Veliko Dolino, (2) Oblasserjevo razgledišče pod naravnim obokom med Malo in Veliko Dolino, (3) vhod v Naravni rov ter (4) Mariničevo dvorano od zunaj, naslovni ovitek pa krasi slika (5) Müllerjeve dvorane. Slike 1, 3, 4 in 5 so bile ponovno objavljene v Pazzejevi Kroniki (1893).

Vse to, predvsem pa omenjene slike, ki so vse podpisane, trdno potrjujejo dejstvo, da je pred 100 in več leti v zahodnoslovenskih krajih risal in slikal Jan Havliček.

Kdo je bil to? O njem molčita oba avtorja, ki sta izčrpno pisala o slikarjih gorskega sveta v Sloveniji, namreč **Rajko Ložar** v obsežnem članku *Slovenske planine v risbi in sliki* (1936) in **France Zupan** v še temeljiteje zastavljenem poglavju *V podobi,* ki je del jubilejne Slovenske planinske bibliografije *Gore v besedi, podobi in glasbi* (1965), in v zgoščeni obravnavi iste tematike v poglavju *Podoba* knjige *Slovenske gore* (1982). Njegovega imena ni najti v Slovenskem biografskem leksikonu, Primorskem slovenskem biografskem leksikonu in Enciklopediji Slovenije. Ne omenja ga **dr. Vladimir Murko** v svojem temeljitem članku *Čehi in naše planine* (1953). Tudi prvo iskanje v leksikonu *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* ni bilo uspešno. V njem je sicer naveden dunajski krajinar **Havlicek**, vendar **Vincenz**, ne pa Jan. S pismom in nekaj literaturnimi citati, ki bi morda lahko vodili naprej, sem se obrnil na svojo hčer Ireno na Dunaju, ta pa je z njim seznanila svojo dunajsko »mamo« prof. biol. **Gerlindo Fischer**.

V septembru 1998 sem od gose Fischer z Dunaja dobil spodbudno pismo. V že omenjenem leksikonu je Havliček naveden, vendar kot Trentan-Havliček, krajinski slikar na Dunaju. Rojen je bil 24. 2. 1856 v Brnu. Najprej je deloval v litografski ustanovi C. Grefeja, kjer je po priznanih mojstrih izdelal številne alpske panorame in vedute. Nato se je dve leti izpopolnjeval pri **Hlávačku**. Za knezoškofa **Ganglbauerja** je naslikal veliko oljno sliko *Jamski svet Škocjanskih jam,* za prestolonaslednika **Rudolfa** *Divaško jamo* (ki se je v tistih časih imenovala Jama prestolonaslednika Rudolfa, **Žiberna** 1981: 138), po naročilu nadvojvode **Franca Ferdinanda** pa akvarelne *Poglede s kvarnerske obale* (**Vollmer** 1939: 378). V leksikonu *Das geistige Wien* pa je pod imenom Trentan, Jan (Havliček) navedeno, da je to slikar, rojen 1856 v Brnu, ki je vstopil v Grefejevo litografsko ustanovo in se med svojim delovanjem v njej posvetil slikarstvu ter naredil, da bi se izobrazil, večletna študijska potovanja, predvsem v Primorju in Italiji. Njegove slike iz Trente so naletele na prijazen sprejem, posebej v planinskih krogih Dunaja in Trsta. Deluje tudi kot učitelj in ga je kot takšnega 1891 na devinski grad poklicala princesa **Hohenlohe** (**Eisenberg** 1893).

4. VEDNOST O HAVLIČKU SE ZAOKROŽA

Ko sem poleti 1998 o Havličku pisal prijatelju Vojku Čeligoju v Ilirsko Bistrico, mi je ta sporočil, da je slika iz Škocjanskih jam s Havličkovim podpisom objavljena tudi v monografiji o Reki/Timavu. Dejansko je v tem razkošno opremljenem delu več italijanskih in slovenskih avtorjev, ki je izšlo tudi v slovenskem prevodu (**G. Cuscito** & al., 1990), na str. 34 objavljena slika *Stari most pod škocjansko cerkvijo, postavljen pri vhodu v Malo Dolino,* ki nosi v spodnjem levem kotu (nekoliko odrezani) podpis Trentan-Havliček. Gre za že omenjeno sliko, ki je bila natisnjena v Pazzejevi Kroniki na str. 318, ne da bi to bilo v bibliografsko sicer dobro do-

kumentirani knjigi omenjeno. Na Havlička sem naletel tudi v fotomonografiji **Jaka Čopa** *Trenta in Soča*. Na str. 114 je z naslovom *Porušen ovčji hlev v Spodnji Trenti, zadaj dolina Zadnjice in zahodno ostenje Triglava* objavljena »reprodukcija risbe Čeha Pavličke (sic!)«. Gre za netočno naslovljen izrez Havličkove slike, ki jo kot »drugo sliko (iz leta 1881)« omenjam med barvnimi reprodukcijami publikacije *Il giardino tra i monti (Juliana)*. Seveda sem našemu odličnemu planinskemu fotografu telefoniral (26. 12. 1998), a se ta ni spomnil, iz katere publikacije je povzel omenjeni izrez. Našel pa sem tudi stavek, ki ga je v Planinskem vestniku (1907: 103) zapisal **Josip Abram-Trentar**, v letih 1901–1904 dušni pastir v Trenti: »Nad vhodnimi vrati v cerkev je kamenita soha D. M. Pomočnice, o kateri je rekel slikar Havliček, ki je rad bival in slikal v Trenti, da je mojstrsko započeta, dasi ni povsem završena.« Ker je Abram prišel v Trento precej za Havličkom, je verjetno, da je za to mnenje izvedel od **Simona Gregorčiča**, ki je bil vikar v Trenti med 1882 in 1884 (Abram 1907: 85).

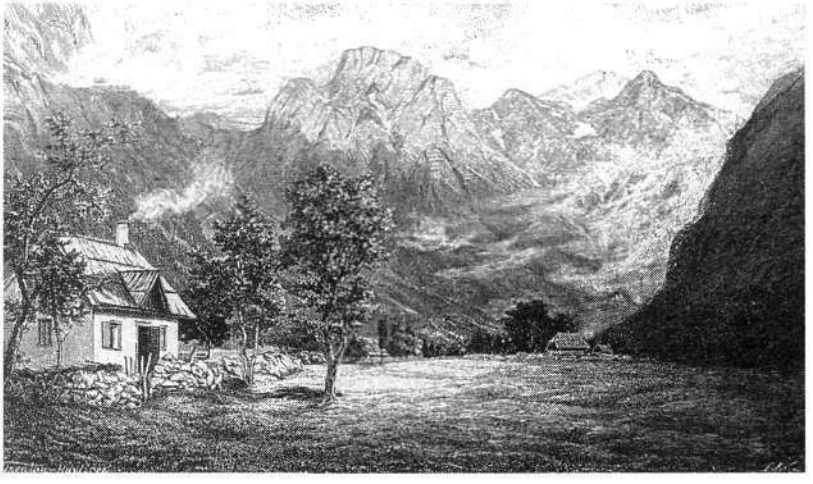

Trentan-Havličkova slika Baumbachove koče Na Logu v Trenti, ki jo je Primorska podružnica slovesno odprla 10. julija 1881 (Pazze 1893).

Spet smo torej v Trenti, ki je – *si licet parva componere magnis* – tudi »moja dolina«, kot je bila nekoč Kugyjeva ali pa Bois de Chesnova. Prav presenetljivo je, da nisem – kljub poznavanju Kugyjevih del in ponovnemu branju – v njih našel Havličkovega imena, čeprav je bil **Julij Kugy**, kot sam pravi, »reven Trentar« (»ein armer Trentaner«, *Aus vergangener Zeit*, str. 152), zaljubljen v to dolino in njen veliki glasnik. S Havličkom se je moral sreč(ev)ati tako v Trenti kot tudi v Trstu, saj je bil gorniško gotovo najbolj dejaven član odbora Primorske podružnice, kateri je bil Havliček več kot samo znan in vsaj v letu 1887 tudi njen član (Pazze 1893: 364). Čudno bi bilo, če ne bi imel, premožen kot je bil, nobene Havličkove slike. Seveda jih je imel, saj se le nanje lahko nanašajo besede, ki jih je napisal v poglavju *Dr. Rudolf Baumbach* svoje zadnje knjige *Aus vergangener Zeit:* »Na steni sobe vise lepi, od umetnikove roke narisani akvareli, razpoloženja Trente, Soče, Zlatoroga. Tukaj so kraljevski, proti svetlemu zahodu obrnjeni zidovi Triglava, izvir Soče, mali, od sveta odmaknjeni zaselek in cerkvica Pri Sveti Mariji, v kateri molijo Trentarji« (Kugy 1943: 268). Da je za Trentana vedel, pa priča tudi dejstvo, da je leta 1938 v svoji monografiji Triglava *Fünf Jahrhunderte Triglav* med str. 280 in 281 objavil črno-belo reprodukcijo slike *Triglav iz Trente (zahod)/Po akvarelu † Jana Havliczeka-Trentana, Dunaj*. To pa je prav eden od treh akvarelov, ki so – v barvi – reproducirani v knjigi *Il giardino tra i monti (Juliana)*.

Domnevam tudi, da so Havličkove slike visele na stenah stanovanja nič manj premožnega lastnika lova v Trenti Alberta Bois de Chesna (1871–1953). Prav verjetno je, da so bile med njimi tiste tri, ki krasijo že omenjeno publikacijo, v kateri (str. 14) leta 1998 umrli (podatek **dr. Marinke Pertot**) **Rinaldo Derossi** piše, kako se je pogovarjal z Olgo, hčerjo Bois de Chesna, v njeni lepi tržaški hiši, kjer so ju obdajale »nekoliko obledele fotografije starih vodnikov, gorjancev, ki so bili zvesti tovariši njenega očeta in samega Kugyja, dragocena botanična dela, letopisi planinskih društev, razvrščeni na policah, slike in odtisi, ki so upodabljali, z nekaj romantične prisrčnosti, Trento in druge kotičke Julijskih Alp«. Leta 1960 sem se v Juliani, od tedaj do leta 1968 njen botanični skrbnik, z gospo Olgo pogovarjal tudi sam. Tedaj bi jo lahko povprašal, ali pa to storil v poznejših letih, ko sem zahajal v Trst, a kaj, ko tedaj na mojem obzorju imena Havliček ni bilo, pa tudi zgodovina me, leta 1960 dvaindvajsetletnika, ni kaj posebej obremenjevala. Z leti pa sem se spremenil in tako vzel v roke knjižico **dr. Branka Marušiča** *Iz zgodovine Trente* (1977). V njej sem naletel na obetaven naslov *Trenta in njeni obiskovalci*. Gre za članek (»listek«), ki je izšel 14. 9. 1883 v goriškem časniku Soča. Podpisal ga je **-ar**, ki ne more biti nihče drugi kot tedanji dušni pastir v Trenti Simon Gregorčič (1856–1917, o njem glej Primorski slovenski biografski leksikon 6: 491–492, 1979). Napotil sem se v Narodno in univerzitetno knjižnico in takoj naletel na pričakovano. V podlistku med drugim beremo naslednje, zaradi do-

Škocjan nad Škocjanskimi jamami, v ozadju Vremščica (levo) in Snežnik. Slika, ki jo je J. Havliček narisal 26. 11. 1886, je objavljena v Pazzejevi Kroniki (1893).

kumentarnosti in svežine pisanja vredno popolne objave:

Najbolj smo bili še veseli pana Havlička, Čeha, slikarja. To ti je milina, poslušati ga: kako mož mično popisuje lepoto prirode, kako navdušeno zna mluviti o slovenskih zadevah itd. Prebil je pri nas skoro ves mesec; upamo, da se ne bode kesal, da si pridobi »glas« uprav se slikarijami iz naših krajev. Njegova dela so kaj krasna. Naslikal je n. pr.: Triglav v sredi Pihalca in Ozebnika – veličastna podoba; Trentarski log s planinsko hišo pa nasproti stoječo Verebico; slapovje Soče pod Vršičem: Mojstrovko in Veliko Dnino z gozdom »Pod ležo«; brv in vodo pri Logu, Grintovec in okolico »za podnom« (škica). Mična je tudi ilustracija k slovenski pesni: Kje so moje rožice! – Nekoje svojih slik hoče obelodaniti v češkem Svetozoru, ki uže 17. leto izhaja in veliko lepega donaša. V njem nahajamo uže nekaj slik iz slovenskih krajev od prof. Zverine pa Vojt. Brechler-ja; sedaj pa smo dobili še posebnega glasnika, ki bode objavljal svetu lepoto naših gorá. Drugo leto se hoče mož zopet vrniti k nam, in si ogledati posebno stran »za podnom«. Upati je, da marljivi in nadarjeni gospod doseže kako podporo v ta namen. Tedaj na svidenje pan Havl. Bog i sreča junaška.

Pomislil sem, da bi podatek o tem, od kod slike v Bois de Chesnovi knjigi o Juliani, lahko dobil od njenega založnika. Od prijatelja tržaškega botanika **prof. dr. Livia Poldinija** pa sem izvedel, da je založnik **Marino Bolaffio**, ki je izdal le malo – izbranih – publikacij, že umrl, z njim pa je ugasnila tudi založba.

Moji radovednosti je ustregla tudi dr. Marinka Pertot, nekdanja tajnica Slovenskega planinskega društva v Trstu. Z ljubeznivo pomočjo knjižničarja tržaškega muzeja Rivoltella **dr. Zoratta** je našla zapise v tedanjih tržaških italijanskih dnevnikih *L'Adria* (111, 21. 4. 1893; 133, 13. 5. 1893; 243, 31. 8. 1893; 288, 15. 10. 1893; 254, 11. 9. 1895), *L'Indipendente* (6059, 10. 3. 1894; 6214, 4. 9. 1894; 6215, 5. 9. 1894) in *Il Piccolo* (4121, 21. 4. 1893; 4209, 19. (18.) 7. 1893; 4243, 21. 8. 1893) ter mi poslala njihove kopije. (Natančno jih navajam zato, da bo imel morebitni poznejši raziskovalec lažje delo.) Iz kratkih, nepodpisanih poročil, npr. v rubriki Krajevne beležke (Notizie locali), izvemo, da je Havliček v teh letih razstavljal po eno ali več slik, največ v trgovini izdelovalca okvirjev **Scholliana** pri Ponterossu. Čeprav nimam namena poseči na področje ocenjevanja njegovih slik, naj prevedem eno od poročil, in to tisto od 31. 8. 1893, ki je izšlo v časopisu L'Adria:

Že večkrat smo imeli priložnost govoriti o prekrasnih delih slikarja Trentana-Havlička, zelo talentiranega krajinarja, ki so, razstavljena v trgovini g. Scholliana, zbudila splošno občudovanje. V isti trgovini je tokrat gospod Trentan-Havliček razstavil drugo sliko majhnih dimenzij, a najvišje vrednosti. Predstavlja cerkev v Škocjanu, slikano od mlinov. Je čudovita zaradi resničnosti in perspektive; jasno nebo je očarljivo prozorno, na zelenilu vzpetine in rastlin se oko spočije s pravim zadovoljstvom. Je slika, ki bi bila v kar največjo čast katerikoli bolj cenjeni zbirki in ne moremo si kaj, da ne bi čestitali tistemu ljubitelju, ki jo je kupil in tako dokazal svoj razum in dober okus. G. Trentan-Havliček je risar, ki mu ni enakega. Če mu lahko očitamo kakšno napako, je to njegova prevelika skromnost. Prav zato si dovoljujemo priporočiti ga vsem, ki ljubijo pravo umetnost ter imajo sredstva, da se jim ni treba zadovoljiti s platonsko ljubeznijo.

Tudi drugi poročevalci Havlička hvalijo, očitajo mu kvečjemu pretirano natančno (»kartuzijansko potrpežljivo«) slikarsko tehniko, ki »je toliko bolj nevšečna v krajini, kjer oko objema celoto in se ne more ustavljati ob posameznih lističih dreves ali raznih vejicah grmov« (Il Piccolo, 21. 4. 1893).

5. SKLEPNO RAZMIŠLJANJE

Kljub mnogim tukaj objavljenim podatkom je odkrivanje slikarja **Jana Trentana-Havlička** še vedno na začetku. Niso nam znane podrobnosti o njegovi življenjski poti, ki se je končala, po podatku mag. Linde Fischer, za ka-

terega pa ni sporočila vira, 23. 7. 1934 na Dunaju. Vse kaže, da se je Havliček po tem, ko je z Dunaja, kjer se je priučil litografiji in se ogrel za slikarstvo ter prišel v tedanje Avstrijsko Primorje, v 80. in 90. letih 19. stoletja vključil v delovanje Primorske podružnice Nemško-avstrijskega planinskega društva v Trstu in postal njen »hišni« slikar, saj je med drugim narisal njeni planinski koči, Snežniško in Baumbachovo. Da se je kot slikar močno uveljavil, pričajo naročila iz najvišjih krogov tedanje avstrijske družbe, celo iz same vladarske hiše, a tudi dejstvo, da je bil domači učitelj risanja na devinskem gradu. Iz -ar-jevega zapisa v Soči izvemo, da se je, vsaj v Trenti, vključil tudi v slovenske kroge in bil tako eden od zastopnikov tedaj cvetočega češko-slovenskega prijateljevanja in sodelovanja. Najbrž ga je prav bivanje in slikanje v Trenti spodbudilo, da se je začel podpisovati Trentan-Havliček. V italijanskih, nemških (Triester Zeitung!), slovenskih, gotovo pa tudi čeških časnikih, revijah in leksikalnih delih in še kje lahko pričakujemo še mnogo sporočil o njem in njegovi dejavnosti. Tačas ne vem prav za nobeno sliko, kje jo hranijo. Verjetno jih je največ na stenah zasebnih stanovanj, v Trstu prav gotovo, najbrž pa tudi na Dunaju. V spominih Kugyjeve gospodinje **Pepine Malalan**, ki *jih je v Primorskem dnevniku objavil* **Z. Bisail** (1982), beremo: »Po smrti dr. Kugyja je Pepina ostala sama. Sestre in vnuki ter ostali sorodniki so pobrali iz stanovanja nekaj knjig, slik in drobnih spominčkov na pokojnika in odšli na svoje domove v svet.« Gospa Gerlinde Fischer mi je sporočila, da je Trentan »baje tudi še na trgu«.

Na Havličkovo pot v današnjo pozabo je najbrž vplivalo to, da je bil tipičen predstavnik državne skupnosti, ki je proti koncu njegovega življenja ugasnila. Po rodu Čeh se je izobrazil na nemškem Dunaju in deloval predvsem v tržaških nemških krogih, katerih okolje pa je bilo že tedaj predvsem italijansko. Očitno je imel tudi simpatije za Slovence in njihov alpsko-kraški svet, oboje, nemštvo in slovenstvo, pa je bilo ob prehodu – najbrž prevladujočega – zemljepisnega okvira njegovega slikarskega delovanja pod italijansko oblast nekako nezaželeno. Podobno se je dogodilo tudi Kugyju, ki je

Bojeviti petelin na Komni

Pred kako uro smo se vrnili s smučarske ture na Bogatin. Marca je dan že dolg, do večerje je še dve uri. V lepem vremenu se mi zdi škoda sedeti v domu, zato se odpravim na krajši sprehod v okolico.

Od Doma na Komni se spustim na poletno pot proti Triglavskim jezerom. Hodim četrt ure, obdaja me tišina zimskega gozda, tudi vetra ni. Le pod nogami škriplje sren. Naenkrat pa – tam, kjer se pot spusti *najnižje v konto pod Koriti, zaslišim nekakšen kašelj.* Ustavim se, prisluhnem, s pogledom iščem planince na poti, a ni nikjer nikogar. Že se hočem odpraviti naprej, ko zaslišim podobne glasove iz globeli pod *seboj. Ostrmim: kakih dvajset metrov nižje se na* snegu šopiri divji petelin. Z dvignjenim repom in razpetimi krili je videti prav veličastno. Sklonjen do tal stopica semtertja in se gre svatbeni ples. Vozi kočijo. Spušča čudne glasove in tleska.

Tiho obstanem. Uživam prizor, kakršnega še nisem videl. Petelin še nekaj časa stopica v krogu, nakar izgine za robom.

Pod močnim vtisom zanimivega doživljanja se odpravim naprej po stezi. Nenadoma zaslišim za seboj znane glasove. In glej – petelin me opazuje kakih deset metrov od poti. Le kje imam fotoaparat? Kaj je zdaj s plašnostjo divjih živali, saj se mi tale še kar približuje? Že stoji dva koraka pred mano in se šopiri.

Zdaj šele vidim, kako velik je ta ptič, ki me nepremično gleda. Imam si priložnost dobro ogledati njegove rdeče obrvi in lepo perje, pa močan kljun in kremplje. Toda v tišini gozda postaja stvar malce grozljiva. Se je mar vanj naselil duh kakega zablodelega planinca, ki je, kdo ve kdaj, izginil v bohinjskem gorskem svetu in mi hoče nekaj sporočiti? Za vzklike in mahanje se ne zmeni. Šele mojega odločnega koraka proti njemu se ustraši in se umakne pod rob steze.

Steza se tu začne ponovno dvigati in počasi zapuščam kotanjo. Petelin pa kar za mano. Čez čas vendarle obstane na robu: tu se najbrž konča njegovo ozemlje.

Kmalu pridem do table, kjer se odcepi poletna pot proti planini na Kraju. Sneg je trd in se ne udira. Vijugasto se prebijam med drevjem in ruševjem, po kopnem in po snežnih mostovih. Razmišljam o čudnem *srečanju. Kaj je sicer plašno žival pritegnilo k meni?* Morda rdeča vetrovka? Doživljaj se mi zdi nekaj izjemnega.

Kmalu sem nad kočo pod Bogatinom. Po »profesorski« se spustim na kopno mulatjero proti Domu na Komni.

Prijateljem v domu povem o nenavadnem srečanju. Malo so začudeni nad pripovedjo, vendar pa oskrbnik Franci potrdi mojo zgodbo. Pravi, da so planinci že večkrat opisali srečanje s petelinom na istem kraju. Nekateri so bili precej preplašeni. Pripovedovali so, da se ne pusti fotografirati. Franci meni, da je petelin zmeden.

Sam bi rekel, da je stvar taka: petelin si je našel primerno domovanje z obilico hrane in dobrimi skrivališči. Kakšna smola, da prav tukaj poteka zelo obljudena planinska pot! In sedaj skuša pregnati vsiljivce, ki mu odganjajo kure. Kar mu tudi vedno uspe! Ali pa morda opravlja vlogo čuvaja Triglavskega narodnega parka. Mogoče obstaja še kakšna razlaga.

Pa ni nujno, da si s tem belimo glavo. Bohinjski kot je tako in tako poln nenavadnih pojavov. Zato je še toliko *bolj zanimiv.*

Stane Tomšič

bil v letih med obema svetovnima vojnama popularen skoraj le med Slovenci in v nemško govorečih deželah, med Italijani pa je takšen postal šele po 2. svetovni vojni. Seveda pa je tudi Havličkova realistična slikarska tehnika s primesjo romantike daleč od okusa poznejšega časa, čeprav utegne kot umetniški pričevalec svojega časa in ustvarjalec dokumentarno pomembnih slik danes spet postati zanimiv. Ni dvoma, da je Trentan-Havliček tudi del slovenske kulturne zgodovine.

ZAHVALA

Čeprav je članek zelo nepopoln, sem moral nadlegovati vrsto gospá in gospodov, ki so ljubeznivo odgovarjali moji radovednosti ali pa to s takšnimi ali drugačnimi sporočili spodbudili. To so bili v Ljubljani **dr. Damjan Prelovšek** (Umetnostnozgodovinski inštitut ZRC SAZU), v Postojni **Maja Kranjc** (Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU), v Ilirski Bistrici Vojko Čeligoj, v Trstu dr. Marinka Pertot in prof. dr. Livio Poldini, na Dunaju pa prof. biol. (mag.) Gerlinde Fischer. Vsem se za pomoč in podatke, brez katerih članka ne bi bilo, iz srca zahvaljujem. Vesel bom, če bo spodbuda botanika, ki se zaveda svoje področne nekompetentnosti, vzklila v plodno zanimanje poklicnega umetnostnega zgodovinarja.

LITERATURA

Abram, J., 1907: Opis Trente. Plan. vestnik 13: 52–56, 65–70, 81–86, 101–103, 117–119, 133–135, 149–153, 165–168, 181–185.
Ponatis v knjigi Jože Abram: Moja Trenta. Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1972, str. 79–116.
-ar (S. Gregorčič), 1883: Trenta in njeni obiskovalci. Soča 13, št. 37, 14. 9. 1883. Gorica.
Badjura, R., 1953: Ljudska geografija: terensko izrazoslovje. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
Bisail, Z., 1982: Spomini Pepine Malalan na dr. Juliusa Kugyja (10). Primorski dnevnik, 13. junija 1982, št. 123.
Bois de Chesne, A., 1977: Il giardino tra i monti (Juliana). Marino Bolaffio Editore, Trieste.
Brilej, A., 1952: Planinstvo, alpinizem in smučarstvo v Slovenskem Primorju. Poglavje na str. 207–231 v knjigi **V. Bohinec**, **F. Planina** in **J. Sotler**, Slovensko Primorje v luči turizma. Svet vlade LRS za blagovni promet/ Uprava za turizem in gostinstvo, Ljubljana.
Cuscito, G. in dr., 1990: Reka – Timav: Podobe, zgodovina in ekologija kraške reke. Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
Čeligoj, V., 1995: Zlatorogove sledi. Plan. vestnik 95: 505–506.
Čop, J., 1996: Trenta in Soča: Doline, gore in ljudje. ČZD Kmečki glas, Ljubljana.
Eisenberg, L., 1893: Das geistige Wien. Künstler- und Schriftsteller-Lexikon, 1. Band. Wien.
Karolin, D., 1977: Snežnik in planinstvo. V knjigi: V. Čeligoj in dr. (uredn.), Snežnik, str. 7–43. PD Ilirska Bistrica.
Karolin, D., 1991: Na Snežniku je leta 1874 stala prva planinska koča: Dom pod vrhom gore beloglave. Plan. vestnik 91: 478–479.
Karolin, D. in **V. Čeligoj**, 1994: Prva planinska postojanka na Snežniku. Ilirske teme 1: 73–80. Društvo za krajevno zgodovino in kulturo Ilirska Bistrica.
Kugy, J., 1938: Fünf Jahrhunderte Triglav. Leykam-Verlag, Graz.
Kugy, J., 1943 (izšlo 1944): Aus vergangener Zeit. Leykam-Verlag, Graz. Poglavje: Dr. Rudolf Baumbach: Eine Studie, str. 218–268.
Ložar, R., 1936: Slovenske planine v risbi in sliki. Plan. vestnik 36: 193–228.
Marušič, B., 1977: Iz zgodovine Trente. Založništvo Tržaškega tiska – Goriški muzej. Trst – Nova Gorica. (Ponatis iz Jadranskega koledarja 1977, str. 185–195).
Munda, J., 1965: V besedi. Poglavje na str. 9–106 v knjigi J. Munda, **L. Zepič** in F. Zupan, Gore v besedi, podobi in glasbi. Slovenska planinska bibliografija. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana.
Murko, V., 1953: Čehi in naše planine. Plan. vestnik 53: 501–513, 595–600, 652–658.
Müller, F., 1887: Führer in die Grotten und Höhlen von Sanct Canzian bei Triest und Notizen über den Lauf der Reka. Deutscher und Österreichischer Alpenverein. Section Küstenland. Triest.
Pazze, P. A., 1893: Chronik der Section Küstenland des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins. 1873–1892. Fest-Publication zur Vollendung des XX. Vereinsjahres. Triest.
Vollmer, H., 1939: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike zur Gegenwart 33: The dotos – Urlaub.
Zupan, F., 1965: V podobi. Poglavje na str. 107–168 v knjigi: J. Munda, L. Zepič in F. Zupan, Gore v besedi, podobi in glasbi. Slovenska planinska bibliografija. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana.
Zupan, F., 1982: Podoba. Poglavje na str. 263–274 v knjigi: **M. Kmecl** in dr. (uredn.), Slovenske gore. Cankarjeva založba, Ljubljana.
Žiberna, J., 1981: Divaški prag. Svet krajevne skupnosti Divača.

Jelenca tjakaj pogleduje

VINKO HROVATIČ

Jelenca tjakaj pogleduje,
kjer sestra Mrzlica zmrzuje.
Zakaj ti je snežena glava?
Pri meni je že pómlad prava.

Od doma vsak dan gledam vaju
in čakam tiste dni zdaj v maju,
ko pride toplo sonce v svate,
da spet zelene bodo trate.

Takrát mi janževk podarite
in šopkov drugih cele kite,
v zahvalo pesmi vama pojem,
ki čuvam jih v srcu svojem.

ZAKAJ SE SLOVENCI V TOLIKŠNI MERI UKVARJAJO Z ODKRIVANJEM NEKORISTNEGA SVETA

SLOVENSKI ALPINISTIČNI MARATON

V ljubljanskem Cankarjevem domu, osrednjem slovenskem kulturnem hramu, je bila sredi januarja gorniška velepriredítev, kakršne v tej zgradbi še ni bilo. Ker pod to streho že od vsega začetka namenjajo precej pozornosti alpinističnim odpravam in uspehom slovenskih alpinistov, ki so ime Slovenije ponesli v svetovni alpinistični vrh, so se v Cankarjevem domu odločili organizirati Alpinistični maraton, teden dni trajajočo prireditev, na kateri so poskušali iz več zornih kotov osvetliti alpinizem, himalajizem in športno plezanje. Pri prireditvi so poleg Cankarjevega doma sodelovali še Planinske zveza Slovenije, Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Izobraževalni program Televizije Slovenije, nekatere založbe in posamezniki.

RAZSTAVE FOTOGRAFIJ IN KNJIG

Alpinistični maraton je 14. januarja uvedla razstava fotografij **Staneta Klemenca** v preddverju Linhartove dvorane, na kateri je avtor predstavil mednarodno odpravo na Severni tečaj, na kateri je sodeloval. Naslednji večer so v Linhartovi dvorani člani lanske slovenske odprave na osemtisočak Daulagiri ob 160 diapozitivih in ob okoli 15-minutnem video posnetku pripovedovali o svojih izkušnjah in predvsem doživetjih te 8167 metrov visoke gore.

Skoraj teden dni pozneje, 21. januarja, so v literarnem klubu Lili Novy odprli dve mini knjižni razstavi: NUK je pripravil pregled slovenskega planinskega tiska, izdanega do leta 1960, Planinska založba Slovenije pa nekaj novejše planinske literature.

Tako so bila na prvi razstavi v šestih vitrinah, za katere je eksponate izbral bibliotekar NUK **Samo Kristan**, predstavljena biografska, monografska in tudi zgodovinska dela, priročniki, prvi tehnični opisi poti in smeri v Alpah, ki so jih pripravili slovenski planinci, planinski vodniki, se pravi prvi strokovni vodniški teksti v slovenskem jeziku, slikovni albumi, izdani predvsem ob obletnicah, in planinski tisk Slovencev iz Argentine, ki je bil do osamosvojitve Slovenije v matični državi prepovedan. Tako so bila med drugim na ogled dela **Frana Kocbeka** o **dr. Johannesu Frischaufu, Paulusa** o **Valentinu Staniču** iz leta 1873 (publikacija je izšla v Gorici), **Borisa Režka** Stene in grebeni, ki popisuje razvoj alpinistike v Savinjskih Alpah, Na planine **Pavla Kunaverja, dr. A. Brileja** Priročnik za planince, prispevek o vzponu Valentina Staniča na Triglav, objavljen leta 1857 kot priloga Laibacher Zeitunga »Blätter aus Krain«, nemška izdaja Iz življenja gornika **dr. Juliusa Kugyja** iz leta 1925, nemški opis vzpona **Franca Kadilnika** na Grossglockner, prav tako nemški sestavek Valentina Staniča Nekaj o moji poti na Triglav na Kranjskem iz leta 1881, dr. Johannesa Frischaufa Sannthaler Alpen, ki je izšlo na Dunaju, delo **F. S. Copeland** in **M. Debelak** »Kratek vodnik po slovenskih Alpah«, ki je v angleščini izšel leta 1936, Fr. Kocbeka Vodnik za Savinjske planine, ki je leta 1894 izšel v Celju, **Mirka Kajzelja** Naš alpinizem iz leta 1932, Planinski album, ki predvsem v sliki predstavlja SPD od leta 1893 do 1923, Juliusa Kugyja Die Julischen Alpen im Bilde iz leta 1934 ter **Vojka Arka** in **Dinka Bertonclja** »Dhaulagiri in Cerro Shaihueque«.

Slovenska založba Sidarta je v treh vitrinah razstavila nekaj svojih vodnikov in drugačne literature, medtem ko je Planinska založba (ali Planinska zveza Slovenije, to na razstavi ni bilo razvidno) dala na ogled predvsem nekaj literature s slovenskih (jugoslovanskih) odprav v Himalajo in drugačnega leposlovja, tudi knjigo **Danila Cedilnika** Sledovi ptic, **Marjana Manfrede** Ledeno sonce, **Matevža Lenarčiča** Smisel in spoznanje, **Dušana Jelinčiča** Biseri pod snegom, **Nejca Zaplotnika** Pot, **Stanka Klinarja** Sto slovenskih vrhov, **Zorana Jerina** Himalaja, rad te imam, **Pavla Kunaverja** Brezna in vrhovi, **Matjaža Kmecla** S prijatelji pod macesni, **Janija Kokalja** Trenutki in knjigo več avtorjev Stoletje v gorah ter nekaj knjig **Vikija Grošlja** in **Toneta Škarje**. Nikjer ni bilo razloženo, po kakšnih kriterijih so postavljalci izbrali prav te in ne katere druge knjige iz bogate zakladnice slovenske planinske literature.

PREDAVANJA O ALPINIZMU IN ALPINISTIKI

Eden od vrhuncev alpinističnega maratona sta bila popoldne in večer 21. januarja, ko je bila v Štihovi dvorani Cankarjevega doma vrsta izredno zanimivih predavanj in okroglih miz o alpinizmu. Uvedla jo je točno opoldne **Dušica Kunaver** s predavanjem o mitih in legendah iz slovenskih gora, nadaljeval pa Stane Klemenc s predavanjem o pomenu fotografije v alpinizmu. **Dr. Stojan Burnik** je eno uro govoril o prispevku Fakultete za šport pri izobraževanju alpinistov oziroma športnih pedagogov, **dr. Iztok Tomazin** v sodelovanju z **dr. Stojanom Rupnikom, dr. Jožetom Andlovicem** in **dr. Igorjem Tekavčičem** o alpinizmu in medicini, **prof. Tomo Virk** o alpinizmu in filozofiji ter religiji, **Pavle Kozjek** o Slovencih in svetovnem alpinizmu oziroma o tem, kako nas vidijo drugi, **mag. Peter Markič** pa o psihologiji alpinizma.

Drugi vrhunec alpinističnega maratona je bila prav tako ta dan večerna predpremiera celovečernega dokumentarnega filma scenarista in režiserja **Matjaža Fistravca** Tretji zemeljski pol, ki ga je avtor posnel v produkciji svojega Studia Alp in TV Slovenija. Ta 90-minutni film v filmskem jeziku razpleta zgodbo majhnega slovenskega naroda, ki je na izkušnjah legendarnih raziskovalcev Himalaje našel mesto svojega hrepenenja in potrditve ter se zapisal v knjigo največjih osvajalcev nekoristnega sveta. Fistravec, ki je film pripravljal dve leti, je v njem zbral vrsto dokumentarnih posnetkov prvih osvajanj najvišjih himalajskih gora tedaj, ko si Slovenci na pot v Himalajo niso upali niti pomisliti, in po-

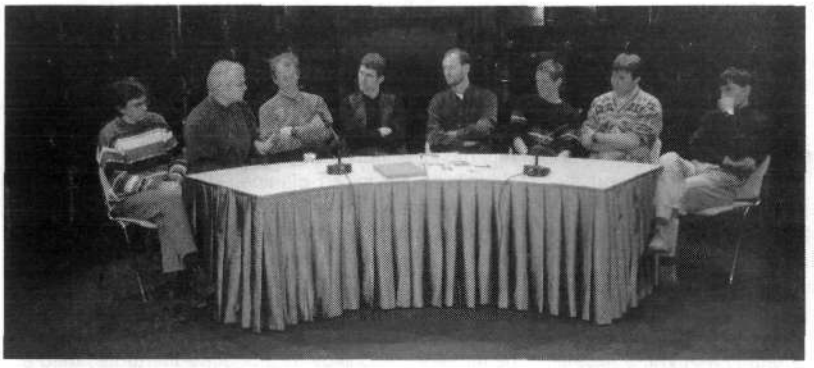

Pogovor o neskončni lahkosti plezanja – od leve proti desni Igor Škamperle, Iztok Osojnik, Iztok Tomazin, Pavle Kozjek, Miha Lampreht, Uroš Perko, *Tomaž Humar, Janez Skok*
Foto: Marjan Raztresen

tem filmske posnetke o malone vseh slovenskih prvenstvenih vzponih na vrhove osemtisočakov, ki jim je dodal sedanja pričevanja prvopristopnikov in drugih plezalcev.

Še en vrhunec je bil na tem alpinističnem maratonu, predavanje **Vikija Grošlja** o Manasluju, gori smrti, zmagoslavja in spominov, v razprodani Linhartovi dvorani Cankarjevega doma, ki ga je najuspešnejši slovenski osvajalec osemtisočakov imel zadnji dan maratona, 22. januarja. Na njem je, podprto z diapozitivi, govoril o svojih treh potovanjih na osemtisočak Manaslu, leta 1983 skupaj s prijateljem **Nejcem Zaplotnikom**, čigar spominu je bilo posvečeno predavanje, in z drugimi, ko mu je gora vzela prijatelja, ki ga je pokopal in mu postavil križ na bočni moreni manaslujskega ledenika, leto dni pozneje, ko je skupaj s Splitčanom **Stipetom Božićem** prišel na vrh te gore, in predlanskim, ko je Zaplotnikovo vdovo ter njene in Nejčeve tri sinove po toliko letih peljal na grob pod mogočno goro.

POGLEDI S PREVISOV

Pred tem predavanjem je bila v Štihovi dvorani okrogla miza, ki jo je moderator **Miha Lampreht** – prosto po **Milanu Kunderi** – naslovil Neskončna lahkost plezanja. O različnih pogledih na plezanje, alpinizem in drugačno hojo po gorah so govorili predvsem **Iztok Osojnik, dr. Igor Škamperle**, **Pavle Kozjek**, **Uroš Perko, Tomaž Humar, Janez Skok** in dr. Iztok Tomazin. Od vseh predavanj tega maratona je bilo to še najbolje obiskano, saj mu je prisostvovalo 70 do 100 poslušalcev, med njimi tudi znana alpinistična imena, kot so **Tone Škarja, Roman Robas, Franci Savenc, Tomaž Jamnik, Filip Bence** in **Andrej Štremfelj**.

Naj navedemo samo nekatere od misli razpravljalcev:

Iztok Osojnik: »Če je mraz, je dobro imeti rokavice, in če se skala postavi pokonci, je pač treba plezati, da prideš na vrh. V takem primeru ni nobene filozofije, kajti filozofira se na faksu, v gorah pa ne, ker so zakonitosti v gorah bistveno drugačne kot v drugih delih sveta, saj v dolini lahko marsikaj počneš popolnoma brez posledic, medtem ko so v gorah pojmi popolnoma jasni in je treba delati tako, kot hočejo hribi, sicer ne moreš biti tam. Kadar plezam, se mi zdi, da pijem na izviru vesolja – kot sicer povsod, le da je v dolinah pri takih izvirih veliko blata in hrupa, v gorah pa je božanski mir. Kadarkoli se lotim plezanja, me je najprej strah, kot je menda sicer vsakogar, le da to nekateri priznamo, drugi pa vsaj sprva ne, po dveh raztežajih pa nekaj pade z mene in gre od tod dalje vse brez težav. Sicer pa se vsaj mene v hribih skoraj vedno nekaj dotakne, da sem tam ves drugačen, ko pa se vrnem sem dol, spet padem v ta kotel. Ali se je še kje drugje kot v gorah mogoče tako tesno navezati na koga? V dolini ne moreš z nikomer priti tako blizu kot s soplezalcem v bivaku in v steni, kjer se dotedanjemu skoraj popolnemu neznancu popolnoma zaupaš. Toda čeprav nismo na nobenem drugem področju udejstvovanja Slovenci tako enakovredni najvišjemu vrhu sveta kot na alpinističnem, kar smo sicer dosegli iz slabe osnove, teh vrhunskih dosežkov na alpinističnem področju še nismo vgradili v svojo narodno zavest, iz česar se vidi, kakšno prednost ima dolina pred hribi.«

Tomaž Humar: »V alpinizmu iščemo najtežavnejšo smer in v njej najlažjo pot. Ko si v steni, se je izredno pomembno takoj odločiti, kako priti preko. Dobro poznamo stavek **Ivana Cankarja** o Slovencih kot hlapcih in deklah. Mislim, da je vsak prišel na svet z nekim namenom, toda če pred težavo poklekneš, si zapravil še tisto, kar imaš. Sicer pa gremo proti svojemu cilju po svoji volji, pri čemer ne smemo spregledati opozoril, kje naj se ustavimo in kje smo skrenili s prave poti. Vsak ima, kot je mogoče sklepati po nekaterih napotilih, v življenju svoj bonus sreče, in če spregleda opozorila, se ta pot nesrečno konča. Plezalec mora predvsem prisluhniti opozorilu od zunaj in ko misli, da je njegov namen od zunaj blagoslovljen, se odpravi v smer svoje ljubezni. To je nekako tako kot v semaforiziranem križišču: ko je zelena luč, moraš speljati. Toda kdor je s svojim plezalnim problemom športno preveč obremenjen, spregleda pomembna opozorila od zunaj, na takšna opozorila pa bi moral biti pozoren ob nesrečah drugih.«

POTI K PREOBRAZBI SAMEGA SEBE

Igor Škamperle: »Kot so alkimisti v srednjem veku iskali zlato, tako zdaj alpinisti, kot mislim, iščejo pot, ki pelje k preobrazbi samega sebe. Alkimija je zelo pove-

zovala človeka z naravo, vendar ne za mizo, ampak v dejavnosti samega sebe v naravi, ki je tudi nevarna. *Smisel takega udejstvovanja ni dosežek, ki bi bil primerljiv z medaljo*, saj tam ni sodnikov, pa tudi steno kot svojo preizkušnjo si izberemo sami, kar pomeni popolno svobodo. Sicer pa je plezanje kot nekakšen stik z božjim. Pod Anapurno sem doživljal, kot da so tam bogovi – povsod jih doživljaš. V Himalaji žalost, tesnoba in krize relativizirajo pot uspeha. Sicer pa je po mojem mnenju treba biti v alpinističnih smereh primerno skromen; alpinizem je upor v stehniziranem divjanju za dobrinami, v hribih edinole lahko doživiš prvinska občutja.«

Pavle Kozjek: »Ali lahko na najvišji točki sveta, na vrhu Mount Everesta, kamor si prišel brez kisikove maske na obrazu, popolnoma trezno premišljuješ, kaj počneš? *Prepričan sem, da moraš že precej prej razčistiti s* tem, kaj se bo tam dogajalo in si že prej dopovedati, da zmoreš tisto, kar si se odločil storiti, kajti sicer se tega podviga nima smisla lotiti. Že veliko prej se je treba primerno dobro telesno pripraviti, ob tem je treba predvsem v glavi natančno začrtati vse cilje, kajti v velikih višinah misel deluje popolnoma drugače kot v dolinah, zato mora biti v podzavesti vse do potankosti pripravljeno. Ali bom pri morebitnem pisanju knjige o svojih vzponih na najzanimivejše in najtežavnejše vrhove sveta uporabil svoje takratne zapiske? Morda, nemara pa bom vendarle pogledal le kakšno fotografijo s tega vzpona ali filmski posnetek, če obstaja. Ko sem gledal kakšno sliko ali film o teh dogajanjih, se mi je pri neki *sliki v mislih natančno zarisalo takratno dogajanje, film* se je zame ustavil v odločilnem trenutku in na podlagi te slike sem si potem v mislih odvrtel svoj film o takratnih dogajanjih. Najtežavnejši in najodločilnejši trenutki pa so takointako z vsemi podrobnostmi zapisani in zarisani v mojem spominu in ti filmi iz moje podzavesti bodo najpomembnejši informacijski viri pri mojem morebitnem pisanju o mojih pomembnih plezanjih.«

Iztok Tomazin: »Zakaj sem se po vsakršnem opisovanju najvišjih gora na svetu odločil za pesniško izražanje svojih občutij o tem čarnem gorskem svetu, zakaj sem se odločil za pesniško zbirko Šambala? Himalaja me je zaznamovala tisti trenutek, ko sem bil prvič tam, tisti del Himalaje, ki se imenuje Tibet, pa je zame prispodoba mistike, skrivnostnosti, kakršno sicer najdemo povsod po svetu, potem ko jo iščemo in ko poskušamo sebe umestiti v to celoto. Tam, v tistem skrivnostnem gorskem svetu, ugotovimo, da smo del vsega tega in hkrati celota vsega. Tam nemara najdemo, kar smo že dolgo iskali, ko ugotovimo, da vse to že imamo. Na koncu koncev pa mi je Himalaja enako blizu kot, na primer, Julijci. Mene se ta gorski svet ne le dotakne, ampak iz tega dotika postane stanje; trenutki takih dotikov izgubijo časovno razsežnost, saj kmalu postaneš del tega.«

V VEČNOST UJETI TRENUTKI

Janez Skok: »Fotografija, s katero se ukvarjam med *svojimi pohodi v gore, je dodatna dejavnost*, ki bogati osnovno gorniško podjetništvo. Ko se na svojih gorskih poteh ustavim in fotografiram, kar se mi zdi vredno fotografirati, se mi zdi, da ujamem trenutke časa. Ko si za *to vzamem kaj časa, se mi zdi, da sem videl več, kot bi* videl, če bi samo hodil ali plezal po hribih. Vsekakor pa je treba povedati, da težavna plezarija in fotografiranje ne gresta skupaj.«

Uroš Perko: »Tako pri športnem plezanju kot pri alpinizmu so zelo podobni občutki, le da pri prvem trajajo manj časa, vendar jih zato plezalec lahko večkrat doživi. V obeh primerih je to srečevanje človekove notranjosti z zunanjim vesoljem. V obeh pirimerih je to podpisovanje *na nepopisano skalo. V alpinizmu gre za* idealno smer, v športnem plezanju za idealno linijo, ki si jo zamisliš, pri slednjem igrajo pomembno vlogo še lepi gibi, ki spletajo takšno plezanje in ki jih potem še dolgo sanjaš. Ko prav izredno težavno smer preplezaš, sprva sploh ne veš, ali se je to v resnici zgodilo ali ne, potem si vesel, da si to preplezal, tudi zato, ker se tega ne bo treba več lotevati, zvečer, ko se zaveš pomembnosti dejanja, pa stvar pri kakšnem pivu udari ven z navdušenjem in odličnim občutkom, da si opravil nekaj zares izjemnega.«

* * *

O nekaterih drugih predavanjih s tega alpinističnega maratona bomo podrobno še poročali v posebnih prispevkih, ki so nam jih obljubili avtorji. Vsaj za nekatere od njih bi bila velikanska škoda, da bi bilo o njih seznanjenih le nekaj deset Slovencev, kolikor jih je povprečno prisostvovalo na predavanjih in okroglih mizah v Cankarjevem domu.

Moj navdih je tišina

LUCIJA HERZOG

Če bi lahko, bi spremenila nekaj.
Tako je vse lepo – nebo, tišina, gore,
nebesni svod dotika se gorá
in seže jim tako globoko,
da ga občutim tudi jaz.

V gorah sem prvič začutila tisto,
kar mi bilo je do tedaj prikrito;
ampak sedaj ne čutim samo tega,
saj v meni se preliva vse –
svoboda, misli, greh in ti.

Kot da lebdela bi, se skušala te dotakniti,
a se ne morem – tako daleč si.
Saj moje želje so tako neskončne
kot nebo, ki skuša poljubiti gore – a njemu uspe.

Želim si, da bi te lahko vsaj enkrat
peljala tja globoko v gore,
da skupaj doživela bi trenutke take,
kot sem dotlej jih srkala 'z neba.

NAJUSPEŠNEJŠI SLOVENSKI ALPINISTI LETA 1998

KDO JE NAJ, PREZELJ, HUMAR ALI ŠVAB?

MARJAN RAZTRESEN

Podkomisija za vrhunski alpinizem Komisije za alpinizem pri Planinski zvezi Slovenije je 22. januarja v Klubu Lili Novy ljubljanskega Cankarjevega doma v prisotnosti kar precej alpinistov predvsem mlajše generacije razglasila, da je najuspešnejši alpinist leta 1998 **Marko Prezelj**, najuspešnejša alpinistka tega leta **Monika Kambič-Mali**, najperspektivnejši lanskoletni alpinist **Grega Lačen** in najuspešnejši alpinistični smučar minule sezone **Marko Čar**. To odločitev so prisotni na razglasitvi vzeli na znanje, pred tem in še predvsem po tem pa je bila predvsem odločitev o lanskoletni glavni moški alpinistični vlogi v Sloveniji deležna precej komentarjev in tudi hude krvi.

OSREDNJA MEDIJSKA DOGODKA

Medtem ko so prejšnja leta najboljše slovenske alpiniste v vseh kategorijah izbirali na podlagi široko zasnovane ankete med alpinisti in drugimi, ki se tako ali drugače ukvarjajo s to dejavnostjo, je lanskoletni izbor že petič po vrsti opravila Podkomisija za vrhunski alpinizem. Namen izbora je že od vsega začetka, kot je zapisano v uradnem sporočilu, ločiti med bolj ali manj spretno predstavljenimi in medijsko zanimivimi dosežki ter na podlagi strokovne ocene in mednarodne primerjave izbrati najodmevnejše vzpone.

Leto 1998 je po oceni Podkomisije postreglo z dvema medijsko posebej odmevnima dogodkoma. Najprej je bila to osrednja slovenska himalajska akcija, kadrovska odprava na Daulagiri, kjer je kar šest perspektivnih alpinistov doseglo svoj prvi osemtisočak, potem pa še solo vzpon **Tomaža Humarja** v steni El Capitana, kjer je v petnajstih dneh sam zmogel smer z najvišjo tehnično oceno.

Sicer pa se je lansko leto – spet po oceni Podkomisije – začelo nadvse uspešno že v začetku leta, ko so Marko Prezelj, **Andrej Štremfelj** in **Matjaž Wiegele** obiskali mednarodni tabor v Chamonixu in v 14 dneh opravili sedem odmevnih vzponov v meki svetovnega alpinizma in na očeh mednarodne javnosti. Med temi velja posebej omeniti vzpona, ki ju je Prezelj opravil skupaj z nizozemskim soplezalcem **Schmiterjem**, ko sta najprej v dveh dneh opravila prvo zimsko ponovitev smeri Gabarrou–Silvy, težavno kombinirano smer, ki je bila že nekaj časa cilj francoskih plezalcev, nato pa predvsem drugo ponovitev nasploh in prvo zimsko ponovitev smeri Freneysie-Pascale v Frenejskih stebrih.

Nekako v istem času se je na drugem koncu sveta, v južnoameriški Patagoniji, mudila skupina slovenskih alpinistov, ki so se preizkušali v stenah okrog Fitz Roya. Monika Kambič je postala prva Slovenka, ki ji je uspelo priplezati na vrh Fitz Roya, in sicer po Francosko-argentinski smeri.

Nekoliko pozneje je manjša skupina mladih slovenskih alpinistov obiskala Kanado in opravila nekaj dobrih vzponov v tamkajšnjih zaledenelih slapovih.

V domačih gorah so bili – zahvaljujoč se ugodnim lednim razmeram – opravljeni nekateri pomembni vzponi, med katerimi izstopajo predvsem prvi vzpon preko zaledenelega slapa Rinka v Logarski dolini, kar je uspelo **Andreju** in **Jerneju Grudniku** ter **Cenetu Robniku** in **Antonu Pavliču**, prvi solo vzpon in drugi vzpon nasploh v slapu v Kanjavcu, s čimer se ponaša Marko Čar, ter prvenstvena smer v Loški steni, ki sta jo preplezala **Tadej Golob** in **Dušan Polenik**. Na tekmovalnem področju velja posebej omeniti drugo mesto **Alenke Jerala** na Arctic Wolf Ice Festivalu.

Manj je bila zima naklonjena alpinističnim smučarjem, saj zaradi tenke snežne odeje ni bilo pomembnejših spustov s smučmi. Omeniti velja le zahteven spust Marka Čara s snežno desko preko Tumove smeri v Lepem špičju.

ODMEVNA SLOVENSKA PLEZANJA

Poleg plezanja na Daulagiri je bil v lanski spomladanski sezoni edini pomembnejši slovenski himalajski podvig Prezljevo sodelovanje na nizozemski odpravi na Šišo Pangmo. Marku Prezlju je uspelo preplezati dve prvenstveni smeri na dva sedemtisočaka: z nizozemskim soplezalcem je začrtal novo smer v 1200 metrov visoki vzhodni steni Porong Rija (7300 m), potem pa še eno v severozahodni steni Jebo Kangrija (7332 m).

Lansko poletno sezono v visokih gorah je zaznamoval solo vzpon **Pavleta Kozjeka** v perujskih Andih, ko je v še nepreplezani severni steni Chopicalquija v petih urah preplezal prvenstveno 800 metrov visoko smer Mirton Novice Extrem in jo končal na grebenu v višini 6050 metrov.

Med lanskoletnimi skalnimi smermi najbolj izstopajo vzponi na Madagaskarju. Tržaški Slovenec **Erik Švab** je tam v navezi z italijanskimi soplezalci preplezal prvenstveno smer Nikoli več tako, katere najtežji raztežaj so ocenili s spodnjo deseto stopnjo, obvezno pa je bilo treba preplezati mesta, ocenjena z VIII+/IX-. Za 670 metrov dolgo smer so porabili pet ločenih dni plezanja, celotno smer pa so opremili s svedrovci med plezanjem od spodaj, kar je način plezanja, ki je med slovenskimi plezalci pretežno neznan oziroma se z njim ne ukvarjajo.

Ob tem naštevanju je treba omeniti še **Miho Kajzelja**, ki je prosto ponovil smer Legacy v švicarskem Domu, **Andreja Grmovška**, ki je opravil prvo prosto ponovitev smeri Tintenstrich v graškem Rotewandu, Andreja Grmovška in **Marka Lukiča**, ki sta opravila drugo prosto ponovitev Obraza Sfinge v Triglavu, ter **Igorja Kalana** in Marka Lukiča, ki sta opravila prvo oziroma drugo prosto ponovitev smeri Vražji Robert v Ospu, ocenjeno z deseto težavnostno stopnjo po UIAA.

»Po pregledu pomembnejših vzponov lahko trdimo, da

Najuspešnejša alpinista leta 1998 Marko Prezelj in Monika Kambič-Mali, predsednik PZS Andrej Brvar in državni sekretar za šport Janko Strel

je bila pretekla sezona za slovenski alpinizem uspešna,« je zapisano v uradnem poročilu ob razglasitvi najuspešnejših v letu 1998. »Potem ko se je generacija alpinistov z vidnimi dosežki v Himalaji postarala, mladi pa se kar niso mogli uveljaviti, so prvi dokazali, da še niso za staro šaro, drugi pa so si nabrali dragocene izkušnje za doseganje vidnih rezultatov v prihodnje. Zimska sezona je po daljšem času postregla z vrhunskimi vzponi v Centralnih Alpah, poletna pa z izjemnim številom dobrih prostih ponovitev bolj ali manj opremljenih smeri v različnih delih sveta in tudi doma. Prav v tej veji alpinizma, kjer se ta najbolj stika s športnim plezanjem, je bil do pred kratkim opazen največji zaostanek za drugimi svetovnimi alpinisti. Nekoliko manj kot v preteklih letih je bilo kvalitetnih vzponov v domačih stenah. Številni dobri vzponi v različnih gorstvih pa so dokaz, da je naš alpinizem kot celota še vedno na trdnih nogah.«

NEMOGOČE JE DOLOČITI NAJBOLJŠEGA

V obrazložitvi, zakaj se je Podkomisija za vrhunski alpinizem odločila prav za te in ne za druge alpiniste, je zapisala, da »je nemogoče določiti najboljšega alpinista, pravično izbrati najuspešnejšega pa je zelo težko«, kajti »alpinistični vzponi, opravljeni v različnih zvrsteh, so med seboj težko primerljivi«. Po usklajevanju mnenj na dveh sejah pa so člani Podkomisije vendarle odločili, kot so pač odločili.

Kot smo zvedeli, je bilo treba usklajevati mnenja le za najuspešnejšega alpinista, kajti o drugih je bilo mnenje že po prvi seji usklajeno. Pravzaprav je bilo sprva tudi glede alpinista: ko je bila prva seja končana, je bilo odločeno, da je najuspešnejši alpinist leta 1998 Tržačan Erik Švab, predvsem zaradi plezanja težavnih smeri na alpinistično manj znanem Madagaskarju. Tako so po seji nekateri nemudoma poklicali v Trst in čestitali mlademu alpinistu.

Toda naslednji dan, ko je bilo pravzaprav že vse odločeno, se je nekdo spomnil, da Slovensko planinsko društvo sploh ni član Planinske zveze Slovenije, kar pomeni, da ni njen član niti član SPD Trst Erik Švab, nedopustno pa naj bi bilo, da bi dobil priznanje PZS za najuspešnejšega slovenskega alpinista človek, ki sploh ni član PZS. Spet so sklicali člane Podkomisije za vrhunski alpinizem, razveljavili prvotno odločitev in določili novega najuspešnejšega.

IZ OSPA NI MOGOČE ITI V HIMALAJO

Sicer pa je bil temu dogodku posvečen del okrogle mize v Štihovi dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani, ko so ob vodenju **Mihe Lamprehta** razpravljali o takšni neskončni lahkosti plezanja **Tomaž Humar, Tone Škarja, Tadej Golob** in **Andrej Štremfelj**.

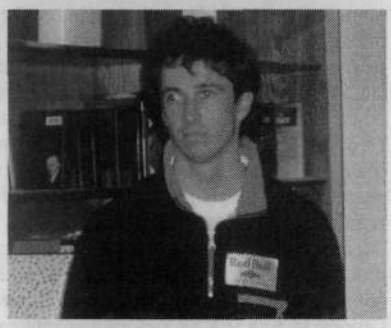

Najuspešnejši alpinistični smučar leta 1998 Marko Čar

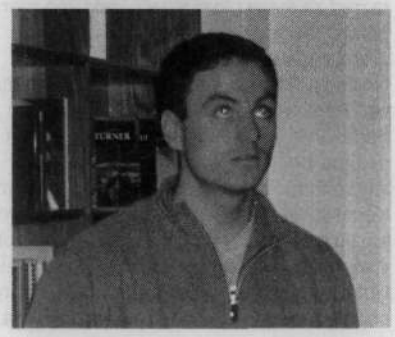

Najperspektivnejši lanskoletni alpinist Grega Lačen

S svojim obiskom v Klubu Lili Novy Cankarjevega doma so uradno najuspešnejše lanskoletne slovenske alpiniste počastili podpredsednika PZS Tone Škarja in Franc Ekar, načelnik GRS Kranj Tomaž Jamnik in visoki funkcionar Združenja gorskih vodnikov Slovenije Roman Robas.

Podpredsednik PZS in načelnik Komisije za odprave v tuja gorstva Tone Škarja je dejal, da so pripombe na izbiro zadnja leta, odkar najuspešnejših ne izbirajo več na podlagi široko zasnovane ankete, ampak v ozkem krogu. Pripombe so zdaj zato, ker alpinizem ni dejavnost, ki bi jo lahko merili z metrom in sekundami, ampak jo poznavalci ocenjujejo, ocene pa so, kot vemo, bolj ali manj subjektivne. Sicer pa ni tisti, ki ni dobil nagrade, po Škarjevem mnenju prav nič izgubil.

Najostrejši med razpravljalci je bil Tadej Golob, ki je dejal, a so bile podobne »igre« že lani, ko bi moral postati uradno najboljši in najuspešnejši **Janez Jeglič**, ki si je ta naziv vsekakor zaslužil, pa ne samo s plezanjem na himalajski Nuptse, kjer je ostal za vedno. Prepričan je tudi, da bi moral Tomaž Humar pravzaprav to priznanje dobiti že lani in postati alpinist leta, sam ali skupaj z Janezom Jegličem, pa ga ni niti letos; pred nekaj leti je bilo plezanje v El Capitanu še dovolj dobro za pridobitev tega naziva, zdaj pa naenkrat ni več, čeprav je Humar opravil vzpon, ki pomeni vrhunec svetovnega tehničnega plezanja. Po Golobovem *prepričanju je slovenski alpinizem v krizi, na drugačno* krizo pa po njegovem kaže tudi to, da pride »v hišo« precej denarja za vrhunski alpinizem, tudi od Ministrstva za šolstvo in šport, ki pa ne gre ves v te namene. Omenil je tudi, da se nekateri uvrstijo v mednarodni razred za svoje plezanje v objektivno manj pomembnih gorah, drugi pa tega razreda ne dobijo za kar dobre preplezane smeri v Himalaji.

Največ puščic je letelo na Andreja Štremflja, ki da je kot šef Podkomisije za vrhunski alpinizem dobršen del odgovoren za letošnji in lanski zaplet pri izbiri. Ta je – deloma bolj in deloma manj prepričljivo – utemeljeval letošnjo in lansko odločitev. Med drugim je dejal, da Komisija za alpinizem že pol leta išče svojega načelnika, pa ga ne najde; nikogar ne more pridobiti za to sicer visoko funkcijo, ker mora načelnik pač delati. »Pri vsaki izbiri pač nekdo zmaga,« je rekel. »V alpinizmu je težko popolnoma objektivno izbrati najboljšega, ker je posamezne dosežke v alpinizmu težko primerjati. Tako se skušamo vsako leto odločiti za najuspešnejšega, ko ne vemo, kdo je objektivno najboljši. Mislim, da smo vsaj letos izbrali dobro.« – Ko je utemeljeval lanskoletno odločitev, da priznanja ne podelijo nobenemu od alpinistov, je dejal, da bi za lanskoletno res objektivno odločitev potrebovali več časa, ker sta vzpon na himalajski Nuptse opravila dva, Jeglič in Humar, »zato smo se odločili, da priznanja ne podelimo«. – Ob tem je govoril še o krizi v slovenskem alpinizmu in poudaril, da je Triglavska stena večji del leta prazna, da fantje raje plezajo 20 metrov visoke zaledenele slapove kot nekaj dni pozimi zmrzujejo v Steni, in da iz stene v Ospu pač ni mogoče iti v Himalajo.

ŠKANDAL NAMESTO SLAVOSPEVA

Tomaž Humar, ki ga marsikdo od poznavalcev smatra za letošnjega največjega oškodovanca, je na okrogli mizi povedal, da so bile odločitve pred leti objektivnejše in pravičnejše, po letu 1990 pa gre po njegovem mnenju v slovenskem alpinizmu strmo navzdol. Odločitve o najuspešnejšem ali najboljšem so zdaj pristranske, kajti po njegovem globokem prepričanju akterji sami, plezalci torej, ne morejo odločati o samih sebi, ampak bi morali to storiti nepristranski opazovalci in poznavalci. Govoril je tudi o spornih odločitvah o kategorizaciji vrhunskih alpinistov, ki so vsako leto po drugačnih kriterijih, na koncu pa povedal eno od največjih resnic te okrogle mize: ko v tujini, na primer v Italiji, razglašajo svoje najboljše alpiniste, odločajo o tem strokovnjaki, novinarji, ki poznajo to »sceno«, in sponzorji; razglasitev je velika predstava, ki v mnogočem prispeva k popularizaciji alpinistične dejavnosti, v Sloveniji pa so sporne odločitve povod za negodovanje in kritike v medijih, ki ne prispevajo k lepi podobi alpinizma. V Italiji, na primer, je rekel, vsako leto ne izberejo samo najboljših alpinistov, ampak tudi najboljše financerje, se pravi sponzorje, najuspešnejše novinarje s tega področja in še koga.

V živahni razpravi, v kateri je Matjaž Wiegele povedal, da je na tej okrogli mizi zvedel bistveno več kot na seji Komisije za alpinizem, se je med drugimi oglasil vrhunski alpinist **Miha Praprotnik**, ki je predvsem člane komisije za vrhunski alpinizem vprašal, ali je dovolj za podelitev naziva najuspešnejšega alpinista leta, da priplezaš na sedemtisočak po smeri brez ocene o težavnosti, medtem ko po svetovnih merilih vrhunsko tehnično plezanje v El Capitanu za ta naziv ni dovolj, čeprav je takšna smer objektivno in po vseh svetovnih merilih največ, kar lahko en sam človek ta čas naredi. Obregnil se je tudi ob Fistravčev celovečerni dokumentarni film Tretji zemeljski pol, češ da je avtor za sogovornike in za omembe vredne scene in dogodke izbiral samo dosežke generacije, ki ne dosega več vrhunskih rezultatov, mlajša generacija pa ne pride zraven; nekateri so vseskozi v središču pozornosti, drugi nikakor ne pridejo zraven, čeprav so še tako dobri in uspešni.

Podobno je razpravljal tudi **Bojan Leskovšek**: izbira za najboljšega ali najuspešnejšega alpinista leta se je

Polemični toni na okrogli mizi o najboljših ali najuspešnejših slovenskih alpinistih leta 1998 – od leve proti desne Tomaž Humar, Tadej Golob, Miha Lampreht, Andrej Štremfelj, Tone Škarja

Foto: Marjan Raztresen

zadnja leta izrodila, saj je namesto priložnosti za afirmacijo alpinizma ta dogodek priložnost za nov škandal v tej sferi gorniške dejavnosti. Po njegovem mnenju niti ocenjevalni kriteriji pri nas niso več normalni, če Tomažu Humarju za tako izjemen vzpon, kakršnega je opravil v El Capitanu, v kategorizaciji ne podelijo mednarodnega razreda ali ga podelijo le izjemoma.

NAČELNIK KA IZ TRSTA?

Vsaj še trije so se oglasili v tej razpravi: alpinist **Marjan Kovač** je menil, da bi prihodnja leta morda nazive za najuspešnejšega ali najboljšega podeljevali po alpinističnih kategorijah in ne za alpinizem v celoti, Marko Prezelj, ki ga je očitno zbodla pripomba nekega novinarja, češ da je vsaj dvema kolegoma, Švabu in Humarju, ukradel naziv, je prepričan, da se je treba najprej natančno dogovoriti, za kaj nekomu podelijo neko priznanje, šele potem pa naj bi ga podelili, in Erik Švab, ki se nad spremembo prvotne odločitve sploh ni pritoževal, ampak se je – ne ve se, ali v šali ali zares – ponudil, da postane načelnik Komisije za alpinizem pri PZS, če člani komisije iz matične domovine res ne morejo najti nikogar in ga je treba iskati v Italiji.

Po obrazih in pogovorih prisotnih ni bilo mogoče ugotoviti, ali je ta razprava kaj koristila pri razreševanju slovenskega alpinističnega gordijskega vozla. Bližnji dogodki bodo to pokazali.

16. TEČAJ ZA VODNIKE NEPALSKE PLANINSKE ORGANIZACIJE – NMA

VARNEJŠE NEVARNE ŠERPOVSKE POTI

Nepalska planinska organizacija (NMA) je v letu 1998 organizirala 16. tečaj za vodnike svoje organizacije. Tudi za izvedbo tega tečaja je povabila k sodelovanju naše inštruktorje. Odbor pri KOTG v PZS, ki skrbi za sodelovanje z NMA na področju izobraževanja njihovih vodnikov, je po znanem postopku izbral naše inštruktorje.

V Nepal so lani potovali inštruktorji **Boris Strmšek**, kandidat za gorskega vodnika PZS, **Matjaž Ferjančič**, alpinistični inštruktor, **Anda Perdan**, zdravnica, in **Roman Robas**, mednarodni gorski vodnik, vodja tečaja.

V Nepalu so se nam pridružili nepalski inštruktorji in kuhinjska ekipa s sirdarjem, ki je bil hkrati pomočnik vodje tečaja in odgovoren za prenose opreme in hrane ter odnose med udeleženci tečaja in domačini.

PETNAJST NOVIH IZPRAŠANIH VODNIKOV

Čas tečaja je določila NMA. Odločili so se za čas pred iztekom monsunskega deževja od 10. septembra do 19. oktobra. O času tečaja se vedno znova pogovarjamo in dogovarjamo. Idealnega termina praktično skoraj ni možno izbrati zaradi zaposlenosti tečajnikov in tudi inštruktorjev. To bi bil čas pred deževjem ali po njem, ko je vreme v gorah lepo. Tako je tudi lani na izvedbo programa vplivalo vreme, zlasti v visokih gorah.

Za kraj tečaja so po dveh letih spet izbrali Manang, kjer stoji šolska zgradba.

Pouk v predavalnici v Katmanduju

Pred našim odhodom iz Ljubljane v Nepal smo poslali na NMA natančen časovni program in vsebine vseh tem tečaja, zbrane v učbeniku. Snov je usklajena s programom za vodnike mednarodne planinske organizacije UIAA. Tako je bilo dogovorjeno med NMA in našimi predstavniki v času prejšnjega tečaja, to pa je zelo zahteven in obširen program.

Takoj po našem prihodu v Katmandu smo skupaj določili natančen potek tečaja, ki smo ga potem prilagajali trenutnim situacijam le zaradi vremenskih razmer. Upoštevati smo seveda morali tudi siceršnje življenjske

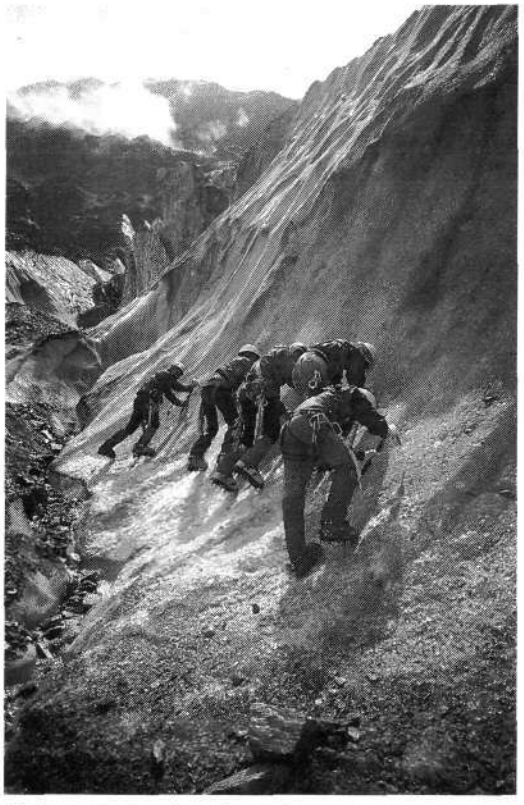

Učenje uporabe derez in cepina v ledu

in druge navade tečajnikov. Zavedali smo se, da je naša pomoč nepalskim planincem učenje planinskih veščin in ne spreminjanje njihovih običajnih življenjskih navad.

Za ta tečaj je NMA med več kandidati izbrala 16 udeležencev in med njimi tokrat prvič tudi enega tujca – Francoza.

Žal se je NMA tokrat odločila, da smo potovali v Manang inštruktorji in tečajniki ločeno. Naše prigovarjanje, da je skupen pohod še kako potreben in pomemben za učenje nekaterih veščin hoje, bivanja, komunikacij, orientacije itd., je bilo zaman. Pojasnili so nam, da so tako manjši stroški tečaja.

Tečaj smo razdelili v štiri dele: teoretični in praktični del v Katmanduju, pohod iz Katmanduja v Manang, predavanja in praktično delo v Manangu in v gorah nad Manangom ter vrnitev v Katmandu. Sproti in na koncu tečaja smo inštruktorji ocenjevali prizadevanja ter pridobljeno teoretično in praktično znanje tečajnikov. Pri tem so nam bili v veliko pomoč doma pripravljeni testi in s tem v veliki meri izključene subjektivne ocene.

S posebno pozornostjo smo inštruktorji pri učenju in vežbanju upoštevali zelo velike razlike v šolski izobrazbi ter predhodnih planinskih znanjih in izkušnjah tečajnikov. Nekateri tečajniki so bili popolni planinski začetniki. Na koncu tečaja smo tečajnike po znanju razvrstili v tri skupine. Na koncu le en tečajnik ni izpolnil vseh pogojev za pozitivno oceno.

NMA je bila tudi tokrat zadovoljna z našim delom. Njeni predstavniki so izrazili željo za nadaljevanje sodelovanja. Za izvedbo tečajev so še vedno v dilemi glede časa in krajev tečajev. Niso povsem prepričani, da je Manang optimalna rešitev.

* * *

Našo pot v Nepal je letos omogočila KOTG pri PZS in naslednji darovalci opreme in denarja: Alpina, Žiri; Bayer Pharma, Ljubljana; Beti, Metlika; BVS, Novo mesto; Droga, Portorož; Dumo, Ig; Elkroj, Mozirje; Iglu, Ljubljana; Iskra-Zmaj, Ljubljana; ITU Ljubljana; Lek, Ljubljana; Marmor, Hotavlje; Medex, Ljubljana; Mobitel, Ljubljana; NEC, Ptuj; Planika Kranj; Porenta nahrbtniki, Škofja Loka; Promontana, Kranj; Salus, Ljubljana; Sanolabor, Ljubljana; Simps, Trzin; Termopol, Sovodenj; Tosama, Domžale; TIK Kobarid; 3M, Ljubljana; Vita, Trebnje; Vrh, Tržič.

Roman Robas

PRVA SREČANJA PODGORCEV S PRAVIMI GORAMI

Inštruktorji našega alpinističnega odseka smo do sedaj že dvakrat sodelovali v Šoli za vodnike nepalske planinske organizacije: sredi osemdesetih sta bila tam **Ljubo Hansel** in **Tone Golnar**, leta '92 pa sem imel srečo, da sem tudi sam obiskal te kraje in šolo. Letos maja me je poklical Roman Robas in me spet povabil k sodelovanju. Povabilo sem z veseljem sprejel.

Številni gorniki se že od prejšnjega stoletja naprej lotevajo himalajskih vrhov, od katerih je večina najvišjih in najmarkantnejših že osvojena. V zadnjem obdobju so poleg osvajanja vrhov v Himalaji izredno popularni trekingi. Takšna popotovanja zajemajo, vsaj kar se Nepala tiče, hojo med riževimi polji, čez potoke in reke, po ozkih dolinah, skozi pisane vasi in vlažen pragozd, navzgor in navzdol, pogosto pa prečkamo tudi visoke prelaze med čudovitimi vrhovi, ki jih pokrivata sneg in led. Na enem od najbolj znanih trekingov, okoli Anapurn, prečkamo sedlo Thorong, ki je 5416 metrov visoko, kar je precej višje kakor najvišji vrh Alp Mont Blanc (4807 m). In ker ogromno ljudi vsako leto obišče Nepal zaradi trekingov in odprav na vrhove, je potrebno tudi precej ljudi, domačinov, ki vodijo, pomagajo voditi ali pa delajo kot nosači na trekingih in odpravah. Visoke gore skrivajo v sebi nevarnosti, ki pogosto zahtevajo človeška življenja, predvsem zaradi neizkušenosti in pomanjkljivega znanja, zato že skoraj 20 let poteka v Nepalu izobraževanje, na katerem se Nepalci učijo preživetja v gorah in osnov gorskega vodništva. Šolo so leta 1979 ustanovili slovenski gorniki.

Sicer je treba priznati, da med slovenskimi inštruktorji alpinizma ni pretiranega zanimanja za sodelovanje v tej šoli, razlog pa je verjetno pomanjkljivo znanje angleščine in tudi pomanjkanje samozaupanja. Takšen tečaj je pravzaprav zelo podoben našim alpinističnim šolam, v katerih sodeluje večina inštruktorjev, le v nekoliko krajšem času je treba tečajnike naučiti osnov

Bazni tabor med vzponom na Naur Peak

z vseh področij gorništva. Resnici na ljubo je treba povedati, da je to pogosto zelo trdo delo, saj imajo nepalski vrstniki precej slabšo podlago oziroma manj splošnega znanja, še posebne težave so pri matematiki in na podobnih področjih. Na koncu tečaja se lahko večina že enakovredno kosa s tečajniki v naših alpinističnih šolah, na žalost pa tega svojega na novo pridobljenega znanja ter izkušenj ne dograjujejo, saj se redki srečujejo s pravim plezanjem; večina namreč vodi ali nosi tovore le na kakšnih trekingih, pa še srečni so, če sploh dobijo službo. V Himalaji se namreč ljudje skoraj izključno srečajo z gorami zaradi kruha, preživetja. Najboljši in najpogumnejši sicer plezajo tudi na osemtisočake, vendar je to večinoma v okviru tujih odprav. Z znanjem, ki ga pridobijo v slovenski gorniški šoli, prestopijo prvo varno stopnico na svoji gorniški poti. Večino tečajnikov na tečaj pošljejo agencije, kar pomeni, da so že prej vodili, vendar večina tukaj prvič drži v rokah cepin, prvič hodi z derezami, se sreča s skalnim in lednim plezanjem, hodi po ledeniku, se prvič povzpne na zasnežen himalajski vrh... Res je, da ti ljudje živijo v deželi najvišjih gora na svetu, vendar o gorništvu vedo malo ali pa sploh nič. In hoditi v gore brez osnovnega znanja je zelo nevarno tako za vodnika, še bolj pa za njegove kliente. In tako so naši gorniki že pred daljnimi leti spoznali, da lahko tem ljudem ponudijo nekaj zelo dragocenega – gorniško znanje in s tem možnost preživetja tudi v najtežjih razmerah.

MED GORAMI IN NA NJIHOVIH POBOČJIH

Prvi del tečaja smo opravili že v glavnem mestu Nepala Katmanduju. V katmandujski sopari smo predelali nekatere teoretične teme, tečajniki pa so opravili tudi del izpitov s teh predavanj. Dvakrat smo se odpravili v park Balaju, ki je blizu mesta in kjer so skalne stene, kjer lahko tečajniki praktično spoznajo in preizkusijo osnove plezalne in vrvne tehnike. Malo so nas ob tem »zabavale« tudi pijavke, ki so nadloga vlažnega obdobja – monsuna, ki se še vedno ni poslovil. Upali smo, da na poti proti Manangu ne bo teh drobcenih živalic, ki lahko zelo zagrenijo življenje. Človeka začutijo že na daleč, so sila spretne in zlezejo povsod; slišal sem, da je nekomu med spanjem pijavka zlezla celo v usta.

Po desetih dneh Katmanduja smo 19. septembra sedli

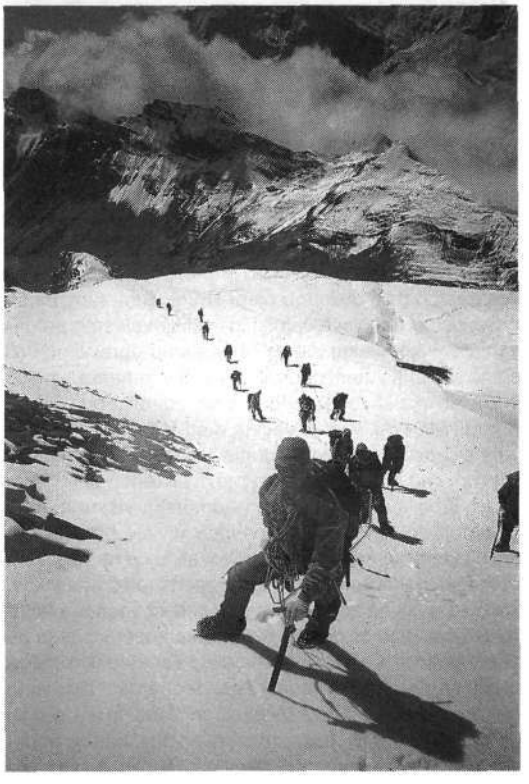

Vzpon po ledeniku proti vrhu Naur Peaka

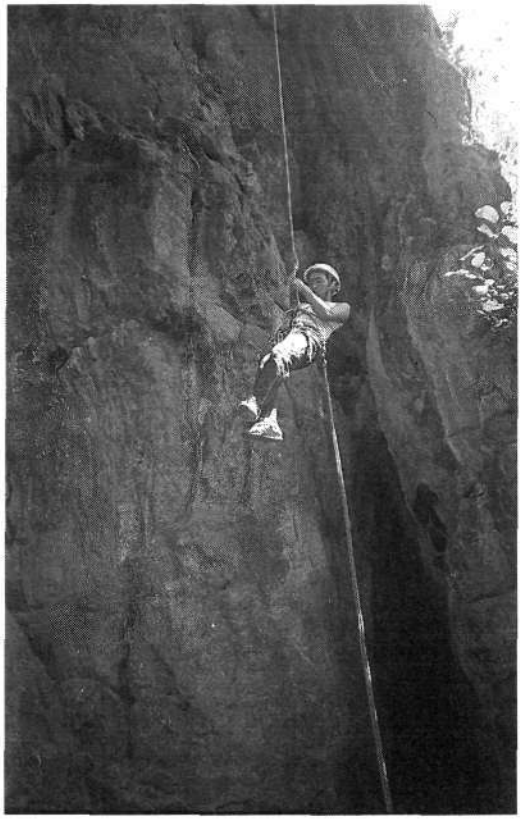

Praktične vaje spuščanja po vrvi v plezalnem vrtcu pri Katmanduju

v avtobus in po dnevu vožnje do kraja Besisahar se je naslednji dan pričel pohod do Mananške doline, kjer stoji stavba šole. Pet dni hoje, okoli 100 kilometrov poti in 2500 višinskih metrov smo spoznavali prelepo deželo in njene ljudi, ki živijo ob reki Marsiandi. Reka nastaja iz ledeniških voda blizu Mananga, pot pa poteka ves čas po ozki dolini ob njeni strugi. Dan za nami so prišli v šolo tudi vsi tečajniki in nadaljevali smo predavanja in vaje. Nekaj praktičnih vaj smo opravili na šoli sami, saj so na steni pripravljeni klini v ta namen, nekaj v bližnjih skalah, odšli smo tudi na ledenik pod Gangapurno (7454 m), kjer je večina med tečajniki prvič plezala s cepini in derezami, poglavitni del pa se je odvijal v gorah nad dolino, kjer smo preživeli teden dni.

Bazni tabor na 4400 metrih nadmorske višine nam je bil teden dni izhodišče za pohode v višje predele. Himalajski orli so radovedno opazovali tujce na njihovem območju, nekoliko pa smo tudi vznemirjali črede jakov, ki so se pasli na zelenih tratah v okolici baznega tabora. Srečali smo celo divje himalajske koze, v snegu pa našli sledove velike divje mačke, verjetno kakšnega bližnjega sorodnika snežnega leoparda. Ogromno planik, ki tukaj niso zaščitene, encijana in še drugih gorskih cvetic, ki jih poznamo tudi pri nas, nam je popestrilo naša potepanja po okoliških sedlih in vrhovih. Dvakrat smo se povzpeli do približno 5200 metrov, na teh vzponih pa smo predelali tehniko hoje in plezanja v snegu. Tečajniki so se spremenili v vodnike, inštruktorji pa smo bili njihovi klienti. Treba je priznati, da so nas večinoma prav dobro vodili naokoli in skoraj brez izjeme poslušali naše nasvete.

Predzadnji dan bivanja v višinah smo izbrali za vzpon na vrh Naur Peaka, ki je visok 5880 metrov. Vstajanje sredi noči, nočni pohod do ledenika in nato v jutranjih urah počasi med ledeniškimi razokami do grebena in po njem proti vrhu. Na vrh sicer nismo stopili, saj smo bili dogovorjeni za uro, ko se obrnemo nazaj proti bazi, in ta ura nas je ulovila malo pod vrhom, toda za tečajnike je bil vzpon zelo dobra izkušnja. Nagrajeni pa smo bili z odličnim razgledom, saj je polna luna prinesla s seboj tudi izboljšanje vremena, ki nam je delalo preglavice nekaj časa.

Zadnje dneve smo spet preživeli v stavbi šole, kjer so bili še zadnji izpiti, ki so prinesli tečajnikom zaključne ocene celotnega tečaja. Fantje so nam za konec pripravili še majhno zabavo, kuharji so spekli tudi torto, nato pa nas je pot vodila nazaj proti nižinam. Stavba šole bo samevala do naslednjega tečaja, če ga ne bodo organizirali kje drugje.

NA VRHU THORONG PEAKA

Roman Robas je takoj odšel v Katmandu, ostali trije slovenski inštruktorji pa smo odšli proti sedlu Thorong. Spremljal nas je Francoz. Ker smo se malo zamudili z odhodom iz šole, imeli smo namreč fotografiranje na tisoč in en način, smo morali kar stopiti, da smo prišli do večera na Thorong Phedi (pribl. 4600 m), kjer je nekakšno izhodišče za prehod čez sedlo. Z Matjažem sva imela namen obiskati še vrh nad sedlom, Thorong Peak, ki bi naj bil visok okoli 6100 metrov. Po dobri večerji, hrana je tukaj namreč skoraj najboljša na celotnem trekingu, smo hitro odšli v spalne vreče. Po premetavanju in gledanju na uro sva že opolnoči odšla navzgor. Po treh urah sva bila na sedlu, kjer pa je bilo zelo hladno. Opremila sva se, nahrbtnike pa pustila ob vznožju. Pred nama sta bili dve lučki, ki sta se vzpenjali navzgor. Kmalu sva ju ulovila, bila sta Italijan in Poljakinja. Odšel sem naprej in delal stopinje. Nad kar visokim pobočjem naklonine 40 do 45 stopinj se teren položi, tam je tudi nekaj razpok, nato pa sledi še dolg vršnji del.

Bil sem daleč spredaj. Zdanilo se je in sonce je pogledalo izza obzorja. Ni bilo konca, vrh in še eden in še in še. Končno sem prišel do zadnjega. Po radijski postaji se javim Andi, ki čaka spodaj, nato počakam na Matjaža. Čez pol ure je tudi on na vrhu, kmalu za njim še druga naveza. Fotografiramo prelep razgled, nato odhitimo navzdol. Še isti dan smo spet v Hongdeju pri letališču, čez tri dni v Besisaharju. En dan preživimo v Pokari, nato nas ropotajoč avtobus ponese nazaj v Katmandu.

Zaključek v Katmanduju je minil v podelitvi priznanj o opravljenem tečaju, zahvalili smo se drug drugemu, s predstavniki Nepalske planinske zveze pa smo se pogovarjali tudi o načrtih za prihodnost. Šest tednov je zelo hitro minilo, predvsem zaradi sila skopo odmerjenega časa. Še kakšen teden več zagotovo ne bi bil odveč, toda že tako je težko dobiti toliko dopusta in tudi

Udeleženci tečaja na šolskem dvorišču v Manangu
Foto: Roman Robas

to je mogoče razlog za manjše zanimanje inštruktorjev za to šolo. Največja težava pri vsej stvari pa je zagotovo denar, ki ga je treba vsako leto izprositi z velikimi mukami. **Tone Škarja**, načelnik Komisije za odprave v tuja gorstva pri Planinski zvezi Slovenije, in **Bojan Pollak**, vodja šolanja v Nepalu, sta zagotovo najzaslužnejša, da inštruktorji ne hodimo v Nepal na lastne stroške. Denar menda je, vendar ga je vsako leto znova zelo težko izprositi, država pa se za tovrstno promocijo Slovenije sploh ne briga. Naše oblastnike prav malo zanima, da lahko Slovenci na ta način svoje znanje in izkušnje širimo po svetu. In jih bomo še naprej. Športniki in s tem tudi gorniki smo precej boljši ambasadorji svoje dežele kakor številni naši politiki in diplomati. Toda tudi to je del športa in gorništva.

Boris Strmšek

HUDOURNIK PIŠENCA, KI TEČE IZPOD VRŠIČA DO KRANJSKE GORE

ODKOD IME ZNANEGA POTOKA

VID ČERNE

Bodi napisano bolj zaradi naše preteklosti, spoštovanja do naših prednikov, do njih skrbi za vsakdanji kruh, ne pa zaradi kakršnekoli polemike ali žolčnih razprav, ki se rade razvijejo le v to, kdo naj bi imel v danem primeru prav. Napisano velja pravopisnemu imenu hudournika 'Pišnica', kot je omenjeno v Slovenskem pravopisu, tudi v vseh zemljepisnih kartah in različnih turističnih vodičih; hudourniku od njegovega izvira na območju Vršiča do izlitja v Savo na vzhodnem koncu Kranjske Gore. Ni namen tega sestavka predlagati spremembo imena omenjenega hudournika, ki je znan skoraj vsakemu pohodniku po dolini Velike Pišnice na poti proti Krnici ali Vršiču. Rad bi le ovrgel napačne trditve posameznikov o nastanku imena tega hudournika, nastalega v preteklih stoletjih.

Tu prevladujeta dve napačni mnenji, ki imata verjetno svoj izvor v nekem (recimo) logičnem sklepanju v korenu sedanjega imena. Prevladujeta kdo ve od kod vzeti različici. Po prvi naj bi bil osnova 'piš' – piš vetra, češ, po dolini večkrat piha močan veter, posebno še ob vodi, in pristajala naj bi ji izpeljanka Pišnica. Sliši se lepo. Po drugi različici pa naj bi voda dobila ime od obilice kamenja, prodovine in peska, ki ga nenehno, bolj ali manj, plavi po svoji strugi navzdol, torej – Peščenica in podobno Pišnica.

Vendar ne drži ne eno ne drugo!

Star rokopis v kranjskogorskem arhivu* navaja ime 'Kopišenca' – torej izhaja ime iz besede 'kopišče' (v narečju kopiše), tj. po krajih, kjer so blizu struge kuhali oglje. Dejansko je bilo ob vznožju gorá doline Velike Pišence tako kot tudi v Karavankah in na severnem pobočju Vitranca v času velike porabe oglja za železarstvo na Gorenjskem mnogo kopišč, katerih sledovi in ostanki zdrobljenega oglja so vidni še danes. Mimo tekoča voda je bila poimenovana po takrat najpogostejši – poleg kmetijstva – ogljarski dejavnosti, ki je prebivalstvu omogočala zaslužek in preživetje. 'Kopišenca' – izredno zanimivo in lepo domače ime – se je nato skrajšalo v Pišenco in se uporabljalo dosledno tudi v vseh uradnih spisih do novejše popačenke Pišnica.

Iz navedenega je razvidno, kar temelji na vseh starejših zapisih, da ime hudournika Pišenca (še danes narečno Piš'nca) ni osnovano ne na 'pišu', niti po pesku ali produ.

In še zanimivost o zadnjem odseku struge in toku Piš'nce iz polpreteklega obdobja. Jeseni leta 1885 je več kot tri dni neprenehoma izredno močno deževalo. Vse vode v Dolini so močno narasle, najbolj pa hudournik Piš'nca. Zaradi skalovitega zaledja, odpadlega listja v jeseni in zmrznjenih tal voda ni imela nobenih zadržkov. Posledice poplave so bile katastrofalne. V Trstju, na območju od hotela Erika navzdol do sedanjega kopališča Jasna, je voda zasula vse rodno polje, nji-

*Jožef Volc, stolni kanonik: Podkoren, črtice iz preteklosti vasi in gorenjske Doline

ve in travnike, ki je bilo last znanega gorskega vodnika **Janeza Pečarja-Bobka**. Vse prodišče se je zaradi nanosa peska dvignilo za več metrov, kar je dobro opazno še danes. Prva dela za odpravo škode so se pričela že leta 1888, kmalu zatem pa je bil izdan zakon št. 17 z dne 16. junija 1893, veljaven za vojvodino Kranjsko, s podpisom cesarja **Franca Jožefa**. Zakonu je sledil razglas c. kr. okr. glavarstva v Radovljici ter dan v vednost županstvu Kranjske Gore in prizadetim lastnikom zemljišč. Zanimiv je prvi odstavek razglasa: »Vsled postave z dne 16. 6. 1893 št. 17 dež. zak. in razglasila c.k. deželnega predsednika na Kranjskem z dne 1. 10. 1893 št. 29 dež. zak. se ima izvršiti zagradba hudournika Pišence, tako, da doprinašajo: državni izboljševalni zaklad 50 %, to je 9000 gld, dežela 30 %, to je 5400 gld in udeleženci 20 %, to je 3000 gld na 18.000 gld proračunjene potrebščine. Pri zvršbi hudournikove zagradbe je uporabljati določila drž. zakona o naredbah za neškodljivo odvajanje gorskih voda. Narediti in voditi dela in naprave, ki se pri tem izvrše, je naročeno c.k. gozdno-tehničnemu oddelku za zagradbo hudournikov v Beljaku, kateri je tudi napravil dotični projekt. Ta projekt razpoložen je pri županstvu v Kranjski gori od dne 15. 4. do vštevši 14. maja 1894 vsakemu v vpogled.«

Zanimivi pregradi, večja in manjša, zgrajeni v Babi (v neposredni bližini kopališča Jasna), kjer je hudournik stisnjen med skalnimi stenami v ozko sotesko, služita še danes svojemu namenu. Nivo prodišča v zaledju se je zaradi nanosov dvignil za preko deset metrov in omogočil Agrarni zajednici Kranjska gora – Log leta 1917 izgradnjo hidroelektrarne, ki obratuje še danes. Višina nanesenega peska v preteklosti pred omenjeno pregrado znaša od geološke osnove preko 40 metrov, na platoju vasi Kranjska Gora pa že preko osemdeset metrov – izmerjeno pri vrtini za toplo vodo v preteklem letu. Izredno lepo oblikovan kamniti obrambni zid, ki je varoval vas pred pogostimi poplavami narasle Piš'nce, je bil v preteklih letih zasut z odvečnim izkopanim peskom različnih gradenj, na njem pa poteka pred leti zgrajena obvoznica mimo Kranjske Gore proti Vršiču.

Torej velja: Prvotno ime Kopišenca, pravopisno pravilno Pišenca, narečno Piš'nca. Dano v vednost zaradi zgodovinskih dejstev, napisano pa zato, ker to ostane zanamcem, besede pa zbežijo.

NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

GORNIŠTVO

DR. TONE STROJIN

*»Eseji o gorništvu **dr. Toneta Strojina** so gotovo najbolj kompleksno delo, ki je bilo doslej na Slovenskem napisano na temo gora in razmerja človeka z njimi. Delo zato ne sledi večinski gorniški literaturi, torej potopisom in doživljajem, pač pa mu je ta le bogata zakladnica snovi, ki jo analizira v pojave, vrste akterjev, zakonitosti, skuša razložiti njihove vzroke in tudi predvidevati razvoj. Obdelano je razmerje gorništva do športa, turizma in kulture, in – čeprav je gorski svet skupna osnova vsem, je gorništvo vseeno avtonomen družbeni pojav. Gorništvo je del življenja in vedno več ljudi ga zavestno jemlje za svojega. Tod se avtor loteva razmerja med alpinistiko in gorništvom, torej med 'imeti' kaj od gora in med 'biti' v gorah,« piše o okoli 250 strani debeli knjigi »Gorništvo« dr. Toneta Strojina eden od dveh recenzentov **Tone Škarja**. Knjiga s podnaslovom »Izbrana dela iz sociologije gorništva« je izšla zadnje letošnje januarske dni pri Založbi Tuma iz Ljubljane, prvič so jo v krogu Gorniškega kluba Skala v Ljubljani predstavili 2. februarja, natančno ob obletnici ustanovitve Turistovskega kluba Skala 2. februarja 1921, potem pa še dva dni pozneje na tiskovni konferenci v prostorih Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.*

*Kot piše v predstavitvi drugi recenzent, **dr. France Sevšek**, je Strojinovo delo zasnovano kot enciklopedija gorništva. V prvem poglavju podrobno obravnava osnovne oznake gorništva in fenomenologijo pojmov,*

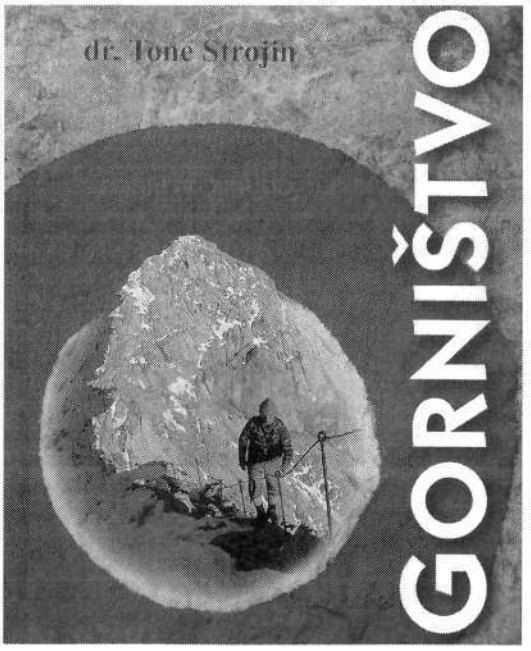

sledi umestitev gorništva v prostor z analizo prostorskih in infrastrukturnih pogojev ter osnovami sociologije gorniškega druženja, v tretjem delu obravnava gorništvo kot družbeni pojav v zgodovini in danes ter obdela osnovne motive, ki ženejo ljudi v gore, v naslednjih po-

glavjih dr. Tone Strojin analizira pojav alpinizma in odnos gorništva do športa, turizma in psihološkega doživljanja.
Z dovoljenjem avtorja in založbe ponatiskujemo nekaj zaključenih odlomkov iz te najnovejše Strojinove knjige, da bi bralci dobili natančnejšo sliko o tem delu in da bi jih ti odstavki nemara spodbudili k branju celotne knjige. (Op. ur.)

IZLETNIK, PLANINEC, GORNIK, ALPINIST

Gorništvo v prostorskem pomenu označuje dimenzija višine. Vendar smo pri tej trditvi ostali na pol resnice. Višino v strogem geometričnem smislu premagujejo le plezalci. Izletniki in planinci – med obojimi je razlika glede premagovanja višinske razlike – premagujejo višino v položnejši smeri, kar v gorniškem jeziku imenujemo normalni pristop. Po teh dejavnostih v gorah je torej najmanj plezalcev, gornikov je več, planincev in turistov največ.

Po fiziološkem vplivu na človeka je hoja in zadrževanje na velikih višinah v časovnem trajanju omejena, zadrževanje ali celo bivanje pa fiziološko možno le za določene posameznike, ki so prilagojeni takim razmeram. Le redki (Tibetanci, Indijanci v Andih) žive stalno nad višino 4000 metrov. Teh ni niti za tisočinko celotnega prebivalstva na Zemlji. Če je na polovični višini nadmorske višine Everesta (8848 metrov) izvedena tako stroga biološka selekcija, ki se neznatno razširi pri višini 3000 metrov, ne pomeni pa tudi mnogo za višino 2000 metrov, niti 1000 metrov, se postavlja vprašanje, kaj pomeni višina za človeka sploh.

V Sloveniji kot izrazito gorati deželi je le malo kmetij z nekaj deset prebivalci, ki stalno žive nad višino 1000 metrov. Če k temu prištejemo še dežurne meteorologe na Kredarici, oskrbniško osebje na Voglu, Komni, v Tamarju, na Pokljuki, Vršiču, Krvavcu, Veliki planini in Pohorju, dobimo skupino s približno 150 ljudmi. Vseh ostalih 1,9 milijona Slovencev živi v višinah pod 1000 metrov.

Če seštejemo prebivalstvo vseh prestolnic na Zemlji – večina prestolnic v Evropi je pod višino 500 metrov –, ugotovimo, da večina svetovnega prebivalstva živi pod nadmorsko višino 500 metrov. Največja mesta sveta New York, London, Tokio, Rio de Janeiro, Buenos Aires, Santiago de Chile, San Francisco, Lizbona, Leningrad, Hamburg, Stockholm, Jokohama, Bombay, Hongkong, Kalkuta, Sydney itd. so prav na morski obali. To pomeni, da so življenjski pogoji za človeka najugodnejši do višine 500 metrov, to je v nizkogorju.

Gorništvo je torej v časovnem pomenu občasna dejavnost, omejena na čas tur in prebivanja nad 500 metri nadmorske višine. Je rekreacijska dejavnost, poleg turizma in športa se javlja kot eksistenčna sporadična dejavnost.

Razlika med gorništvom, planinstvom in izletništvom je pogojena tudi z biološkimi in psihološkimi faktorji. Čim manjša je relativna nadmorska višina med našim izhodiščem in višino kote (vrha), tem manjši je fizični napor in obratno. Napor kot skupen naziv za biološke (utrujenost, zadihanost, fizična onemoglost) in psihološke (depresija, otopelost, nezainteresiranost) faktorje je torej poleg geografskega faktorja bistven razloček, ali gre za gorništvo, izletništvo ali za planinsko dejavnost.

GORNIŠTVO KOT DEJANJE

Slovenska gorniška zgodovina, ki sega več kot dvesto let nazaj do **Valentina Staniča**, je polna osebnosti, ki ustrezajo vsakemu okusu, fizičnim sposobnostim in osebni intelektualni nagnjenosti. Valentin Stanič kot prvi alpinist v Vzhodnih Alpah je plezal iz strasti za neznanim, iz lastne potrebe, brez iskanja priznanja, nagrade ali česa podobnega.

Najbrž ne bo oporekanja, če na prvo mesto po odličnih lastnostih, dejanjih in zaslugah za slovensko gorništvo postavim **Jakoba Aljaža** – očeta Slovenskega planinskega društva, velikega rodoljuba, graditelja triglavskih koč in poti, hkrati pa skladatelja in dušnega pastirja vseh v gore zahajajočih slovenskih gornikov. Izročilo Jakoba Aljaža vsem, ki v gorah preizkušajo svoj pogum in izzivajo usodo, je, naj hodijo v gore po pameti, kajti visokogorstvo je milost, ki je lahko dana vse življenje pametno zagledanim v gore. Aljažev zgled za tretje tisočletje: pametno gospodarimo z gorskim svetom, da bo ostal še potomcem. Zato moramo Aljaževo načrtnost, kako gospodariti z gorami, jih funkcionalno povezati (ne z veliko potmi) z dolinami, imeti za njegovo izročilo.

Za drugačen tip gornika lahko štejemo **dr. Henrika Tumo**, ki mu je predvsem šlo za kulturno alpinistiko. Čeprav načitan kot le redki je bil samouk v gorah, kjer je nabiral ledinska in morfološka imena, preučeval sneg in naravne pojave, ne v univerzitetnem kabinetu, pač pa od domačinov in z lastnimi spoznanji.

Spet drugačna osebnost je bil **dr. Klement Jug**, drzen, hladen in eksperimentalen v gorah. Nabit s telesno, še bolj pa z duhovno energijo, je premagoval steno za steno, dokler ga, kot rečejo Primorci, »Bog ni poljubil v triglavski steni«.

Kar je dr. Klement Jug jurišno obravnaval v ekstremnih detajlih triglavske Stene, je **Joža Čop** nadaljeval z bolj premišljeno in manj zaletavo preudarnostjo. Zato je preživel čase svojega plezalstva in še dolgo po svojem prvenstvenem obdobju reševal in vodil ljudi v gorah.

Če je Jug hodil v triglavsko Steno za vzor, da bi kot majhen narod postali veliki v svojih stremljenjih, potem je **Aleš Kunaver** s sebi lastno zagnanostjo skušal dokazati vrednost slovenskega naroda na Himalaji. Ni bil jurišnik, ampak vojskovodja, ki je krotil osemtisočak tam, kjer je najtežji, čez stene. Slovencem v čast je pod Himalajo zgradil šolo za šerpe in kanil postati prvi Slovenec, ki bi postal načelnik za alpinizem pri UIAA (ustna pripoved **dr. Jaromira Wolfa**, podpredsednika UIAA, meni osebno). Smrt je presekala nadaljnje načrte.

Morda je bil **Pavel Kunaver** tak vsestranski gornik, ki je zaslužen predvsem za vzgojo. Ta pa je nadaljevanje vsega, največ, kar more človek zapustiti človeku. Pavel

Kunaver, oče himalajskega Aleša, je bil tak gornik, smučar in alpinist, astronom in jamar, slikar in fotograf, naravovarstvenik in predvsem vzgojitelj. Narava v vseh razsežnostih je bila njegova največja vrednota.

Prof. dr. France Avčin je v sebi združeval tisto, kar odlikuje svetovljana, moža, ki je obenem prominentni univerzitetni profesor, tudi na zahodu cenjen strokovnjak, hkrati pa izvrsten gorniški pisatelj, fotograf, predavatelj, izumitelj, organizator planinstva in naravovarstvenik širokih pogledov. Povsod je zapustil svoje neizbrisne sledi in njegov pepel je našel svoj mir tam, kjer je bil Avčin najraje – pod trentarskimi gorami.

V gorniškem življenju množic je **prof. Marjan Lipovšek** skoraj neznan, ker je bil osebno nadvse skromen, čeprav rektor glasbene akademije, koncertni pianist, učitelj na konzervatoriju in skladatelj. Nikoli ni silil v ospredje planinske organizacije, čeprav je že pred vojno sodil v intelektualno gorniško elito. V slovensko gorniško kulturo se je zapisal po svojih izbranih gorniških spisih, globoko občutenih doživetjih, z resnično mojstrskimi opisi narave, predvsem pa po prevodih svetovne gorniške klasike v slovenščino, skupaj z zakoncema Avčin zlasti Kugyjevih del.

TVEGANJE V GORAH

Vertikala skriva v sebi osnovno nevarnost za padec, kajti gravitacija je zakonitost vsake stene. Teoretično je postranskega pomena razlog padca zaradi objektivnega ali največkrat subjektivnega vzroka. Dejstvo je, da gre za nesrečo.

Kjer je strmina, je doma tveganje, vseeno, ali gre za padec, zdrs, kotaljenje ali kaj drugega. Riziko opozarja na nekaj, pred čimer svari človekova podzavest. Tveganje je svarilo pred nečim, kar se običajno posledično konča slabo.

Gorništvo ali kakorkoli se je v začetku imenovala ta dejavnost je pomenilo rizik. Tveganje je vedno nekaj *novega, kar je neznano, povezano z odkrivanjem v* neobljudenem svetu. Dobrih sto let nazaj je tudi na Slovenskem gorništvo veljalo za nespametno početje, gorniki pa za samomorilce. Javno mnenje mu ni bilo naklonjeno niti do pred pol stoletja, ko se je pričel množični obisk gora. V javnosti je pod vplivom medijev le obveljalo, da ne more biti nevarno, kjer se hodi z množico, so koče in poti, vodi cesta. Zgodi se le nesreča, kot se po zakonu verjetnosti lahko zgodi tudi v dolini ali v mestu. Torej je javno mnenje spremenilo množičnost v neke vrste »simbol varnosti«, da bomo ob nesreči najdeni, zavarovani in premeščeni v bolnišnico.

Nesreče v gorah so postale senzacija le, če so bile spektakularne, se pravi v stenah in ob neurjih. Dekor ob nesreči, teren ali vremenske okoliščine so potrebni, da se nesreča v rumenem tisku ovrednoti s posebnim sijajem.

Nesreče v gorah so še dandanes, ko smo že navajeni množičnih nesreč, vojn, katastrof, nekako spektakularne. Dramatične so že zato, ker nas je kot ljudi slovenskega naroda malo in se vsaka smrt pozna, posebej, če je naključna in ne posledica bolezni ali starosti.

Z množičnostjo in ob dvigu standarda se je pojavil tudi snobizem v gorah. Ni dovolj, da se preizkušamo zgolj z nogami, možno je tudi s padalom, motornim zmajem, s smučmi, v ozebnikih in še kaj. Težko in nehvaležno je primerjati take načine vračanja z gora proti varnim sestopom z nogami. Zanimivo je, da je bil sestop v gorah vedno bolj riziken od vzpona. Osnovni vzrok je, da pri sestopu, ko popustita napetost in previdnost, oslabijo sile samoobvladovanja, deluje »poševna gravitacija«, nekak avtomatizem sestopa.

Rizikov v gorah je več, kot si mislimo. Ključni so v nas samih, ker jih ne vidimo ali nočemo poznati; ker so gore objektivno nevarne, pridejo bolj do izraza zaradi vremenskih sprememb, ki so lahko nenadne. Pri obravnavanju tveganj je treba potegniti ločnico, kaj je obvladljivo in vidno od neobvladljivega in nevidnega. V gorah in gorništvu se meja obvladljivega pomika vse višje po *lestvici tveganja.*

SOODVISNOST ČLOVEKA IN NARAVE

Gorništvo razvija v človeku osebno povezanost z naravnim okoljem, v njem razvija pripadnost in čustveno navezanost, budi prefinjene občutke, tudi za bolečino in moč, s katero se odraža lepota narave, ki jo moramo doživeti. V carstvu resničnosti človek zaide v utopijo notranjosti in miru. V njem ostaja želja, da bi ponavljal doživeto, da se vrača v gore, jih opazuje, vedno znova odkriva. Pred gornikom je neki idealni cilj, ki ga simbolizira vrh. Njegove želje po doživljanju dobijo tukaj realni cilj. V značaju gorniške dejavnosti je hrepenenje za neznanim, po vedno višjem. Za to je potrebna ne samo fizična, temveč notranja moč. V zgodovini gorništva, zlasti osvajanja najvišjih vrhov in sten, smo priče nadčloveškim naporom in tveganjem najbolj vztrajnih, najbolj pogumnih, najbolj ekstremnih gornikov-alpinistov.

Gorništvo je gibanje, pri katerem zahajajo v gore ljudje različnih ciljev, interesov, sposobnosti in v katerem lahko vsakdo najde to, kar išče.

Gorništvo kot psihobiološka preobrazba urbanega človeka ima v sebi mnoge vrednote.

Gorništvo je idealno vsaj v dvojnem pomenu: ker je *sprejemljivo za vsakogar po njegovih sposobnostih in* ker se ga ni mogoče naveličati zaradi neizčrpnih možnosti izživetja. Še noben gornik doslej svoje gorniške poti ni prehodil do kraja. Ne zaradi smrti, pač pa zaradi vrhov in doživetij, ki jih je toliko, da jih enostavno ni mogoče prehoditi.

Gorništvo v razumnih mejah in z vsakemu primernimi cilji je najbolj zdravo biološko gibanje. Pri gibanju v višino sodeluje vsaka celica po svoji funkciji, vsi organski sistemi, povezani v celoto.

V etično-moralnem pomenu je pri gorništvu pozitivno, da tu načelno ni rivalstva in iskanja prestiža, razen v redkih primerih. Nasprotno, gorništvo gradi in se razvija na idealih tovarištva, solidarnosti, pomoči v nesreči.

Gorništvo je način za proučevanje gora in naravnih pojavov, spomenikov in organskih vrst, geografije domo-

vine in tujine, zgodovine ter še običajev in šeg svoje dežele, hkrati pa nam bogati znanje.
Gorniki so sposobni, da čustveno doživljajo lepote narave, nekateri v sebi odkrivajo različna umetniška nagnjenja, vsi pa brez izjeme plemenitijo svoj duh v smislu etično-estetskega uživanja narave.
Gorništvo je poleg vsega lahko tudi gospodarsko donosno na področjih, ki imajo terenske pogoje in zgrajeno infrastrukturo za gorniško dejavnost.

GORNIŠTVO KOT TERAPIJA

Gore niso le svet prepadov, nevarnosti in vrtoglavice, znojenja in mukotrpnega prenočevanja na skupnih ležiščih ali na prostem.
Enako niso samo svet vzhičenja, romantike, rdečih sončnih vzhodov in še bolj škrlatnih zahodov, bleska belih pobočij in zrcaljenja snežnih kristalčkov, pisanih trat cvetja in neskončnost višine pod modrim nebom.
Za nekatere so gore svet nedeljske zabave, igre mladih, morda ponočevanja ob čašah rujnega, za druge pa svet prestižnega tekmovanja, postavljanja časovnih rekordov ali celo možnosti vtiranja prvenstvenih smeri, kjer nihče še ni bil. Seveda je gorski svet prostor za lirične duše, ljudi izbrušenega peresa ali slikarske estetike, svet neskončnih možnosti fotistike in filma. Predvsem pa so gore prostor za zdravo življenje.
Malokdo ne pomisli, da so gore, kjer so področja samote in tišine, tudi svet za meditacijo. Ne tisto z določenim

Čisto navaden dan

Prekrasno sončno nedeljsko zimsko jutro. Rahel severnik in nebo čisto, da bi zazvenelo kot kristal, če bi lahko potrkal nanj.
Tisto nemirno, cigansko, potepuško v tebi ti že od zgodnjih ur ne da spati. Vsak »normalen« človek si želi v tem mrazu čim dlje ostati pod toplo odejo. Ti pa ne, tebe vleče tisto neznano, nikoli zadovoljeno ven v prelestno jutro. Ravno o takem jutru sanjariš ves teden. Roke kar same sežejo po nahrbtniku, ki skrbno pripravljen čaka že ves teden.
Dobre pol ure vožnje proti zasavskim hribom hitro mine v pričakovanju lepega izleta. Pot, po kateri se napotimo, ni preveč strma. Lepo se vzpenja mimo samotnih kmetij. Ponekod je veter spihal sneg, da se že vidijo zaplate kopne zemlje. Sonce jo je poljubilo in zdaj opojno diši po obljubi prebujajočega se življenja.
Čudim se, koliko češnjevih dreves raste na taki višini. Nabrekli brsti obetajo obilno cvetje. In pomislim: »Pridem spet, ko bodo cvetele!«
Toda tako rečem skoraj na vsakem izletu, pohodu, turi. Potem pa me zvabijo nove poti, saj je po tej naši blagoslovljeni domovini razsutih toliko lepot, ki bi jih rad videl, doživel. In češnje cveto maja, ko se mi podamo že kam višje. In poleti še višje.
Med potjo bolj malo govorimo, raje se vsak pogovarja s svojimi mislimi. Te so nekako mirne in praznične, ne tako begave kot ves teden. In kar nenadoma me prešine misel, kako čudežna stvar so pravzaprav človeške noge. Nič ne misliš, kako boš naredil korak, kar same se premikajo in ti omogočijo, da prideš do lepot, ki se jih ne da opisati. Kdo prešteje korake na taki poti?!
Zdrave, vzdržljive noge znaš ceniti šele, če si bil kdaj bolan, če si kdaj z žalostjo in hrepenenjem gledal v hribe, pa nisi mogel do njih.
Ko tako razmišljam, se mi korak zmede. Malo postojim in na robu steze, ki jo po eni strani obrobljа redek mešan gozd, zagledam nekaj tako lepega, da mi zastane dih. Veliko božje drevo, polno rdečih jagod, se sveti v soncu, da ne veš, ali so lepše jagode ali temnozeleni, blešči listi. Božji les, bodika, ileks, kakorkoli ga že imenujemo, je naše avtohtono drevo, vendar v naravi dokaj redko. Ko malo bolje pogledam, vidim globlje v gozdu še nekaj njegovih potomcev. V krošnjah kar mrgoli ptic. Rdeči krivokljun in prepirljivi kos tukaj najdeta obilo hrane čez zimo.
Ob tem se spomnim na še eno naše redko drevo, ki je božjemu lesu podobno – na tiso. Tudi ta ima temnozelene iglice in rdeče jagode. Zaradi pohlepa ljudi tudi ta lepotica s kakovostnim lesom čedalje bolj izginja iz naših gozdov, o čemer smo pred časom lahko brali tudi v Planinskem vestniku.
Počasi se bližamo cilju. Na vrhu ni nič drugega kot križ in majhna klopca. In prekrasen razgled in božji mir, kar je veliko več vredno kot koča, natrpana z glasnimi izletniki. Po skromni malici se po drugi poti odpravimo v dolino. Kar kmalu ne znamo več naprej, zato se spustimo po stezi do kmetije, da tam povprašamo.
Na vrata stopi krepak možak kakih šestdesetih let. Ko vprašamo za pot, nam prijazno razloži, nato pa nas povabi v hišo. Najprej se obotavljamo; nismo navajeni na tako prijaznost. S sosedi v bloku se komaj poznamo, se komaj kdaj pozdravimo. Začutim, da bo užaljen, če odklonimo. Vstopimo, posedemo za mizo in že nam gospodinja ponuja pijačo, kavico, pecivo. Ko gospodar pove, da jih ima že čez sedemdeset, mu težko verjamemo. Sicer pa – pri težkem delu in tako lepi in čisti naravi in s prijaznostjo v srcu človek dolgo ostane mlad.
Kar krepko smo se zamudili v prijetnem pogovoru, zato se poslovimo. Ta dva človeka se morda niti ne zavedata, kako sta nam polepšala dan. Nič posebno velikega se ni zgodilo ta dan. Ni bil to Razor ali Kočna, pa vendar je bilo vse tako lepo in prav.
Ni se nam bati za našo drago Slovenijo, dokler še srečujemo takšne dobre ljudi in dokler v gozdu še samoniklo rasteta tako redki drevesi, kot sta ileks in tisa.

Marko Lebar

namenom, da se približaš, recimo, bogu ali naravi, pobegneš osebni bolečini, pozabiš skrb, preprosto, da ostaneš sam.
Če je **Leo Maduschka** celo doktoriral iz problema samote v devetnajstem stoletju (!), ko naj bi jo bilo že težko najti, kaj bi lahko rekli danes, na pragu tretjega tisočletja?
Človek še ni tako »visel« med svojo notranjostjo in zunanjim nemirom. Preprosto nima možnosti poglobitve v sebe, v svoj resnični jaz. Svetišč miru v sebi ne more najti ne doma, ker ni miru, kaj šele v službi ali drugje. Mestni park je prijazen toliko, kolikor zelenje in gibanje vzpostavita v človeku valovanje duše. Gozd, krajina ob reki, nabrežje jezera so že kraji, kjer je človek blizu samega sebe.
Toda v gorah, kjer mogočno obzorje zemlje kipi kvišku, kjer vse kliče navzgor, kjer smo razvezani od samega sebe, tam je priložnosti za meditacijo več kot dovolj. V tišini gora je prostor in čas za premislek prihodnjih dejanj, priložnost za analizo storjenih napak, možnost, da človek enostavno stopi iz sebe. Kot polž iz svoje hiše, da ga nihče ne vidi, zasledi, zateče v tej njegovi slabosti kot misli.
Gore s svojo vzpetostjo, ki poudarja in simbolizira premoč nad človekom, pomenijo nekaj posebnega. Človek jim tudi s svojimi najvišjimi stavbami in celo svetišči ni dorasel. Ta svet ima svoje magične moči, predvsem za tistega, ki čuti ali vsaj sluti kaj podzavestnega. Za take ljudi imajo gore blažilen, za nekatere celo terapevtski učinek.

SAM NA ZASNEŽENEM, ZALEDENELEM IN OD MOČNEGA VETRA BIČANEM STORŽIČU

DAN, PODARJEN DUŠI

ALBIN ČERNJAČ

Tista sobota v novembru je bila napovedana s poledico na cestah, sneženjem, močnim vetrom in temperaturo do – 17 stopinj Celzija na višini 2500 metrov.
Bila pa je tudi eden od tistih dnevov, ko grem ne glede na vremensko ali družinsko napoved.
Nihanje med Grmadama, Nanosom in Jermanovimi vrati se je ustavilo na Storžiču. Pot čez Gamsov gaj mi je najbolj pri srcu, ker je precej samotna, predvsem pa ravno dovolj travnata, da jo brez težav prehodim bos. Seveda v mesecih brez črke »r«. Tokrat pa me je napoved vremena preusmerila na pot čez Kališče, ki je bolj obljudena in se človek v družbi počuti zanesljivejšega.
Družabnost je zagotavljalo že nenavadno veliko avtomobilov ob gozdni cesti nad Mačami. Tudi promet navzdol je bil že gost, saj sem do koče srečal kakšnih petnajst povratnikov, prepričanih, da so bili na vrhu – Kališča in ne Storžiča, kot se je izkazalo vedno znova. Obljudenost se je močno povečala nad zadnjim ovinkom pod kočo, kjer so, sodeč po občasnem prisluškovanju, opravljali izpite pripravniki za alpiniste. Občutek zanesljivosti, da si boljše nisem mogel želeti.
Že v koči pa se mi je ta občutek močno omajal. Po zagotovilu oskrbnika se tega jutra še nihče ni vrnil z vrha Storžiča. Obupne vremenske razmere pač! Zato tudi nad mano kot morebitno zlato ptičko dneva ni bil posebno navdušen.

PRVIČ SEM OBČUTIL, DA MI VETER DAJE MOČ

Sledi korakov v novem snegu za kočo so sicer obljubljale družbo, vendar le do odcepa za Bašeljski vrh. Kot sem ugotavljal pozneje, je bila tega dne smer zelo obiskana, saj je bil vrh v soncu, enako kot pobočje Storžiča, poraslo z ruševjem. Pogled navzgor, proti vrhu, pa ni bil ravno navdušujoč, saj je trčil v temne oblake, ki so se obračali po močnem vetru, se prerivali in bili drug drugemu v napoto.
Pri svojih perspektivnih zimskih telesnih zmogljivostih sem pričakoval prve napade krčev v nogah v začetnem žlebu, ko se je pričel novo zapadli sneg in lovljenje ravnotežja v vetru. Toda zgodilo se ni nič pričakovanega. Hodil sem enakomerno, brez vsakršnih postankov zaradi »utrujenosti materiala«, le sunki vetra so me sem ter tja rahlo zamajali.
Veter. Strah in trepet ljudi, tudi planincev, saj ruva drevesa, buta morske valove visoko na obalo, ruši hiše, prevrača daljnovode, zasipava s peskom plodno zemljo ali jo odnaša, pomaga pri ustvarjanju puščav, potapljanju ladij in nastanku uničujočih deževij; ustvarja nevarne opasti na grebenih, sproža plazove, poledeni snežna pobočja, prižene meglo in nevihte, jemlje sapo, prevrača ljudi; tudi z gorskih grebenov v prepade.
Toda je tudi veter – vir energije, ki poganja vetrnice mlinov, polni jadra pomorščakom.
Je veter, ki raznaša semena rastlin in jim omogoča preživetje.
Veter pomeni spremembo; očisti ozračje nesnage in težke sopare, zbistri misli, ohladi razgreto telo, osuši obešeno perilo.
Malenkosti v primerjavi z rušilnimi orkani! Toda orkani so revolucija, občasne šibe božje, ki privršijo nenadoma, opustošijo in že jih ni več. Z malenkostmi pa živimo iz dneva v dan in iz njih črpamo življenjsko moč. Tudi iz vetra, tako kot iz sončnih žarkov, bistre studenčnice, čistega zraka. Sicer pa je močan veter tudi na gori le revolucija. Če ga že ne umiri zavetje, lovi sapo med sunki. Časa in prostora je dovolj, da se oddahneš; ustaviš se v zavetju, se nasloniš na cepin ter za minuto, dve, zadremaš, veter za robom pa je bolj uspavanka kot grožnja. Vsaj tako sem veter občutil tistega dne na Storžiču. Kot del narave, nekaj, kar samoumevno spada zraven, kar je sicer grozeče, ker te lahko na nevarnem mestu vrže iz ravnotežja, pa istočasno koristno ter prijetno, ker te opozarja na razgibanost in raznolikost

življenja, te spodbuja, boža in segreje, ko preneha pihati. Odvisno od človeka in njegovega razpoloženja. Meni je tistega dne veter zlezel pod kožo – v razmišljanju in počutju. Prvič sem občutil, da mi veter daje moč, ne pa vliva strah v kosti in ohlaja telo; približno po reku: vetrovi in valovi so na strani spretnih mornarjev.

NASTOPAŠTVO, NOROST ALI KAJ TRETJEGA?

Bil pa je veter tistega dne le ena od zgodb. Druga je bila novo zapadli sneg. Sicer pršič, redko globok do kolen, toda pokril je vse razpoke, oprimke in stopnje. S tal ga je dvigoval veter, mi ga butal v oči ter z njim zasipaval vse odprtine v obleki in ob telesu. Sprva mi je bilo nekoliko tesno pri srcu, ker sem bil v takih razmerah na gori edini. Vedno se rad oziram za markacijami ali gazjo v snegu, tokrat pa je bila pred menoj samo snežna belina ter zid grozečih oblakov, katerih spodnja meja se je polagoma dvigovala proti vrhu.

Raje kot sneg imam v gorah kopne skale, kajti sneg je za varno hojo spremenljive zanesljivosti – presipek, preplitek, leden ali vse hkrati. Poleg tega zanesljivost varovanja občutiš posredno, preko cepina in derez. Skala je prijetnejša. Oprimeš se je z roko, kar je skoraj še edini naravni stik človeškega telesa z naravo.

Dejstvo, da stopam v novi sneg prvi, me ni prav nič navdušilo, kot je to navada pri smučanju po celcu. Ne vem sicer, kaj to pomeni za goro in sneg, toda meni se zdi hoja po novem snegu kot oranje njive; začetek dogajanja v novo prebujeni naravi, koristnega za človeka in kulturni videz pokrajine. In obveza, začeto nadaljevati do koristnih sadov?

Bil je mraz. Temperatura zraka globoko pod ničlo, pa še močan veter. Na meglenem vrhu je bil tako močan, da sem ob možicu s težavo utrdil cepin z vaško zastavo za en sam posnetek, ker je takoj po sprožitvi aparat zaradi mraza odpovedal. Klokotajoč (led) je bil tudi čaj v steklenici. Roko z negibnimi golimi prsti po fotografiranju sem hotel vtakniti v hlačni žep, pa nisem mogel odstraniti otrdele gumijaste vetrovke, ki sem jo imel navlečeno čez bundo. Sploh sem imel na sebi vso tisto obleko, ki jo navadno nosim v nahrbtniku kot rezervo.

Sam na gori. V tako nemogočih razmerah in ob množici izkušenih gornikov, ki so vsi obtičali v koči ali si izbrali lažje dostopne cilje! Norost. Nastopaštvo. Na to nisem mislil. Bila je gora in bil sem jaz in bili so drugi, čeprav telesno nekoliko oddaljeni, z mislimi in željami pa verjetno tudi zraven. Kaj pomeni v gorah ne biti sam: občutek pričakovane pomoči, spodbudne besede, telesno pomoč, obvestilo reševalcem? Hoja v gore je sestavni del življenja. V življenju pa moraš o vseh pomembnih stvareh vedno odločati sam. Ali niso izkušnje v gorah ena od najdragocenejših osnov za blagodati vsakdanjega življenja? In če v življenju ne iščem težav zavestno, zakaj bi jih v gorah? Tudi samotarstvo v gorah ima svoje značilnosti, ki pa niso nujno vse samo prijetne ali moteče – za hodca in okolico.

In bil je občutek. Telo sem sicer čutil z vključenimi vsemi obrambnimi sredstvi proti vplivom okolice. Toda bilo je nekaj neosebnega, za počutje nebistvenega, niti motečega, niti spodbujajočega.

POSLUŠANJE RAZUMA, SRCA IN DUŠE

Bila je le duša, ki je sprejemala vase enako navdušeno tako veter kot sneg, mraz, oblake in samoto kot nekaj, danega v tistem trenutku samo njej, ker je v tem trenutku tu in je odločeno, da je treba vse lepo nekomu dati.

»Mir z vami« se mi je vedno zdelo le prijetno voščilo. Takrat na Storžiču sem ga prvič občutil globoko v duši. Bil sem izredno miren in sproščen. Popolnoma prepričan, da počenjam nekaj pomembnega, velikega in koristnega, zase in za druge. Kot bi uspešno končal pomemben projekt za podjetje, polepšal kolegom delovno dopoldne z malico iz grških oliv ter kratko predstavitvijo službene poti v Atene, pravkar sestavil skladbo Ole guapa...

Še dobro uro pred tem se ne bi odločil za vzpon, če bi se ravnal po razumu. Tudi srce se ni ravno naslajalo ob pogledu na goro. Toda duša je hotela.

»Bilo ti je dano,« slišim govoriti kolegico. »Pa si tudi razumel sporočilo?«

Dar duši sem hvaležno sprejel, nisem pa prepričan, da sem razumel sporočilo.

Čeki iz nahrbtnika

Nekateri nemški hoteli so našli novo ciljno skupino gostov – popotnike in planince. V začetku leta 1997 so se odločili načrtno propagirati turistične popotniške možnosti in so ustanovili mrežo popotniških hotelov, za katere so ponudili posebno ugoden nakup »čekov iz nahrbtnika«. Lastnik takega čeka lahko v enem od teh hotelov prenočuje že za 85 mark in za ta denar poleg tega dobi še večerjo in zajtrk. Za popotniške skupine in društva so cene še ugodnejše, pri nakupu več čekov priznavajo znatne popuste. »V igri« so zdaj hotelska skupina Treff, Big Pack in Sauerlandsko planinsko društvo.

V program vključene hotelske hiše imajo pod svojo streho udobje, kakršnega je mogoče pričakovati v hotelih z več zvezdicami, dobre restavracije in različne možnosti za sprostitev, kot so savna in bazen. Čeki iz nahrbtnika veljajo vse leto ne glede na sezono, edina zahteva izdajateljev je, da jih popotniki in planinci kupijo v turističnem uradu Treffa.

Kaže, da se je takšno turistično trženje »prijelo«, saj so doslej prodali več kot 5500 čekov iz nahrbtnika, vse večje pa je število v to verigo vključenih hotelov in penzionov: v začetku je bilo le devet izbranih hotelov Treff, zdaj jih je 20 od Lüneburger Heide do Bavarskega gozda. Kdor hoče priti v takšno zvezo Treffovih popotniških hotelov, mora zadostiti najmanj 90 odstotkom izmed 30 kakovostnih kriterijev, ki jih zahteva ta hotelska veriga.

SAM S SABO SEM SE NAGOVORIL, POMIRJEN SEM SE VRNIL V DOLINO

NA KEPO

LADO BRIŠAR

Redko hodim po markiranih poteh, sem namreč zagrizen iskalec lahkih brezpotij. V septembru, kmalu po tistem, ko je zapadlo nekaj centimetrov snega, sem prečil Mežaklo od zahoda proti vzhodu, od Mojstrane do Kočne. Tam nekje med Jerebikovcem in Petelinom se je spustila megla, nič več mi ni bilo jasno, kje je sever, tudi tistega grebena, ki je iz Savske doline lepo viden, ni bilo nikjer. Po kakšni uri tavanja ves srečen ugledam stopinje v snegu. Aha, si pravim, tole bo lovec, ima bolj majhno nogo, kvečjemu številko 41. Pa palice uporablja pri hoji. Šele potem podvomim, pomerim svojo nogo v stopinjo – res je, samega sebe sem srečal na Mežakli! Torej sem bil, kot bi rekla današnja mladina, 'lost in space, totalka zgubljen'. Udaril sem jo pravokotno na prejšnjo smer hoje, po kakšnih dveh urah sem bil na grebenu, megla se je razkadila, samo Karavanke mi je med mojim tavanjem nekdo zasukal za 90 stopinj. Doma sem sklenil, da mora biti prihodnja tura enostavna, s široko markirano stezo, nobenih brezpotij. Sklep: grem na Kepo.

RAZGLEDI NA VRŠACE

Da je Kepa res mogočna gora, ne samo kucelj, je najlepše videti s poti med Radovno in Mojstrano. Nič manj resen videz ne kaže s koroške strani; Nemci so ji dali kar pravšno ime: Mittagskogel. V prevodu bi bila to Ponca, saj je v Beljaku sonce opoldne res nad Kepo.
Gor sem šel skozi Mlinco. V tistem kotlu, kjer se stekata dve veliki grapi, me je že spet zamikalo, da bi šel po levi grapi, po nemarkirani stezi čez Orlov Rovt, po grebenu Kurjekov na sedlo pred Gubnom. Enkrat pred leti sem že rinil gor po desni grapi na Dovško Rožco. Zgubil se nisem, bilo pa je zelo naporno – nobene steze. Danes sta mi pamet in spomin na Mežaklo le usmerila korak naravnost navzgor po markacijah na Erjavčev rovt. Stoga ni več, samo še osamljen preluknjan tram štrli v nebo, ves poševen, kot tisti stolp v Pisi. Še kakšno zimo bo zdržal, prav veliko pa ne več. Zdi se mi kot živ, človeku podoben, razlika je v tem, da se nam včasih z voljo uspe postaviti pokonci, on pa se nepreklicno bliža zemlji.
Nekje pod Dovško Babo sem zaslišal zaporedna strela. Čudno, da lovci streljajo, ko sem zadnjič v časopisu bral, da večinoma skrbijo za divjad, streljajo pa da le s fotoaparati. Že ne bo vse res, kar je v časopisu – ali pa so streljali divji lovci.
Tam, v sredini strmine, je čudovito počivališče; manjka mu samo klopca. Odpirajo se Julijci, v ospredju prednjači Macesnovec, ki je od tu videti bolj resen, v resnici pa je do vrha le strm sprehod med rušjem po travah in stezah. Tik pred mano, na drugi strani Savske doline, je pod Jerebikovcem planina Mežakla. Ta se na žalost vse bolj zarašča. Čeprav so pripeljali do nje gozdno cesto, ni nič bolje, planina je vsako leto manjša.
Pri zaprti lovski koči na planini Brlog (domačini seveda rečejo Brvog) si privoščim daljši odmor. Počivam raje na zgornjem koncu planine, je lepši razgled na Julijce. Vse od Radovljice navzdol po Savski dolini je v oblakih, jaz pa na toplem jesenskem soncu. Špik že izgublja glavno vlogo, ni več najvišji, tako kot je videti iz doline; pravzaprav prekaša le Frdamane Police, Ponce so že višje. Oltar ima pa smolo, takoj za hrbtom ima mogočno Škrlatico – spet igra stransko vlogo. Pa saj je že navajen; kljub temu, da presega 2600 metrov, ga od nikjer ne vidimo prav dobro.
Po poti nad planino občudujem na desni Dovško Rožco (Babo), ki jo je **Stanko Klinar** tako lepo opisal v knjigi Sto slovenskih vrhov – saj veste: mehek žameten hrbet, nežno sedelce med vrhovoma... (človek ne more, da ne bi pomislil na '*mesene lušte*'). Sploh je knjiga pisana v bogatem, lepem, res slovenskem jeziku, bere se kot pesem. Upam, da bo avtor dal na svetlo še kaj podobnega! Od tu se lepo vidi tudi severna stran Babe; je taka, da bi ji lahko rekli kar Dedec.

DVA KRIŽA IN NOBENE SKRINJICE

Pri studencu se moja senca obrne, zdaj hodi pred mano. Dolga je, kar pomeni, da sem zgoden, zato se mi nikamor ne mudi. Obujam spomine, posebej na prijatelja Jožeta; zalotim se, da se kar pogovarjam z njim. Predstavljajte si, s tem čistokrvnim Dolenjcem sva spomladi, ko so bile jeklenice in klini še pod snegom, prečila Kepo! Pogrešam ga, ni ga več, za vedno je ostal v gorah.
Pod Plevelnicami naletim na materino dušico. Čeprav je že konec poletja, še vedno vztraja. Eno odtrgam, pomečkam med prsti, čudovit vonj ima. Pa še zdravilna je, Vandotov Kosobrin je rekel, da pomaga *zoper žalost in bolečine srca*.
Do državne meje pridem na sedlu pred Gubnom. S Koroške zapiha strupen, mrzel, severni veter, vztrajno potiska meglo na našo stran. V hipu sem v megli, tako gosti, da verjetno še ptiči peš hodijo. Postane mraz, jeklenice so ledene. Kapa, rokavice in anorak zapustijo nahrbtnik. Šele ko minem Škrbino in Malo Kepo, veter počasi pojenja, megle se začno trgati.
Zadnji del poti, ki je Koroščem in nam skupen, je pravi kič. Naenkrat sem videl osem (8) rdečih in zelenih znakov: markacij in smernih črt. Naša oznaka je bila ena, vse ostalo pa avstrijsko. Črte so potegnjene tako, kot bi vlekel čopič za sabo in ga sem ter tja malo dvignil. Ob tem velja povedati, da tam ni nobene možnosti, da bi se planinec izgubil, saj je pot široka vsaj en meter, odcepov pa ni nobenih. Pot se vidi tudi od daleč; če gremo od Stola na Golico, jo imamo ob jasnem vremenu ves čas pred sabo. Poleg tega je opremljena z

lesenimi stopnicami grde zelene barve, ki so nepotrebne, saj strmina sploh ni huda. Tako pleskarsko vnemo sem videl le še v Italiji, na planini Pecol pod Montažem.
Pa sem na vrhu! Vreme je spet sončno, razgled enkraten. Kovinska skrinjica za žige je odpuljena, vpisne knjige ni. Sta pa na vrhu dva križa, večji je iz leta 1978. Če boste pozimi, ko bo jasno, ura pa dopoldne, v Vrbi ali Breznici pogledali proti Kepi, boste videli, kako se križ na vrhu blešči v soncu. Pri malici sta mi pomagali dve kavki. Kadarkoli jih vidim, nikoli se ne morem načuditi barvni kombinaciji: črn trup kot dimnik, noge so pomarančaste barve, kljun rumen kot limona.
Ko sem na vrhu užival mir, tišino ter razglede zajemal s ta veliko žlico, je s koroške strani pripihal možakar. Pogledal je na uro, nato pa brez pozdrava po nemško rekel: dve uri in četrt, kaj pa vi? Najprej sem mu voščil dober dan, nato pa povedal, da je bilo na naši strani tako lepo, da sem hodil počasi in se za uro nisem kaj prida brigal. Med pogovorom sem videl, da tudi slovensko malo razume, kako ne, saj je 'aus Ledenitzen'. Ko sem krenil navzdol proti Belci, mi je po naše zaželel 'srečno', seveda s koroško izgovorjenim r.
Strmina na zahodni strani gore je hitro minila, saj je šlo navzdol kar samo. Tam, kjer je včasih stala planinska koča Annahütte, sem počival. Menda so jo med vojno požgali; škoda, saj od Golice do tromeje ni v bližini meje nobene planinske postojanke. Da bi se našla kakšna dobra duša in napravila vsaj bivak! Ni treba, da bi bil tako velik kot 'dvojka' pod Rokavi ali 'enka' v Veliki Dnini, dovolj bi bil tak kot tisti na Jerebikovcu ali na Črni gori.
Ob poti sem opazil tablo, ki v nemščini opozarja, naj planinci hodimo po poti, da ne bi poškodovali vegetacije. Vseeno sem izbral že dokaj uhojeno bližnjico, tam pa, glej za zlomka, gobe, same lisičke! Zdaj sem šele prav razumel vsestranski pomen besede vegetacija. Moj nahrbtnik je postal za kilogram težji, večerja pa zagotovljena.
Zadnji del poti skozi Belco je gozdna cesta, kar nekako odveč mi je ta hoja po makadamu. Hvala bogu, da se ni treba več javljati pri graničarjih v karavli. Še zadnja bližnjica navzdol po gozdu, pa sem na avtobusni postaji.
Dan je pri kraju, sam s sabo sem se nagovoril, sem pomirjen, zadovoljen s tem, kar mi je življenje dalo. Ko bom prišel domov, bo žena rekla: saj vem, dva, tri dni boš dal mir, potem boš pa spet začel gor v skale gledat.

TA LEP ZIMSKI DAN SO BILI BOGOVI NA NAJINI STRANI

SVET ZA IZBRANCE

MATJAŽ ŠERKEZI

Gore, te gore lepe,
ptički pojó in sonce svetló
se smeje nad njo.
Ljudje po tebi hodijo,
pojejo in vriskajo.

Da ljubim vas,
sta kriva oče moj
in mati ljubljena,
ki venomer v gore sta me silila
in njih lepote v srce mi vtisnila.

To pesem sem sestavil, ko sem bil star devet let in od takrat je preteklo še enkrat toliko časa, vendar je moja ljubezen do gora in njih lepote še ista. Gore mi zdaj pomenijo celo še več, saj jih gledam z drugačnimi očmi in hkrati z leti je moja strast do njih postala še večja.

HOJA PO DEVIŠKO BELI GORI

Bilo je že pozno v novembru, ko sva se s Petrom odločila, da preplezava eno od najlepših in najpogosteje plezanih smeri v Mali Raduhi, Plate ali Smer čez plošče.
Rdeča »katra« je le s težavo premagovala zasneženo in poledenelo cesto proti najvišje ležeči kmetiji na Slovenskem, Bukovniku. Nekako ji je uspelo in že navsezgodaj sva oprtana s težkimi nahrbtniki odšla po poti v

Prijatelj Peter Naglič na vrhu Raduhe

Foto: Matjaž Šerkezi

Grohot. Tu gori je zima že pokazala svoje zobe. S snegom pokrita drevesa so stegovala svoje veje nad najinima glavama in prav prijetni so bili občutki, ko se je tu pa tam bela zaveza snega spustila za najine hrbte in ohladila od hoje vroča telesa.
V zavetišču GRS Prevalje sva si skuhala čaj in nadaljevala pot. Kot prva sva imela to čast, da sva ves čas gazila, saj od zadnjih snežnih padavin tu ni hodil še nihče.
Med hojo sva bila tiha in najine misli so tavale naokrog. Bil sem srečen, da sem lahko tu, da sem lahko hodil in opazoval »svojo« goro, kjer se je začela moja pot v alpinizmu. Ravno tu sem opravil svoj prvi vzpon v gorah, spoznal ljudi, ki so moji najboljši prijatelji in katerim lahko zaupam vse, tudi življenje. V Raduhi sem si nabral prve izkušnje in spoznal, kaj je sploh biti, živeti in ljubiti.
Že med hojo do pod stene sva slutila, da ta dan ne bo mogoče plezati. Stena je bila čisto bela in poledenela, še posebej plošče, kjer poteka smer. Čeprav sva morala spremeniti najine namere, ker nama je gora preprečila vzpon, je bila videti tako nedolžna, čeprav to že dolgo ni več. Svojo sivo preobleko je zdaj zamenjala za belo, ki je bila posuta s svetlečimi se kristali. Spomnil sem se na mlajša leta, ko so ti snežni kristalčki, te majhne zvezdice bile zame palčki, ki so mi z lučkami kazali pot in na katere sem vedno pazil, da jih pri hoji ne bi poškodoval.

RAZPOSAJENA OD LEPOTE

Pot sva nadaljevala proti Durcam, kjer se je ta dan prav veselo podil naokrog veter in vrtinčil sneg. S svojimi »rokami« je nežno privzdignil bele snežinke in jih ponesel naokrog. Opazoval sem igro in si zaželel, da bi bil snežinka, želel sem si premagati zakone narave in poleteti, hotel sem višine, hotel sem svobode, ki jo imajo ptice. S telesom sem se obrnil proti vetru, vzdignil roke in zamižal ...
Iz daljave sem slišal Petrov glas, ki je pravil, da bi bilo lepo, če bi šla naprej, ker je hladno. Počasi sem se prebudil iz sanj in odkorakal za prijateljem. Nekaj časa sva se še pogovarjala, potem sva postajala vedno tišja, na koncu se je slišalo samo škripanje snega in dihanje, ko so najina pljuča »hlastala« po mrzlem zraku, ki si ga kasneje čutil v vsaki celici.
Nekje pod vrhom so za nekaj trenutkov izza oblakov pokukali prvi sončni žarki. »Sonce, sonce, ki te ljubim!« sem zakričal in bil sem vesel, da živim; bil sem hvaležen staršem, ki so mi dali življenje in me popeljali v ta svet, ki ga lahko do skrajnosti spoznajo le nekateri izbranci. Bil sem ponosen, da sem Korošec in da živim pod vznožjem gorá, ki jih lahko gledam in spoznavam v dobrem in slabem.
Na vrhu sva naredila nekaj fotografij in začela sestopati. Nič več nisva hodila počasi, ampak sva bila kot razposajena najstnika. Drsala sva se po bregu navzdol in skušala loviti ravnotežje. Zdaj eden, zdaj drugi sva padala in ko sva prispela do Durc, sva bila kot snežaka. Smejala sva se drug drugemu in skoraj pozabila, da naju čaka še nekaj ne prav lahke poti. Previdno sva se z rokami oklepala jeklenice in sestopala, a sva tudi to preživela. Sledilo je ponovno drsanje in padci, najine misli pa so že bile na toplem v zavetišču ob krožniku vroče goveje juhe.
Čeprav so bili najini načrti drugačni, sva preživela čudovit dan, ki bi ga bilo škoda prelenariti doma. Bila sva zadovoljna, da sva storila nekaj zase, hkrati pa sva bila deležna čudovite igre narave.
Ta dan so bili bogovi na najini strani.

Polhograjska gora sv. Lovrenca

Polhograjsko hribovje je za Ljubljančane in Škofjeločane zaradi bližine priljubljeno izletniško področje. Primerna nadmorska višina, le nekaj metrov nad kilometrom, je dostopna tudi večjim skupinam, družinam in manj izurjenim pohodnikom. S številnih vrhov so lepi razgledi na bližnjo in daljno okolico, vse od Ljubljane do tudi dolgo v pomlad zasneženega Notranjskega Snežnika in vrhov Julijskih Alp. Tod je več manjših naselij, ki imajo bogato zgodovino s številnimi spomeniki od antike do polpreteklе zgodovine. Ob višinskih poteh je več dobrih gostišč in kmetij odprtih vrat, kjer planincem radi postrežejo.
Posebno mesto med izletniškimi točkami ima Polhograjska gora sv. Lovrenca (824 m), osamelec med Malo in Veliko vodo, na katero vodi več planinskih poti. Najbolj poučna je pot, ki se pričenja pri polhograjski graščini (v zadnjih letih so jo preuredili). V njej ima več slovenskih slikarjev svoje ateljeje. Ob gradu sta samostojni stolp in Neptunov vodnjak. Od tod vodi na goro strma pot mimo Doma čebelarjev in znamenitega spomenika blagajevemu volčinu (*Daphne blagayana*), imenovanem tudi kraljeva roža, ki so jo leta 1837 prvič našli prav tu. Druga pot se pričenja v novem naselju in se s prvo združi sredi strmine. Iz naselja Praproče vodijo na goro različne gozdne poti, markirana prek Praproškega hriba pa je že močno zaraščena. Na sedlo Pretolič se lahko pripeljemo tudi z osebnim avtomobilom, do vrha gore pa le z dobrim terenskim vozilom. Severna stran gore pa je prestrma in neprehodna.
Na vrhu gore je cerkev sv. Lovrenca z baročnimi oltarji in z letnico 1654 na zunanji vhodni steni in letnico 1517 na rebrovju s sklepniki na stropu. Sicer pa naj bi po nenapisanih virih današnji cerkveni objekt stal na ostankih antičnega svetišča, posvečenega sončnemu bogu. Na ravnici pod vrhom so arheologi izkopali ostanke stare naselbine Ad Nonum, grobišča in drobne predmete iz starejše železne dobe in kasnejših obdobij. Na sedlu stoji tudi domačija »Pri Logarju«, kjer njen lastnik **Pavle Setničar** z družino ob koncu tedna in ob praznikih postreže planincem s pijačo in domačo hrano, občasno pa gosti tudi različne kulturne skupine, ki tod prirejajo shode. Najbolj množično so obiskani sedaj že tradicionalni nastopi pevskih zborov iz okoliških vasi, ki jih prirejajo v organizaciji Kulturnega društva Dobrovo pod vodstvom **Toneta Potočnika**.

Ciril Velkovrh

TISOČI KILOMETROV POTI ZA NEKAJ DNI VISOKE GORE

ELBRUS S PRIOKUSOM AVANTURE

JOŽEF BORAK

Prihaja kavkaški višek
dviga se
visok ponosen
presenečenje orjaško
in odet v večnost snežno
šepetajoč mi o ognjih
in ujmah oddaljenih
o tem kako ne pusti
nežnosti morskih trav
naprej v Azijo
kako opreza
med morjem Kaspijskim in Črnim
nič mu ne uide
narode svoje potiska
v svoje skrivne doli
jih varuje in jih uči
tajanstvenosti in čuječnosti

Naša poletna pot na Krim in na Kavkaz mi še sedaj, ko jo premlevam s planinskimi prijatelji, zbuja različne občutke. Najprej seveda prijetne: vrnili smo se polni vtisov in zanimivih, neponovljivih doživetij; potem pa tudi neprijetne, predvsem kar se tiče težav na 7500 kilometrov dolgi poti do Kavkaza in nazaj.
Prav zato sem nekoliko okleval, preden sem se odločil napisati o tej popotni in gorniški avanturi, ki je trajala trinajst dni.

PUSTOLOVSKO POTOVANJE

Najprej nasvet vsem, ki načrtujete vzpon na Elbrus: nikar se do tja, kjer je po starem ruskem pregovoru bog visoko in car daljoko, ne odpravite z avtom oziroma kombijem. Zelo je daleč, zelo je naporno in zelo je nevarno. Če sem še prej gojil kake simpatije do ideje panslovanskega bratstva, me je potovanje po Moldaviji, Ukrajini in Rusiji prepričalo, da je to čista utopija. Če k temu dodam še razglede po ostalinah nekdanjega socialističnega kolosa, ki se je imenoval Sovjetska zveza, potem je mera polna. Vsepovsod gospodari denar in hlepenje po njem. Denar prinaša predvsem zahodne dobrine, s katerimi ljudje, nevajeni normalnega odnosa do dela, trgujejo počez in po dolgem in vsepovsod. Še globoko v naseljih kavkaške doline Baksan je na tržnicah moč dobiti te zahodne navlake, kolikor hočeš, če le imaš denar ali kaj drugega, s čimer boš barantal. Njim lastnih izdelkov na teh tržnicah ne najdeš, ker je te ljudi socializem odvadil lastne kreativnosti ali pa njihova sesuta gospodarstva niso sposobna ustvariti nič takega, kar bi pomenilo tržno zanimivost in raznolikost njihovega gospodarstva.

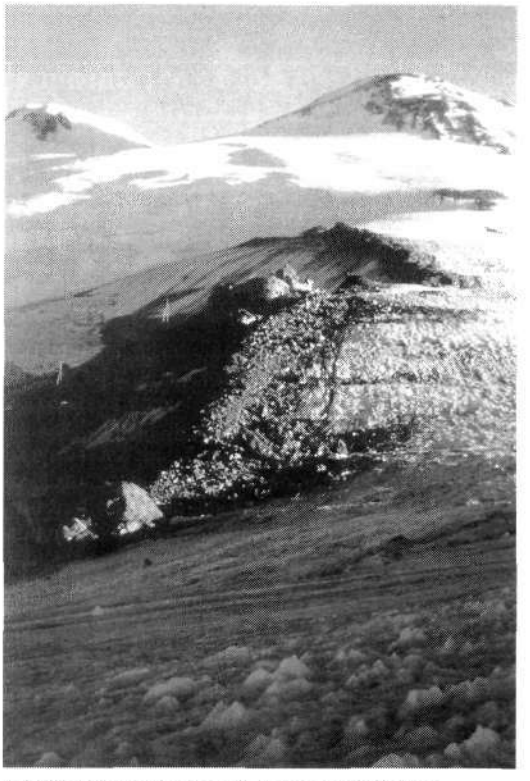

Najprej je treba iti na sedlo, od tod gre pot na vrh Elbrusa.

Ljudje se nič kaj dosti ne menijo za slabosti nove države in njenih oblastnikov. Pravijo, da so že itak navajeni vsega hudega, samo da jih le kdo spet ne pahne v vojno. Za drugo se bodo že še znašli na pošten ali na nepošten način. S tem, kaj je po zakonu, pošteno ali nezakonito, nizko in nepošteno, si pa tako ali tako nihče, ki smo jih srečevali, od državnih uslužbencev naprej, ne beli glave. Tako smo bili tudi mi kot tujci deležni njihovih odiranj na meji in na cestah, da o vlomu v kombi in kraji iz njega sploh ne govorim.
Mnogo več kot temnega je bilo v teh bežečih popotovalnih dneh enkratnega, kar se vtisne v spomin in kar barva in bogati človeka, ko se vrne domov in se prepusti spominu na doživeto.

DEVET VRHOV, VIŠJIH OD MONT BLANCA

Vedno sem sanjal popotovati po neizmerni deželi, zapoditi se na pot, ki traja, traja. Dneve in noči hitiš v dalj, čutiš se zlit s pokrajino, pripadaš neizmernosti. Prevetriš svojo navajenost na majhno deželo, iz katere prihajaš. Za nekaj dni postaneš nomad, zapolniš se z *naravnim dogajanjem, ki te spremlja. Tvoje doživljanje*

Bivaki so resda neudobni, so pa le zavetje v vetrovnih nočeh pod ledenikom.

sveta je polno notranjega le redko priznanega občutka, ki še posebej pride do izraza, ko potuješ po nenavadni, veliki in širni deželi in ko se srečuješ z ljudmi, ki živijo drugače.

Ko sem po dolgem dnevu ustavil kombi kje na koncu pokrajine, se je tudi v spancu pot nadaljevala, se dvigala pod nebo ali se raztegnila čez obmorske brežine. Zjutraj sem se vedno lovil sam s seboj in oprezoval v pokrajino, venomer rahlo začuden in zbegan.

Krim je velikanski polotok, ki se razteza v Črno morje. Svet je v začetku raven, tako da ima sonce obilo možnosti, da dopolni barvni čudež, ki ga poustvarja morje s pokrajino. Naselbine ljudi in naprave pa so v občutnem neskladju z lepoto narave. Pokrajina se proti jugu in vzhodu začne razgibavati in nadaljevanje poti po Krimu je bilo v pravem gorskem ambientu, ki so ga dopolnjevali obmorski pejsaži. Krimske gore ne presegajo 1800 metrov, a bi jih bilo vredno obiskati in iz tega bi zanesljivo nastal soliden planinski užitek.

S Krima pa končno v Rusijo, čez ožino Kerč in nato po »svilni cesti«, ki vodi do Bakuja ob Kaspijskem morju in še naprej. To cesto začuda obnavljajo in solidno vzdržujejo, pa tudi nafta je smešno poceni. Komuniciranje z Rusi je za odtenek kulturnejše kot z oholimi Moldavci in Ukrajinci, tako da se naša pot po sedmih dneh počasi le odvije v toliko pričakovano gorsko dolino Baksan. Ta 106 kilometrov dolga dolina, ki se zaključi z mestecem Terskol, proti svojemu izteku obiluje z kavkaškimi vršaci.

Vreme je lepo in stabilno, zato se podvizamo na goro. Začnemo z gondolo do 3500 metrov, nato pešačimo po vulkanskem tufu do bivaškega naselja na višini 3800 metrov. V tem smešnem in neurejenem naselju pristanemo v bivaku-cisterni, čeprav smo še isti dan nameravali na »Priut 11«, na skupinski bivak na višini 4200 metrov. Kolegi – ruski alpinisti nam povejo, da je bivak pred kratkim zgorel. Tako se bo moj prvi vzpon na višino preko 5000 metrov, na 5620 metrov visoki Elbrus, začel jutri iz 400 metrov nižjega izhodišča, kot sem načrtoval.

Konec dneva uživamo ob razgledovanju po carstvu Kavkaza, ki obiluje z vršaci, višjimi od štiri tisoč metrov; devet jih je višjih od Mont Blanca. Osupljajo nas neverjetne oblike ledenikov ob poznem poletju. Sam preučujem pot na Elbrus. Treba se bo podvizati do »joškov«, potem pa med njimi smukniti in ukrasti poljub snežni lepotici, ki leži tu zleknjena pred nami.

Naši nameni so različni. Nesrečni okradeni Brane ima namen turno smučati po ledeniku, Marjana bo poskušala z menoj do sedla med obema vršacema Elbrusa do višine 5300 metrov, Andreja pa bo vso stvar spremljala iz bivaka.

PANIKA NA VRHU

Vzpon proti vrhu tako pričneva z Marjano. Ob pol šestih odrineva. Piha mrzel jugozahodnik, teren je popolnoma leden, zato natakneva dereze. Pot po ledeniku, ki se prebuja v čudovito jutro, ni pretirano težka, je pa dolga in nepredvidljiva. Vreme je hladno in vetrovno, tako da uživam v hoji in preizkušam, ali je na moje psihofizične sposobnosti že kaj vplival redek in oster ledeniški zrak. Naredim tudi nekaj posnetkov.

Marjana počasi zmanjšuje tempo hoje, sam pa se podvizam, kolikor morem. Čutim, da se mi mogoče le ponudi možnost, da samohodno ukrotim goro.

Po sedmih urah hoje prisopiham na sedlo, se sesedem na sneg, pogoltnem nekaj hrane in sesujem v sebe red bull. Odločim se malo spočiti in ko ugotovim, da se počutim v redu, nadaljujem proti vrhu.

Pot je strma, nikjer ne vidim Rusov, ki so se do 5100 metrov odpeljali z ratrakom in so tako krepko pred menoj.

Misli so takšne, kot je redek zrak; zdi se mi, da bolj meditiram kot pa mislim. Čas teče hitro, pot je strma in ko se prekobalim čez velik zapih, ugledam vrh Elbrusa. Razveselim se, ker sedaj zatrdno vem, da bom le prišel na vrh.

Ko pridem nanj, sem kar nekako paničen. V daljavi opazim oblake, ki se naglo bližajo, vendar le fotografiram. Fotografiram vrh, dvakrat, trikrat, da bi se ja videlo, da sem bil zgoraj, na meji, ki ločuje Azijo in Evropo. Podvizam se dol, malo se bojim oblačja, ki je že rahlo zakrilo goro, a na srečo ni nič hudega. Ko grem s sedla, se počutim utrujenega, vendar zelo uživam ob razgledih; kar stapljam se v enkratnem ambientu sončnega zahoda na ledeniški gori.

Doli me čakajo prijatelji. Braneta srečam na ledeniku; pripravlja se na smuko, ki bi jo naj opravil naslednji dan v za turno smuko res slabih pogojih, saj je spodnji del ledenika leden in poln razpok.

V bivak pridem ob pol osmih zvečer, utrujen, a ponosen, da mi je uspelo. Veselimo se uspeha, a smo vsi nekako naveličani tega bivaškega naselja, zato sklenemo, da tretji dan le zapustimo goro.

Potem pa spet na pot. Divje požiramo ruske kilometre, mimo Rostova ob Donu in ob Azovskem morju po Ukrajini do Madžarske. Ko iz kombija opazujem ponujajoče se mladenke, se spomnim, da bi bilo dobro temeljito premisliti tisti čas, ko hodi človek po visoki gori, v redkem zraku in meditira, pod njim pa ledenik kot orjaški ozlaten prt in okoli Kavkaz, ta večni stražar pretoka Azije v Evropo.

NAD VRATOLOMNIMI PREPADI, KJER SO DIVJALI LJUDJE IN NARAVA

SOPOTNICA

MARJAN BRADEŠKO

Soška dolina je potopljena v gosto meglo in komaj najdem zaselek V Grapi, ki je tam nekje za Kozlovim robom nad Tolminom. V Sopotnico sem se namenil, naravnost po njej na Mrzli vrh nekje nad meglenim morjem – če seveda ni v oblakih, ki naj bi kmalu prinesli dež.

Veliki petek je in iz cerkvá se ne oglasijo jutranji zvonovi, tudi petelini so tiho v tem mračnem jutru. Nekakšno čudno zatišje. Kdo bi mogel reči, da bo čez dva dni v tej zemlji zahrumelo, da se bodo zganile že tako nesrečne soške doline in pobočja, da bo po njih zagrmelo kotaleče se kamenje, da bodo pokali zidovi hiš in bodo ljudje z grozo spoznavali, da tu ni miru. Ampak, saj je vendar vse prežeto s tako spokojnostjo, z nekakšnim pokopališkim mirom, ki tod še vedno vlada zaradi dni, ko je pred osemdesetimi leti grmelo zaradi človeške blaznosti. Tiho je, le Sopotnica, peneča se od dežja, buči v svoji soteski.

Mimo italijanske kapele, pomnika težkih dni njihove vojske, pomnika nesreče mladih fantov, ki so imeli radi dekleta, vroča, smejoča se dekleta tople sredozemske dežele, ne pa te silne bregove, se vzpnem k strugi. Stari mlin je kmalu pod menoj in ob robu pogledujem v temačne tolmune, v katere pada voda, ki tu na izjemno kratkem odseku dobesedno omahne od izvira na ravno soško polje in počasi, kot da bi skrivala svoje poreklo, odteče v Sočo. Četudi stezica vijuga, jo skozi trnje in robido režem več ali manj kar naravnost ob strugi. Tako sem še bolj moker, kot bi bil sicer, saj vlage danes res ne manjka. Silno hitro se dvigam in vsi slapovi, kar nekaj jih je, so že pod menoj.

Struga se malce umiri, že je tam pod skalami izvir – in vode ni več. Tudi megla je že pod mano, nad menoj pa se pne oblačno aprilsko nebo. Gozd že močno zeleni in ptice se oglašajo.

TAM, KJER JE BILA FRONTA NAJHUJŠA

Nekoliko naprej se upehan ustavim ob mračni steni, ko se dobesedno pred mojim obrazom spelje z nje imenitna sova, po velikosti in barvi sodeč bi moral biti čuk. Ja, ko bi človek znal slutiti in se pravočasno ozreti – tako pa lahko le opazujem neslišen let, ko se zapelje navzdol ob steni in levo nekam med temačne veje.

Četudi je strmina huda, mi dobro gre – prva opuščena potka prečka suho strugo, prve stare, s pločevino krite bajtice se pojavijo v bregu. S starih fotografij iz časov fronte sem razbral, da je bilo to pobočje takrat skoraj golo, prepleteno z mnogimi vojaškimi in verjetno tudi pastirskimi potmi. Višje gori uzrem gola pobočja Mrzlega vrha, ki ima na vrhu megleno kapo.

Stezica me iz grape v lepem zavoju spelje na planino Školj in na samo sleme, na mesto, kjer je bila fronta najhujša – na eni strani mogočna vojska Italijanov, na drugi brez števila avstroogrskih vojakov. Teme Mrzlega vrha ne more skriti ostankov vojne, od katere je minilo že mnogo let, pa še vedno buri duhove nas, ki se nam zdi tisti svet lep, skrivnosten in poučen – prava popotnica za življenje.

Takrat, tisti petek, ko sem ob hladnem vetru rinil proti vrhu in ko sem se preko planine Pretovč oziral v pobočja Visoč vrha, Rdečega robu in krnskih gora, skrivnostno potresenih s pomladnim snegom in izginjajočih v mračno megleno pokrivalo, se nisem zavedal še ene razsežnosti tega sveta – njegove grozečnosti. Nekje v mračnih globinah, v samih nedrjih zemlje, ki so prepokana in napeta, je bilo skrito, je nemo čakalo, da se zgane... Morda je bilo čutiti neko čudno napetost, neki nemir, že takrat. Vem, da sem tista slemena občutil drugače kot ponavadi. Morda je bilo le zaradi vremena, dneva, letnega časa... Bogve. Malce nad planino sem videl nenavadnega ptiča, z dolgim ukrivljenim kljunom – kar dvakrat me je obletel – skalni plezavček. Res, nikoli ga še nisem videl in v spomin se je zapisalo še eno doživetje.

ŽIVLJENJE SE PREBIJA IZ NESREČE V NESREČO

Vračal sem se po tisti neskončni cesti s Pretovča v Zatolmin, mimo vseh planin, nad mračno dolino Tolminke. Nekje spodaj zeleno dno Pologa, skalni plazovi, ki izginevajo v pobočja bohinjskih gora, Javorca, rjava cerkvica na robu, ki nemo kliče in spominja. V vseh grapah se belo penijo narasle pomladne vode, skozi golo drevje uzrem prav vsak potoček, slap, vsako belo, zapuščeno hišo... Nekje pod Čadrgom, sam Bog ve od kod, ne ena, kar tri so menda nanizane v izkrčenih, že zaraščajočih se senožetih. Cesta v Čadrg – nad vratolomnimi prepadi, ko spodaj misliš, da je zgoraj le še skalovje in nebo, pa so še obsežni travniki na skalni polici, je življenje, ki je težko, ki se prebija iz nesreče v nesrečo – ni miru.

Na cesti je precej kamenja, ki se v topli pomladi izvije iz mrzlega objema pobočij in jo v silnem drncu ubere v dolino. Razmišljam, s kakšno silo udari na cesto, ki kakšnih štiristo metrov nižje vodi v Polog. Ko sem poleti vozil po njej, nisem pomišljal na grozeča pobočja nad seboj. In velikokrat sem razmišljal, kaj se zgodi, če se zemlja zgane in otrese s svojih pleč še tisto kamenje, ki se trdneje drži – čez dva dni se je to zgodilo in ljudem, ki so morali ta trušč doživeti, ne zavidam. Ne vem, verjetno so me prav vsa ta razmišljanja zato v nedeljo, ko sem izvedel, kje se je zgodilo, spravila v še večjo tesnobo in sem se nesreče še bolj živo zavedel kot tisti, ki komaj vedo, kje je ta tolminsko-bovški konec.

Cesta me privede na rob nad Zatolminom. Za trenutek postojim ob kapelici, potem se potopim med zelenečo pomlad. Prva kukavica mi napoje mnogo, mnogo kukujev – in še dobro založeno denarnico imam tokrat – za

razliko od prejšnjih let. Tudi sonce se malce kaže izpod oblakov, tri rdeča padala se zapeljejo izpod Stadorja, nekje ob pobočju hrupno vadi vojaški helikopter... Dolina dehti, cveti, sadno drevje se preliva iz rožnatih popkov v razprto belino cvetov. Polja so že zorana, vsakdo nekaj dela ob hiši, nekdo žaga, spet tam urejajo vrt. Sonce izgine in ko se ob kapelici v zaselku V Grapi, kjer sem zjutraj krenil na pot, preoblačim, se z neba usujejo debele kaplje enega od aprilskih nalivov.

Lepa, samotna pot je bila, in z upanjem zapustim to dolino. Upanje, drugačno in mnogo bolj potrebno, je dva dni kasneje kot edino ostalo tudi ljudem v teh dolinah in v pobočjih nad njimi. Nemir zemlje jim je vse drugo uničil. Na dnu vsega je upanje – Bog daj, da bi se tem ljudem vsi upi čimprej uresničili in da bi zemlja zdaj dolgo, dolgo počivala v spokojnem miru, ki je še nedavno vladal tod.

TAM, OD KODER SE KOT UMITI VIDIJO TRIJE NIVOJI POREČJA LJUBLJANICE

NA POŽARIŠČA IN GORNJE POLJANE

MILENA OŽBOLT

Cilj je tokrat vrh Požarišč, nekaj malega čez 1000 metrov visok hrib sredi tistega dela notranjskega gozdovja, ki se z vzhodne strani vleče iz Gorskega kotarja mimo Babnega polja in Loške doline proti Slivnici.

Požarišča so lahko komu pravljičen svet, tisti daljnji čudoviti kraj, po katerem hrepeni srce našega notranjega otroka še potem, ko je glava že siva. To je običajno dežela prvih poletov iz gnezda, svet velikih dogodivščin in prvih samostojnih izkušenj – pa čeprav je to le naporna celodnevna košnja z odraslimi možmi v oddaljenih lazih in spravilo sena z volovsko vprego po vegastih poteh.

Nebo je žareče modro in sonce greje, na hrbet in za vrat pa ves čas pomalem dežuje, ker od vej kaplja stopljen nočni snežiček, ki je belo obarval redko bukovje, v katerega zakoračimo mimo nedeljskih drvarjev ob cesti. Kljub nočni ohladitvi povsod okoli raja bohotna pomlad: zelenje bôde izpod starega listja, jetrniki in trobentice so v polnem cvetu, spominčice tko razkošne modre preproge; na nekem posebno sončnem kotičku preseneti žanjevec, volčin diši in se šopiri s svojimi lilastimi socvetji. Tudi ptice so živahne. Škrjančka, ki ga je bilo včeraj že slišati sredi Viševskih njiv, tu ni – so pa sinice, je preplašeni kos, ki prhne iz grmovja. Sta tudi šoji, tako zavzeti z ženitovanjskimi zadevami, da jima je opazovanje in alarmiranje v gozdu figo mar.

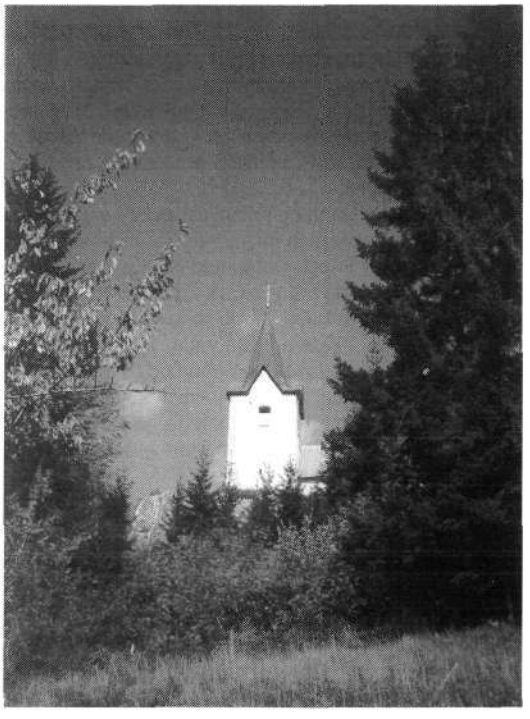

Cerkev svetega Andreja na Gornjih Poljanah

Foto: Milena Ožbolt

PLEHE IN POŽARIŠČA

Potem se pred očmi pojavi Dežela ikeban. Božanski otrok se je igral in razmetaval sklade sivih skal po mračnih vrtačah, potem pa jih oblekel z žametno zelenino mahu, da tvorijo nenavadne pomenljive figure, okrašene s šopi resaste trave ali kakor Quasimodo grbavim grmom, ki zgovorno pripoveduje, da je življenje težko... Smreke se sklanjajo globoko in varujejo nenavadne aranžmaje. Tu je samotna divjina, kamor zalezejo le zelo redki obiskovalci.

Ko človek skuša prepoznati svojo otroško čudežno deželo, se izkaže, da je vse tako drugačno, spremenjeno, zaraslo. Tu, kjer je zdaj gosto smrečje, so včasih kosili. Lazi, ki jim pravijo Plehe, so že kdaj postali mešani gozd... A nizko med bukovjem se za hip le pokaže Babno polje, Zavodi, tudi Snežnik. Iz vasi se prav do sem sliši zvon Svetega Miklavža, ki vabi k maši. Čisto poseben zvok ima – kakor vsak zvon domače vasi pač.

Lej, tole je pa Zevnikarjeva Pleha! Tu je bilo, ko je stari gospodar tam nekje po prvi vojni, medtem ko je na velikanski veji z volom vlačil seno iz strmine v ograbek k poti, opazil na nebu letalo.

Postal je, si ogledal avion, potem v zanj značilni počasni babnopoljščini zlogoval grabljicam: »Mi-ca, Je-ra, Loj-za, Fran-ca, To-na, Re-za... lajte ga, lajte ga – raflan!«... Preden je zdeklamiral vseh osem ali devet,

morda celo deset ali več imen svojega ženstva, je bilo znamenitost komaj še videti na obzorju... Neko tanko uho pa je ujelo smešni podton v povedanem in še istega dne, morda na večer, je med ljudmi zakrožila zgodbica, ki še zmeraj hudomušno gnezdi v spominu.
No, tu so še druge Plehe: Talčkina, Rihtarjeva, potem Jakopovega ujca Gorica, nato Požarišča: Ivanova, Petraševa, Marjetcena... in spodaj se razprostira zdaj zaraščeni Rihtarjev kot.
Če se človek tu odloči za hojo po brezpotju, se hitro lahko znajde pred neprehodno skalnato strmino in mora nazaj. Sneg je moker in z dreves se cedijo potočki. Narava škreblja od padajočih kapljic. Vseeno je na senčnih krajih visoko gori še prava božična idila, ki ji sonce ni seglo do živega: v bleščečo belino odete smreke in jelke strumno stražijo jase in čipkasto bele bukve stegujejo roke v modrino; mir, ki ni gluha tišina, ampak živa spokojnost.

BOB IZ LOŠKEGA POTOKA

Pot se zdaj prevesi in se začne spuščati na drugo stran. Pobočja z visokimi bukvami in smrekami, z majhnimi jasami med njimi in komaj vidnimi potmi so prelepa, da bi se jih ne želeli spominjati. Ni nujno, da bi še prišli sem – spomin zadostuje, le ohrani naj se živ in bister.
Nižje je sneg že izginil in pomladne orgije so v polnem zamahu, čeprav je nadmorska višina še vedno najmanj sedemsto metrov. Pobeljeni vrhovi se vsenaokrog v ravni črti ločijo od toplejših nižjih predelov. Če se popotnik giblje nekje na višini te črte, doživlja za vsakih nekaj metrov gor ali dol majhne temperaturne šoke, včasih mrzle, drugič tople. Res zabavno! Včasih pa potegne veter in takrat zanesljivo zazebe, ko je telo vlažno od kapljic z dreves in znoja.
Na križišču se ena gozdna pot odcepi proti Loškemu Potoku, v Bobovo deželo – v kraje, ki so bili nekoč tako revni, da so se iz njih norčevali celo vsega hudega vajeni Babnopoljci in Prezidanci in natolcevali, da ima v Loškem Potoku še svetnik v oltarju bobovo vejo v roki... Bob je postal nekak simbol revščine, saj na tej skopi zemlji in v mrzlem podnebju občutljivejše rastline ne uspevajo, ta pa je ena najbolj skromnih in odpornih z zelo izdatnim zrnjem...
Delavci pa so bili iz Loškega Potoka zmeraj najboljši, to so jim vsi priznali: grabljice niso pustile za sabo niti bilke in kosci so obrali vsako krtino, še iz grmovja so travo ven potrgali in tudi se jim, »žernadarjem«, ni tožilo ob treh zjutraj na uro ali dve trajajočo pot skozi gozd, da so lahko začeli delati takrat kot domači...
Toda njihova govorica z malo drugače zaokroženimi a-ji in o-ji, kot so jih poznali tod, je bila odličen povod za zbadanje. Saj so se še smrkavci posameznih vasi po dolini spakovali drug drugemu in se kdaj tudi stepli samo zato, ker so eni rekli mleku »mlajku«, drugi pa »mlejku«; pa da bi Potočane pustili na miru?! Saj ne da bi bili ljudje hudobni, to ne, le zabave se jim je hotelo. A se s Potočani ni bilo zdravo hecati preveč od blizu. Kakor so bili močni in urni pri delu, tako so bili v prepiru, ki mu je bilo táko zbadanje samo dobrodošel povod, glasni in trdih pesti.
Takole se je, recimo, začelo:
»Ali veste, kako pravijo Potoške? Takole, lej: 'Kristes tabe, oda dere, k'rh sem pekla, kosce imamo – prešeč pa pije!'« (To bi se reklo: »Kristus tebe, voda dere, kruh sem pekla, kosce imamo – prešič pa pije!« Kdo je tu prešič – ali tudi »norc« – se seveda ve.)
Zdaj se menda nihče več ne spotika ob govorico drugega. Ljudje gledajo televizijo pa jim ni mar takih malenkosti, kot so široki ali ozki e-ji in o-ji tistih, ki tudi gledajo televizijo v sosednji vasi...

TIHOTNE VASI

Danes ne pojdemo v Loški Potok, prihranimo to spet za kakšno sončno pustno nedeljo brez snega, kakor takrat, ko smo v gostilni na Hribu precej vznemirili pivce s svojo opremo in palicami za hojo, saj se nikakor niso mogli zediniti, ali smo šeme ali ne...
Zdaj se torej napotimo po drugi poti, na levo, proti Gornjim Poljanam. Od tu dalje poznamo vsak grm, saj pogosto hodimo po tej »božji poti«, ki seveda nima nobenih drugih svetinj kot le debele, ravne smreke in hoje, od katerih ima vsaka takole na oko kake tri kubike... Božja pot pa je to zares, zaradi pobožnosti in čudenja, ki te navda, ko se približuješ tej skrivnostni vasi s tako posebnimi energijami in bogato zgodovino, ki jo lahko le megleno slutiš: Če so v sivih odmaknjenih

Planinska himna

ALEŠ TACER

Planinci smo ljudje prijazni,
ko po strminah plezamo;
v dolini skoraj neopazni,
v goráh se vsi pozdravljamo.

Rdeči krogec, bela pika,
to sta simbola naša dva;
če kdo od njiju se odmika,
mu pot gotovo bo zašla.

Lepota nas gorá očara,
ljubezen vsem je skupna ta;
če v mestu koga kdo ne mara,
bo na planini vzljubil ga!

Rdeči krogec, bela pika...

Res je lepó, da nas v planinah
združujejo podobne misli;
naj mir, ki vlada v teh strminah,
prav vsem ljudem srcá očisti.

Rdeči krogec, bela pika...

stoletjih na prepadno skalo, vidno čez najmanj štiri fare, postavili cerkev, in so pred njimi tudi Rimljani pustili sledove nekakšnega zidu, je gotovo pritegnila tudi še starejše naseljence teh krajev, ki jim je morda služila za utrdbo, opazovalnico in naravno svetišče, čeprav se zdi, da so stalni prebivalci Gornjih Poljan zmeraj le pasli, kmetovali in gozdarili.

Na zahodnem pobočju Petičjaka, ki se spušča proti poljanskim košeninam, se danes v snegu razločno vidijo velike stopinje. Na že kopno cesto drže in pridejo nanjo ob robu gozda, kjer se popotnik ustavi. Čudno, da so lovci tu; a ti odtisi so vendarle nekoliko nenavadni in tudi – čemu bi lomastili prav tamle? Oglejmo si vendar tole! Medved! Popolnoma sveža medvedja sled v mehkem snegu je in kaže, da smo se le za las zgrešili! Verjetno je slišal govorico, pa se je pametni medo umaknil...

A danes se s potjo vzpenja tudi tesnoba v srcu, kajti Gornje Poljane so z nedavno smrtjo zadnjega Matičnovega sinu – se zdi – dokončno opustele. Včasih je tu domovalo šest družin...

Cerkev svetega Andreja na Gornjih Poljanah leži 1065 metrov nad morjem, najvišje na Notranjskem, in nad vasico straži že vsaj od leta 1526, ko je zapisano, da je dala za davek proti Turkom bakren kelih.* Od tu se vidijo kot umiti trije nivoji porečja Ljubljanice: Prezidansko z Babnim Poljem, nato Loška dolina z Obrhom in proti severu Cerkniško jezero, ki kaže le še lužice. Tudi vse hribovje noter do Nanosa je kot na dlani. Med vrhovi Racne gore pa se v daljavi bliskajo kamniški beloglavci...

Vas spodaj pa je tako tihotna. Nekaj zapuščenih pogorišč iz druge svetovne vojne še štrli v zrak. Šest poslopij – hiš, hlevov in skednjev ima strehe in nekatera so tudi vzdrževana, le ena hiša – kakor upanje samo – je skoraj v celoti nova, še ne povsem dograjena in nemara bo le občasno bivališče, a vendar. Ni pa več Kundrovega besnega laježa, ni starega gospodarja Matične, ne njegovih sinov. Mati je umrla v visoki starosti pred letom ali dvema. Konji, voli in krave se ne oglašajo več iz hleva, ob večerih se v dolino ne vidi več luč z njihovega dvorišča...

Pojdimo, dovolj bo za danes! Pot je znana, miže bi se dalo do glavne ceste. Če pa bi se komu zazdelo pametno iti po brezpotni bližnjici na gozdno cesto, malo pozornosti ne more škodovati. Redek bukov gozd je videti ves lahkoten in zračen v svoji svilnati eleganci, vendar so skale med visokimi drevesi nerodna reč, ko se moraš kobacati čeznje, pa če so še tako slikovito postavljene in zanimivo prepreženе z luknjami in špranjami.

*J. Kebe, Loška dolina z Babnim poljem; Družina 1996

SKALNE TRDNJAVE, KI SO NEKDAJ BRUHALE OGENJ, SO ZDAJ POEZIJA NARAVE

V OBJEMU ZELENIH VULKANOV

ALEŠ KARL NOSAN

Prijatelj moj, ko gledam vaše čelo in vaše oči, kdo bi ne uganil v njih ptice, ki so ji za bivanje namenjene višave?
de Balzac

Skozi dolino Loare sva za vzhajajočim soncem odpotovala proti jugu. V srcu so ostali kroglasti stolpiči graščine Ussé, kjer je **Charles Perrault** dobil nikoli pozabljen navdih. Pravljico o speči lepotici – Trnuljčici. Njen stolp ne obraščajo več grozdi bršljana. Odrešena ostaja v otroških dušah po širnem svetu.

Zahodno od velike reke gnezdi na obronku renesančni Sache. Gost **Honore de Balzac** je med poljanami sončničnih cvetov živel za gospo **Hansko**. Le Lys dans la Valle – Lilija v dolini je bila usoda njegovega življenja.

Nekoč sem videl Pariz. Ljubil migetajoče odseve v vodo potopljenih mostov. Prebiral o Quasimodu.

Tišina za spuščenimi zavesami dvorca Nohant v sredici galske dežele pa je napovedovala odsotno prisotnost **George Sand**. Svobodna dama stare Evrope in **Chopin**. Ljubezen je večna.

Le katero knjigo bom odprl nocoj?

PUY DE COME

Prostranstva Centralnega masiva so odgrinjala svoje blagoglasne stezice. Z vzpetimi jadri veselja sva vijugala med verigo vulkanov. Dragocena klenost divjine nama je prihajala naproti. Nekje na koncu je še šibko sonce osvetljevalo romantično privlačen obris obrasle gmote. V dišečem poznopopoldanskem zraku sva se izvila iz trepetajoče listnate ogrlice. Pod sinjim nebom je stal vrh. Vrh, katerega sem na slikah tolikokrat božal z očmi. Zelenkasta planjava dvojnega kraterja. Kot slika impresionista z milino poljskega cvetja.

Po notranjem robu sva pripešačila na glavno vršino. Kaj naj vam povem o tej energije polni zemlji, kjer so ob eksplozijah v davnini hudourniki goste lave vreli čez porušene bregove? Osvobojeni magme so se neenakomerno ugreznili podzemni prostori.

Viharji bomb, lapilov in pepela so pokrajino odeli v sivo potrtost, iz katere se je spet prelevila v stanje na prehodu v življenje in danes brsti kot rodovitni plašč zelenila. Ljubezniva nežnost s travo prekritih kraterskih odprtin je še dodatno vzburkala mojo domišljijo.

In ob sestopu? Kuštravi mah, sladkoba malinjakov, sveže jagode črnega ribeza, prepuščeni veter v laseh, rdeča zarja na zahodu...

LAC PAVIN

Monts-Dore je osrednje gorovje. Vroči vrelci iz razpok, stari zdraviliški kraji, vzvalovana nemirna pokrajina.

Čakala naju je kupa, podobna udrti jajčni lupini – Puy de Montchal, oblečen v elegantno gozdnato ogrinjalo.

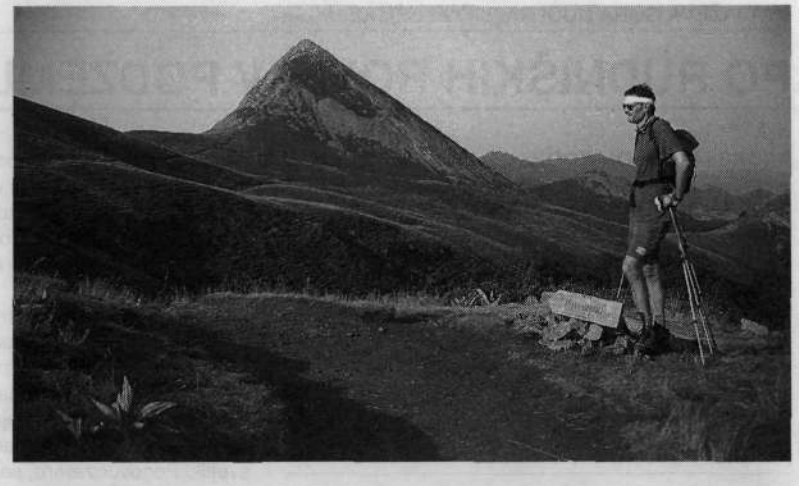

Puy Grion
Foto: Mojca Furlan

Dvesto metrov nižje se je lesketalo drugo žrelo ognjenika, *uokvirjeno v nevarno skalovje. Skoraj že v ravnini.*

Le kdo bi pozabil francoske ravnine! Oranžnojantarjevi so odtenki nizkih strnišč na požetih poljih zrelega ječmena v zadnjem soncu in prvih okušanjih večernega mraka.

Vulkan vrste »maar«. Brat skrivnostnega Maar Kedirja na Islandiji. V globokem kraterju plava temno jezerce. Izbruh ob razplinjenju, na stičišču magme in vrele vode, *je v nastalo kaldero nagrmadil tekoče bogastvo.*

Gladina jezera je mirna, gladka kot olje. Bledomodre barve, prepreženа s temnozelenimi progami, vzdihujoče mrmra ob zlizanih pečinah. S Puy de Montchala se grezijo sestoji hladne hoste, ozaljšani z vresjem, prekritim s pršečo roso zgodnjih juter v poletju.

Sozvočje simfonije in poezije samotne narave.

PUY GRIOU

Cheylade. Ogoleli zidovi Apchonske razvaline so kot mrtvi stražar nad kostanjevih krošenj polno dolino. Spletene kite trdoživega rastlinstva razvajajo neurejene črede napol divjih koz, pisani metulji se igrajo v snopih poglavarja svetlobe.

Na od ljudi zapuščenih jezerih sva našla vodne lilije in lokvanje v gruči. Blizu mavrična kaskada kot ptica v letu seda na rečno samino. Prišla sva pod grebene Cantala. V tem pogorju ni več ponvastih kraterjev. Dogodki preteklosti so pisali drugačno pripoved.

Piramidasti stožec Puy Griou je kralj v svoji družini. Kot bat ga je pritisk lave izklesal v skalno trdnjavo. Takoj mi je šinilo oko po obzorju. Grbinastim tratam vulkanskih grebenov so preproge dežja podarile čisto, smaragdno lepoto.

Narava, zgodovina, literatura... in glasba. Preprosto neopazno, brez meja, se je vse zlilo v eno samo zgodbo.

In ko je mag čustev, veliki **Misha Katz,** igral Arenskega, so prastare platane v parku Castela des Ouldes vabeče šelestele v mehkobni francoski noči.

* * *

3600 kilometrov dolgo pot z avtom sva doživljala štirinajst dni. Hrano in prenočišče so nama nudili preprosti, poceni in čisti vaški hoteli. Francija ni sramežljiva nevesta. Rada se pokaže željnemu iskalcu lepote, ki zna drseti po robu med manj vidno in vidno dušo dežele.

Macesni nad Klemenčo jamo

VERA PIPAL

Vi, macesni,
tihi, resni
kot stražarji
tu stojite,
se nikogar
ne bojite.
Zime ne in ne
viharja,
groma, strele –
znanih pesmi,
ki narava jih
podarja.
Na pomlad
lepo zeleni,
na jesen
vsi pozlačeni,
v snegu goli
pod nebo
svojo dvigate
glavo.

Pod Strelovcem
ste rojeni,
ste najlepši
manekeni –
goli, zlati
in zeleni.

MATJAŽEVA GORA NUDI RAZLIČNE UŽITKE

PO RUDNIŠKIH ROVIH V PODZEMLJE PECE

ANDREJA ČIBRON-KODRIN

Peco, 2126 metrov visoko goro iz severne verige Vzhodnih Karavank, planinci od blizu in daleč že zelo dolgo poznajo kot lepo izletniško točko. Nanjo oziroma na njen najvišji vrh (Kordeževa glava) se je mogoče povzpeti z več strani, največ obiskovalcev pa pride iz Mežice ali Črne oziroma Tople. PD Mežica oskrbuje Dom na Peci (1665 m), njegov MO pa upravlja nekdanjo karavlo v bližini. Nedaleč od planinskega doma je tudi votlina s kipom kralja Matjaža.

NEKDAJ RUDNIK, ZDAJ MUZEJ

Živahno pa ni le na Pecinih pobočjih, temveč tudi v njenem osrčju. Več kot 300 let so tu kopali svinčevo rudo. Prvi pisni viri o rudarjenju na tem območju so iz leta 1665. Cinkovo rudo (sfalerit) pa so začeli izrabljati šele po letu 1870, saj je prej niso poznali. Sprva so rudno bogastvo kopali bolj po površju, z leti pa so prodirali vedno globlje in širše.

Podatki o Rudniku svinca in cinka Mežica so impresivni. Rudarji so izkopali okoli 800 kilometrov rovov (za ponazoritev: toliko je od Mežice oddaljen Frankfurt), rudišče pa se je raztegnilo na 64 kvadratnih kilometrov. Rudnik ima 23 horizontov ali obzorij (nekakšna nadstropja kot v hišah), vanj je vodilo okrog 250 vhodov, najvišji rov je na višini 2060, najnižji pa na 268 metrih nadmorske višine. Statistiki so izračunali, da so mežiški knapi izkopali 19 milijonov ton rude, iz katere so pridobili milijon ton svinca in pol milijona ton cinka. Ko je tod rudarjenje najbolj cvetelo, je štel kolektiv 1200 rudarjev. Od leta 1994 je rudnik »v zapiranju«, saj pridobivanje rude ni več dovolj donosno.

Domačini so se odločili, da bodo rudnik spremenili v turistični rudnik in muzej. To jim je v zadnjih letih s strokovno pomočjo Zavoda za spomeniško varstvo Maribor, Zavoda RS za varstvo naravne in kulturne dediščine ter Koroškega muzeja Ravne ter s finančno podporo ministrstev za znanost in tehnologijo ter za gospodarske dejavnosti tudi uspelo. Projekt ohranitve in zavarovanja delov rudnika Mežica in Topla uresničujejo postopoma. Doslej so uredili jamo in pred njo stavbo, v kateri je muzej (ter tudi prodajalna vstopnic in spominkov, bife in garderoba za obiskovalce).

RUDARJI ZA DVE URI

»Globoko pod zemljo, kjer plešejo škrati, se začenja svinčeva in cinkova pot stoletij prelitega znoja in žuljev. In če boste za trenutek obstali, če boste imeli srečo, se vam bo v kotu temnega rova pokazal 'bergmandelc' (gorski škrat, op. **A. Č.**), slišali boste zamolkle udarce kladiv in krampov izgubljenih duhov rudarjev... Tu se začenja podzemlje Pece... Če želite spoznati delo rudarjev, skrivnostni svet podzemlja Pece, ali če želite biti rudar vsaj dve uri, vas vabimo, da nas obiščete,« je v predstavitveno zloženko zapisala **Suzana Fajmut-Štrucl**. Tudi fotografije **Toma Jeseničnika** iz nje (žal brez podpisov) prispevajo k odločitvi za dogodivščine v nedrjih Pece.

Obiskovalce v zgradbi muzeja, nekdanji upravi rudnika, opremijo s površniki, čeladami s svetilkami, okrog pasu pa si ti zategnejo pas z baterijskim vložkom. Vlak, ki je nekdaj vozil rudarje, že čaka... V majhnih lesenih vagonih, katerih vrata morajo biti med vožnjo zaprta, je kar tesnobno, temo pa parajo le snopi svetlobe čelnih svetilk. Pogovor zamre, saj ga preglasi ropot koles. Po polčetrtem kilometru vožnje potniki zlezejo iz vlakca in se čudijo, kako so se vanj lahko »stlačili« kakšni visoki in bolj zajetni rudarji.

Tu, v revirju Moring, poteka ogled rudnika. Snovalci postavitve tehniške dediščine v jami so uspešno povezali različne predstavitvene pristope, izkoristili so zvočne posnetke, svetlobne efekte, po rovih so po kronološkem zaporedju razvrstili delovna orodja in pri-

Dovški Gamsovec v prvem snegu

Lansko leto jesen ni bila preveč lepa, se je pa le dalo ujeti nekaj koncev tednov za obisk gora.

Zadnji dan oktobra se je zbudil v prekrasno jutro. Ko sem pričel stopati po poti nad Aljaževim domom proti Luknji, so vrhovi že žareli v soncu in poživljali hladno dolino v zatrepu Vrat. Pot proti Luknji je bila že poledenela, z rastočo višino pa tudi zasnežena. Kar nisem mogel odtrgati pogleda od prekrasne Škrlatice s podaniki, ki je zares žarela v soncu. Malo pod Luknjo sem se srečal z gamsoma, ki sta prečila pobočja na severu. Hitro sta zavila za rob, jaz pa sem tudi prišel po zasneženi poti na spihan preval Luknja. Sledi dveh planincev so se izgubljale proti Doliču, jaz pa sem jo mahnil v pobočje Gamsovca.

Kmalu sem prišel do meje med soncem in senco. Zadaj je bila modra sivina Vrat in zima, nad menoj pa bleščeče pobočje in kljub snegu poletje. Pot vodi k prvi skalni stopnji proti Gamsovcu. Ob pomoči razmajane pletenice prečim to stopnjo in se vzpenjam proti pragu. To strmo travnato pobočje, obsijano s soncem, je skoraj kopno in ga pot premaga v okljukah. Nad njim je snega več, posebno pa je pot lepo zapihana s snegom.

Zavijem s steze in se povzpnem na greben, ki je strmo odsekan proti Vratom. Uživam v pogledu na okoliške vrhove, še posebno na Triglav, ki se vedno lepše koplje v soncu. Ne spregledam dveh kozo-

pomočke, pomembno vlogo pri opisovanju zgodovine rudnika in dela v njem pa ima tudi vodič, ki je največkrat kar nekdanji rudar.

Nekaj osnovnih podatkov o zgodovini rudnika izvedo turisti s kasete že takoj ob izstopu z vlaka, pred nadzorniško pisarno prisluhnejo posnetku o načinu razporejanja delavcev na delo, v njej pa si lahko ogledajo vzorce svinčeve in cinkove rude in različne minerale – med njimi je še posebej dragocen wulfenit.

PODOBA NEKDANJEGA RUDNIKA

Sledi prikaz tehnologije rudarjenja od začetkov do sodobnih dni. Omenim naj le, da so rudo in rudarje iz globine sprva dvigovali z ročnimi vitli – pred jeklenicami so uporabljali konopljine vrvi. Rudo so prevažali z lesenimi samokolnicami, ki so jih polnili z motikami ali nečkami. Šele ob koncu prejšnjega stoletja so v rovih položili tračnice; dotlej so namreč pod vozičke polagali le deske. Razvoj tehnike pa je prinesel vrtalna kladiva (ta so poleg namerno sproženih eksplozij povzročala tudi velik hrup), za transport po vpadnicah so zgradili dvigala (v strojnico enega od njih pokukajo tudi obiskovalci), po horizontih so lokomotive prevažale različne vrste vozičkov, tiste za prevoz rude so polnili tudi iz drč, izgrebalni stroji so delo na odkopu še olajšali... Na vsakem koraku vodič odkriva skrivnosti rudnika in težavnosti

V nadzorniški pisarni 300 metrov pod površjem – na mizi je velik kos kristaliziranega apnenca ali kalcita.

Foto: A. Č.

rudarskega poklica. Zato si obiskovalci že kar želijo na svetlo, iz temne in vlažne, a hkrati zelo dobro zračene globine.

Podobo o nekdanjem rudniku svinca in cinka v Mežici zaokroži še ogled zbirk v muzejski zgradbi. Ljubitelji mineralov so navdušeni nad razstavljenimi kristali wulfenita, kalcita, cerusita, jamskimi biseri itd. Ker se je na tem območju v davnini razprostiralo morje, so v nekaterih kamninah dobro vidni amoniti, školjke, korale

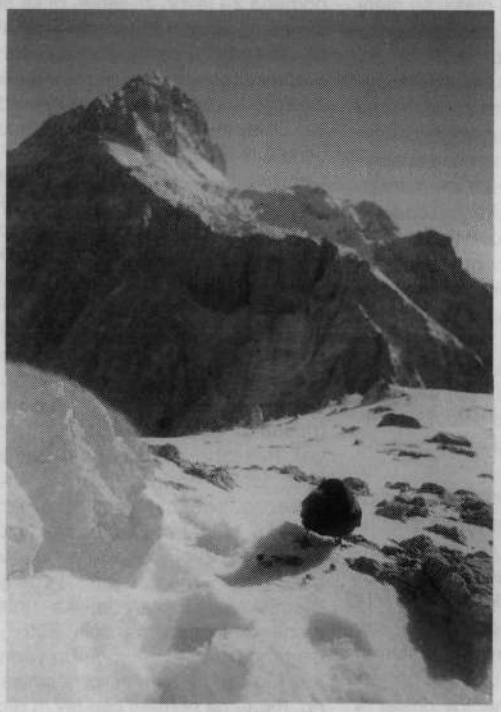

Edina družba na vrhu Dovškega Gamsovca

Foto: Jorgi Kralj

rogov, ki se spuščata po meliščih pod Pihavcem in Gamsovcem.

S sedla se pot usmeri proti vrhu čez travnato pobočje. To je zelo strmo in se izteče kar v Vratih, zato je potrebno kar previdno gaziti po z zameti zabeljeni poti. Sneg je čvrst in stopinja je trdna ter brez težav pridem do jeklenic, potem pa na stopnjo pod vrhom, ki je v senci. Šele sedaj začutim, kako je pravzaprav mraz.

Hitro sem na vrhu, ki se koplje v soncu. Očaran nad razgledi si pripravim malico. Kmalu se mi pridruži prijatelj, kavka, s katero si razdeliva rozine.

Čas teče in treba bo navzdol. Sestopim kar po isti poti, saj proti Sovatni še nisem šel, poledenele skale v senci pa me niso preveč vabile, saj nisem imel derez. Na poti navzdol srečam dva planinca, ki se vzpenjata po mojih sledeh. Izmenjamo nekaj besed in krenemo vsak na svojo stran. Malo nad Luknjo srečam kozoroga, še malo nižje pa že slišim govorico. Dolina Vrat le ni tako samotna kot Gamsovec.

Med sestopanjem mi pogled uhaja na levo proti robu, ob katerem sem hodil in izza katerega se nekajkrat pokaže vrh Gamsovca. S pogledom se poslavljam tudi od Stene, Stenarja, Škrlatice in vseh drugih lepot, s katerimi sem še obkrožen.

Kmalu sem pri avtu in že drvim proti domu. Z lepimi vtisi, polnimi misli, se zahvaljujem dnevu za prelepo doživetje.

Jorgi Kralj

in drugi fosili. Zanimivi pa so tudi stari tehnični pripomočki za merjenje in jamski zemljevidi iz srede prejšnjega stoletja.

NEPOZABNO DOŽIVETJE

Obisk rudnika bo brez dvoma privlačen tudi za planince, ki se podajajo v koroške gore. Traja namreč okrog dve uri, zato bo zanj v, na primer, dvodnevnem izletu mogoče rezervirati potreben čas. Ljubitelji gorá imajo radi tudi avanture; ta je ravno prav vznemirljiva, poučna in povsem varna – primerna tudi za otroke. Planinci so tudi vajeni hoje (peš je treba premagati okoli tisoč metrov razdalje na dveh horizontih), ponavadi pa so tudi že oblečeni dovolj športno, da z obutvijo ne bo posebnih težav. Sicer pa je v rovih stalna temperatura okrog 10 stopinj C.

Nekdanji rudarji – zdaj turistični delavci – so na voljo obiskovalcem vsak dan (zaprto imajo le ob ponedeljkih). Muzej je odprt od 9. do 17. ure, vodiči nenajavljene skupine ali posameznike v rudnik popeljejo ob 11. in 15. uri, ogledi za najavljene skupine (najaviti se morajo predvsem večje skupine) pa se vrstijo ob 9., 13. in 17. uri. (Vse informacije dajejo in sprejemajo prijave na tel. št. 0602 35 310 ali 0602 35 110.)

Pa še podatek za vse, ki imajo radi jamski svet: mežiški rudnik je vključen v Slovensko jamsko transverzalo.

Sončni vzhod

ALEŠ TACER

Premrli
so udje,
kretnje okorne
in dih z ustnic
sproti
prehaja v led.

So klini
ledeni,
oči pa pozorne,
ko iščejo pot
čez nevarno požled.

Tedaj vse zasije;
in krogla
bleščeča zapolni nebo;
s toplimi žarki
svet sonce pokrije –
z upanjem novim
pozdravim goró!

odmevi

Dve v razmislek izobraževalcem

Nomen est omen (v znaku je, mora biti pomen) je eno temeljnih načel oblikovanja strokovnega izrazja in strokovnega sporazumevanja. Ni vseeno, če skledi za solato rečemo nočna posoda. Zato se tudi po izrazju spozna raven neke stroke.

1.

Na lanskoletnem sejmu Vse za otroke v Celju je bila tudi 5. razstava šolskih glasil. Ob tej priložnosti je bilo organizirano omizje, ki je bilo namenjeno **mentorjem** teh glasil. Pokazalo se je, da so mentorji šolskih glasil slovenisti ali pa razredni učitelji, katerih temeljna naloga je prav gotovo tudi opismenjevanje učencev in ustrezno jezikovno izobraževanje. Mentorji šolskih glasil so torej tisti učitelji šole, ki se po naravi svoje izobrazbe spoznajo na materni jezik in pisano besedo. Nobena vzgojno-izobraževalna institucija posebej ne organizira šolanja za **mentorje** šolskih glasil, še manj pa kakšno literarno ali novinarsko združenje civilne družbe. Podobno je tudi z drugimi interesnimi dejavnostmi šole. Mentor je torej **strokovnjak**, ki se spozna na tisto področje šolske interesne dejavnosti, ki ga na šoli vodi kot mentor. Posebnega mentorskega izobraževanja ni! Mentorji različnih področij pa se seveda lahko občasno srečujejo in pogovarjajo o svoji mentorski vlogi (na primer navedeno omizje mentorjev šolskih glasil), nihče pa jim ne podeljuje posebnih diplom, posebnih nazivov ali licenc za šolsko mentorsko delo. **Mentorska licenca** je strokovna diploma na nekem področju.

Sama od sebe se ponuja vzporednica s šolanjem **mentorjev** planinskih skupin, ki jih organizira Mladinska komisija Planinske zveze Slovenije. Planinska zveza je namreč izjema, ki bogve zakaj štrli iz gornjega logičnega sistema. Zgolj sentimentalni izgovori na tradicijo (drugih argumentov doslej ni bilo!) so premalo za razumno in smiselno urejanje javnih zadev. Če bi bila samo tradicija odločilnega pomena za javno življenje, bi se še danes sprehajali v narodnih nošah ali pa smučali na bloških smučeh. Slepo zagovarjanje in oklepanje tradicije je cokla razvoja in napredka. Oklepanje tradicije je smiselno, če je tudi razumno.

Celjska izkušnja z mentorji šolskih glasil še enkrat potrjuje, da je smiselno in logično dopolnilno izobraževati učitelje za **vodnike**, ki bodo potem prevzemali mentorsko vlogo pri vodenju šolskih planinskih interesnih dejavnosti. Treba je namreč ločiti **izobrazbo** od **funkcije. Vodnik** je izobrazbena stopnja, **mentor** pa funkcija (posebno opravilo, posebna naloga). Posebno **mentorsko opravilo** torej lahko opravlja tisti, ki ima ustrezno strokovno/vodniško izobrazbo. Planinska/vodniška izobrazba je torej *conditio sine qua non* za mentorsko vodenje izletniške/planinske/gorniške interesne dejavnosti na šoli. Zato je dvotirno šolanje *mentorjev* in *vodnikov* logično in vsebinsko nesmiselno, hkrati pa pomeni cepitev in drobitev strokovnih prizadevanj in moči.

Kdaj bomo to razumeli?

2.
V predmetnikih vzgojno-izobraževalnih programov PZS se že vrsto let pojavlja poseben »predmet« ***gibanje in tehnika vodenja***. Ob pregledu nekaterih programov za ta »predmet« je mogoče ugotoviti, da gre nekaj malega za **tehniko hoje in plezanja**, večinoma pa za **tehniko varovanja**. Enačiti *tehniko varovanja s tehniko* ***vodenja(!)*** je nedopusten tehnicistični odklon. Grški izraz *techne* pomeni *spretnost, umetnost.* Tehnika **vodenja** je potemtakem spretnost, umetnost **vodenja.** To pa ni samo tehnika varovanja, ampak še marsikaj. *Tehnika varovanja je samo en* (naj)manjši izsek ***tehnike vodenja***. Ime »predmeta« ***gibanje in tehnika vodenja*** je torej glede na ugotovljeno vsebino v nekaterih izobraževalnih programih logično in semantično neustrezno, ker ne pomeni tisto, kar je s to sintagmo mogoče razumeti. Očitno je ta »predmet« pisan na eno glavo, ki tehniko (spretnost, umetnost) vodenja enači zgolj z uporabo plezalne oziroma varovalne tehnologije.

Tisto, kar naj bi bilo pod dežnikom vsebinskega sklopa ***gibanje in tehnika vodenja***, je vendarle skoraj celotna doktrina (spretnost, umetnost) vodenja, ne pa le dve temi (tehnika gibanja in tehnika varovanja). **Tehnika vodenja(!)** je veliko več kot samo tehnicistične prvine hoje po hribih.

Na *Fakulteti za šport* obravnavamo vsebino, ki bi ustrezala nazivu vsebinskega sklopa ***gibanje in tehnika vodenja*** v naslednjih ločenih temah oziroma poglavjih:

1. Tehnika hoje in plezanja.
2. Taktika pohoda.
3. Število udeležencev v skupini.
4. Nevarnosti in neprijetnosti na izletih in pohodih.
5. Varnostni ukrepi in načini varovanja.
6. Izleti z majhnimi otroki.
7. Poglavitne naloge vodnika izleta ali pohoda.
8. Odgovornost organizatorja in vodje izleta ali pohoda.

Vse navedene teme in vsaka posebej pomembno vplivajo na techne, torej na spretnost in umetnost (tehniko) vodenja po hribih.

V širšem kontekstu pa je **tehnika vodenja** odvisna tudi od vzgojno-izobraževalnih smotrov in ciljev konkretnega izleta, starostne skupine udeležencev, poznavanja fiziologije človekovega organizma, osnovnih znanj o prehrani udeležencev in ohranjanju elektrolitskega ravnotežja v organizmu, od poznavanja vremena, od vzgojnih nalog v ožjem pomenu besede, ne nazadnje od veščine bivakiranja in še kaj.

Tehnika vodenja je torej celostno vprašanje, ne pa le *tehnika hoje in plezanja* (točka 1) in *načini varovanja* (pol točke 5). Če se torej v predmetniku že pojavlja »predmet« »gibanje in tehnika vodenja«, bi moral vsebovati vse navedene *teme, ne pa zgolj ozek izsek spretnosti* vodenja. Osebni fevdi in vrtički ne bi smeli biti odločujoči za posodabljanje gorniškega izrazoslovja in izobraževanja.

P. S.: Morda bo kdo dejal, da gre za nebistvene pripombe, za pospravljanje predalov. Toda tudi pospravljeni predali so kazalci vzornega gospodinjstva.

Silvo Kristan

Anketa o planinskih poteh SMDO

V predsedstvu Savinjskega meddruštvenega odbora planinskih društev (SMDO) smo se odločili, da napravimo pregled in stanje označenih planinskih poti ter stanja odsekov za pota in markacistov. Zaprosili smo PD za dopolnjen seznam poti (kar imamo, smo jim posredovali!), ki jih vzdržujejo (predvsem pravilen zapis poti, imena...), za ime načelnika odseka za pota in za seznam markacistov. Dopis je bil poslan 24. 8. '98 vsem 42 PD in ŠD Andraž. Po kartoteki KZP pri PZS je na seznamu le 38 PD (26. 2. '98), ki naj imajo 177 poti in jih vzdržuje 30 PD, in 8 PD, ki nima poti. Drugi del ankete pa zadeva *stanje veznih in krožnih poti. Na to so odgovorili le PD Zabukovica o* Savinjski planinski poti, Zreče o Konjiški poti, ŠD Andraž o svoji poti in Velenje o Šaleški planinski poti.

Tako smo od 42 PD dobili le 13 odgovorov (31,1 %), torej manj kot *tretjino. Od teh so tri PD, ki nimajo* poti oziroma sta bili dve pred kratkim šele ustanovljeni. PD Škale-Hrastovec je zapisalo namero o obnovi oznak na Dleskovški planoti, pa so od nje odstopili (glej tudi uvodni članek v PV št. 10, str. 417!), PD Grmada pa bi rado imelo nekaj poti okoli Celjske koče, ki so nekoč že bile. Nekateri so zapisali tudi to, česar v naravi trenutno ni najti, morda pa je bilo ali še bo.

Kaj storiti? Ni odgovora, ker ni nobenih sankcij! Morda so le moralne po častnem kodeksu.

V razmislek naslednje: izdajajo turistično karto Sp. Savinjske doline in so zaprosili za planinske podatke. Obstajajo za koče, kar nekaj izdaj je Vodnika po planinskih postojankah **Jožeta Dobnika**, za pota pa ni nič. Kako naj jih potem vrišejo, ko bo izšlo, pa bo vik in krik, zakaj ni vrisano. Smo s tem res lahko zadovoljni?

Trenutno je na seznamu zapisanih 100 markacistov in 34 (6 leta 1997 in 28 leta 1998) pripravnikov. Imamo 2 inštruktorja za pota in 2 pripravnika.

Žal natančnih podatkov ni mogoče zapisati. Marsikateri odsek za pota vodijo ljudje, ki baje največ naredijo, niso pa opravili tečaja za markaciste, ali pa dolgoletni »markacisti«, *ki še vedno trde, da imajo v vsem* prav. Mar razvoj ne gre dalje? Zato so ponekod dodatne oznake mnogo večje kot osnovne – ali ni obratno prav?

Res je, kot je nekdo pripomnil, da je *sedaj veliko manj časa in da so delovne obveznosti resnejše.* Toda temu se bo moralo prilagoditi tudi naše delo pri vzdrževanju planinskih poti. Verjetno bo treba res premisliti, kaj opustiti. In kako naj napravimo študijo o gostoti planinskih poti, ko ni osnovnih podatkov? Na podlagi te gostote naj bi naravovarstveniki (gozdarji) predvideli ukinjanje in nadelavo planinskih poti.

Božo Jordan

Nevarna zimska IPP

Na zimske planinske pohode, kjerkoli se jih že lotevamo, se moramo pripraviti še temeljiteje kot se na poletne ture, o čemer nam poučno priča naslednji dogodek:

Pred petnajstimi leti sta se pod Planikom (1272 m) in nedaleč od Bončićeve kuće (1002 m) v hrvaški Čičariji znašla planinca Andrejčiča iz Lesc pri Bledu, ki sta pozneje poročala: »Imela sva veliko srečo, da so naju ob štirih popoldne pri Bončićevi kući sprejeli pod streho jamarji iz Pazina, ki so si uredili bivak v neki baraki. Ne veva, kako bi v gozdu in snegu ter mokra do kolen preživela noč,« sta napisala **Anton** in **Ivan Andrejčič** iz Lesc. Razglednico s Poklona (922 m), točke z Istrske planinske poti (IPP), s to vsebino sta mi namreč poslala kot poverjeniku IPP po Čičariji 3. maja 1984 in jo oddala v Lovranu, na tej razglednici pa so odtisnjeni žigi Vojak-Učka (1401 m), Po gorah Hrvaške in Končarevac – PD Kamenjak z Reke. Tema dvema planincema smo izdali spominski znački o prehojeni IPP s številkama 1232 in 1233.

To pišem zato, ker je treba biti tudi na »nedolžnih« planinskih poteh pozimi nadvse previden in preudaren; to velja tudi za pot z Brajkovega vrha (1092 m) preko Planika do Poklona, kjer so predvsem pozimi zelo nepredvidljive in ostre vremenske razmere. Ob neki priložnosti nas je pozimi šesterica od Brgudca (747 m) do Poklona pešačila devet ur, čeprav je za pot sicer potrebnih največ pet ur. Takrat je bil Platak pod Snježnikom odrezan od sveta, kot je bilo zapisano v časopisih. Čeprav so nekateri na naporni poti hoteli postati in počivati, sem kot vodnik vztrajal, da moramo priti do konca, ker bi se pot sicer lahko končala nesrečno. Tako naj ob razglednici dveh slovenskih planincev (če se tega dogodka še spominjata, naj mi se javita) in ob sedanjem podobnem vremenu, kakršno je bilo takrat, zimske obiskovalce Čičarije opomnim, da je na tej poti v takih vremenskih razmerah potrebna velika previdnost.

Josip Sakoman, Zagreb

iz planinske literature

Enciklopedija Slovenije - 12

Mladinska knjiga nas je že nekaj zadnjih let tik pred novoletnimi prazniki razveselila z izdajo novega zvezka Enciklopedije Slovenije. Tako je decembra lani izšel že 12. zvezek tega najobsežnejšega slovenskega knjižnega dela. Čeprav je bil ta prvotno načrtovan kot zadnji, mu bodo sledili vsaj še trije. Od črke »S« do konca abecede je potrebno še marsikaj zapisati in tudi predstaviti.

V tem zvezku se kar 144 gesel začenja s »slovenska«, »slovenski« ali »slovensko«. Druga posebna skupina gesel v 12. zvezku so gesla, ki se začenjajo s »sveta«, »svete« ali »sveti«. Takih gesel je 34. Gre za imena naselij in nekatere cerkve, pomembne likovno umetnostne spomenike. Tudi planinstvu je posvečenih kar nekaj pomembnih gesel. Med njimi je opisana zgodovina Slovenskega planinskega društva, ki je bilo ustanovljeno leta 1893. Pomembno mesto zavzemajo tudi zapisi o slovenskih planinskih društvih v zamejstvu, v Bariločah (Argentina), Celovcu, Gorici in Trstu. Slovenci in njihova dejavnost v zamejstvu so zapisani tudi na mnogih drugih področjih.

Med spomeniki je omenjen in tudi na fotografiji predstavljen spomenik **Juliusu Kugyju** v Trenti, delo akad. kiparja **Jakoba Savinška** in **Borisa Kobeta**. Posebno geslo je posvečeno duhovniku **Valentinu Staniču**, ki velja v Vzhodnih Alpah za prvega alpinista, ki za svoje vzpone ni najemal gorskih vodnikov. Med gorami so opisani Smrekovško pogoje na Štajerskem, notranjski Snežnik, katerega širše območje želimo zaščititi kot nacionalni park, Stol, najvišji vrh Karavank, Storžič, najzahodnejša gora Kamniških Alp, in Strojna na Koroškem. Sem bi sodilo tudi geslo Slovenska planinska pot, drugi največji slovenski objekt, ki pa je bil predstavljen že v prejšnjem zvezku.

Kot nekdanji del planinstva pa je predstavljena tudi speleologija (jamarstvo).

Med planinsko literaturo uvrščamo tudi vsa dela, ki govorijo o dogajanjih med prvo svetovno vojno na soški fronti, saj so se ti boji večinoma vodili na pobočjih gorá nad Sočo. Čeprav je bilo lani 80 let od konca te vojne, ta del naše zgodovine še nismo dovolj utrdili v našo zavest in vsestransko obdelali v dosedanji literaturi. Geslo »soška fronta« je eno od štirih najobsežnejših gesel v 12. zvezku. Obsega skoraj 1200 vrstic. V geslu je zelo natančno in strnjeno opisana vsaka od 12 soških bitk – ta pregled vojaških operacij na kopnem je napisal **Drago Sedmak**; operacije mornarice in letalstva je orisal **Nikolaj Safonov**, italijansko okupacijo, begunstvo in evakuacijo prebivalstva je prikazala **dr. Petra Svoljšak**, podatke o žrtvah in vojni škodi je zbral Drago Sedmak. Geslo je opremljeno z zelo izčrpnima tematskima kartama Draga Sedmaka in **Martina Ivaniča**; prva, izredno pregledna, prikazuje v besedilu omenjana pomembna bojišča, bojni črti po 5. in 11. bitki, sedeže višjih poveljstev, oskrbovalne komunikacije in še veliko drugega, druga pa razseljenost beguncev, ki je segla na severu na Češko in na jugu do Sicilije.

Ciril Velkovrh

Peter Kozler na znamki

V prvi letošnji seriji priložnostnih znamk s portreti znamenitih osebnosti je poleg akademika **dr. Božidarja Lavriča** (15 SIT), generala **Rudolfa Maistra** (70 SIT) in največjega slovenskega pesnika **dr. Franceta Prešerna** (80 SIT) tudi portret **Petra Kozlerja** (1824–1879) (14 SIT).

Peter Kozler je študiral logiko, fiziko in pravo. Kot sodnik je služboval v Rovinju, Labinu, Vodnjanu, Pazinu, Tolminu, Gorici in Trstu. V Sežani je bil notar, po očetovi smrti pa je prevzel njegovo trgovino na Dunaju. S sestro in brati je kupil Cekinov grad v Ljubljani in osnoval takrat največjo pivovarno na Kranj-

skem. S politiko se je pričel ukvarjati že kot študent. Več let je bil odbornik Slovenske matice in tudi njen podpredsednik. Bil je med ustanovitelji Trboveljske premogokopne družbe, Kranjske stavbne družbe, upravnik in svetnik Kranjske eskomptne banke ter član konzorcija za gradnjo gorenjske železnice. Zavzemal se je za slovenske narodnostne pravice in za zedinjeno Slovenijo. Z **A. Globočnikom** je določil barve slovenske zastave. Zavzemal se je za vpeljavo slovenščine v urade in šole, raziskoval slovenske narodnostne meje ter zahteval za Slovenijo del Istre z otoki ter del Štajerske, Koroške, Kranjske in Goriške.

Na osnovi teh študij je pripravil Zemljovid Slovenske dežele in pokrajin, katerega prvo izdajo so avstrijske oblasti zaplenile. Ta prvi zemljevid Slovenije je nato izšel še štirikrat, in sicer leta 1961, 1964 (dvakrat) in 1971. Ob drugi izdaji je kot priloga izšel tudi Imenik mest, tergov in krajev, zapopadenih v Zemljovidu Slovenske dežele. Rusko geografsko društvo je leta 1866 imenovalo Kozlerja za svojega častnega člana. Tudi planinci smo z zemljevidom Petra Kozlerja dobili prvi slovenski zemljevid, ki nam je in še bo služil pri študiju krajevnih in zemljepisnih poimenovanj.

Ciril Velkovrh

Slovenija – pokrajina in ljudje

»Slovenija je nenavadna in prečudovita dežela,« je zapisal **Miha Kovač**, glavni urednik Mladinske knjige, ki je po večletnih pripravah in strokovnem sodelovanju z Geografskim inštitutom ZRC SAZU izdala obsežno knjigo Slovenija – pokrajina in ljudje. Na 736 straneh najdemo opise 53 pokrajin, 450 barvnih fotografij, prek 100 zemljevidov in prek 400 grafikonov.

Slovenija je povečini gorata dežela. Zato ni nenavadno, da je prvo obdelan prav alpski svet. Poleg statističnih podatkov vsakega območja so opisane kamnine, površje in vode, podnebje, prst in rastje, prebivalstvo in naselja ter gospodarstvo.

Knjiga je bogata s slikovnim materialom, ki ni le v prvem delu posvečen našim goram, ampak se te gore kažejo tudi na večini drugih fotografij bolj ravninskih predelov naše dežele. V knjigi lahko občudujemo fotografijo zasneženega Triglava, alpskega kozoroga, Zoisove zvončice in znamenite gorenjske kozolce. Romantično Bohinjsko jezero, turkizna barva reke Soče, cerkvena in planšarska arhitektura v Julijskih Alpah ter posebnost Triglavskega ledenika nas vabijo v gore. Za mnoge tujce smo Slovenci doma tam, kjer raste svetovno znani Blagajev volčin. Na Karavankah, skozi katere lahko pridemo v Avstrijo skozi dva cestna predora, cvetijo v maju bele narcise. V Kamniških in Savinjskih Alpah, ki je najbližje visokogorje našemu glavnemu mestu, je veliko še živih klasičnih visokogorskih planšarij. V vzhodnih Karavankah sta znameniti večstoletni solčavska tisa in najevska lipa, v najbolj vzhodnem delu alpskega sveta, Pohorju, ki je močno vodnato s številnimi slapovi in barji, pa raste tudi mesojeda rastlina, okroglolista rosika. Tudi drugi predeli Slovenije so vsaj hriboviti in gričevnati, prek njih pa vodijo številne markirane planinske poti.

Tudi sredozemski del z obalo in krasom ni nezanimiv za planince. Celo z Goriških brd se ob lepem vremenu vidijo na obzorju Julijske Alpe. Vipavska dolina z več sto metrov visoko skoraj navpično steno spominja na naše visokogorje. Na Kraškem robu in v bližini Ospa so številna in znana plezališča. Največja posebnost tega sveta pa so številne podzemne kraške jame, kot so Dimnice, Škocjanske jame in druge. Raziskovanje podzemnih kraških jam je nekoč sodilo v planinsko dejavnost, zaradi obsežnosti raziskav in posebnosti pa se je sčasoma povsem osamosvojilo.

Podobne značilnosti veljajo za kraški dinarski svet s Cerkniškim jezerom pod Slivnico, Ledeniško jamo v Trnovskem gozdu, endemičnim rastlinstvom na Snežniku in njegovi okolici, ponikalno Ljubljanico in njenimi podzemnimi jamami, kot so Postojnska, Pivka, Planinska in druge jame, kjer živi svetovno znana človeška ribica. Na Ljubljanskem Triglavu, 1107 metrov visokem Krimu, stoji najpomembnejša trigonometrična točka v Sloveniji, ki je pred slabimi 200 leti služila kot koordinatno izhodišče prve katastrske izmere večjega dela našega ozemlja.

Kolikor je panonski svet neprimeren za alpinizem in visokogorsko planinstvo, pa je nadvse priporočljiv za družinske izlete in pohodništvo ter kolesarjenje na krajših in »neskončno« dolgih turah. Izjemo predstavljajo le Boč, Macelj in Donačka gora z znamenitim pragozdom. Ta svet je poln termalnih vrelcev, srednjeveških gradov in nasadov vinske trte in sadja.

Ciril Velkovrh

društvene novice

Ivo Lukanc, 1926–1999

V zlati jeseni življenja nas je po krajši, a hudi bolezni zapustil **dr. Ivo Lukanc**, znan predvsem prvi povojni generaciji alpinistov, ki ji je odprl okno v gorski svet Evrope preko tedaj še precej zaprte državne meje.

Mladost je preživel v Pančevu, kjer

se je rodil leta 1926 očetu Slovencu in materi Madžarki. Po okupaciji in razkosanju tedanje Jugoslavije so družino izgnali. V Ljubljani, kjer je odtlej živel, je že kot gimnazijec deloval kot aktivist OF.

Leta 1950 je diplomiral na ekonomski fakulteti. Potem je nekaj časa deloval kot turistični vodnik in novinar (Polet, Tovariš). Predvsem pa je bilo pomembno delo pri Glavnem odboru Planinske zveze Slovenije, kjer je bil prvi načelnik inozemskega oddelka. Aktivno je obvladal tri svetovne jezike in stopil v stike s planinskimi organizacijami alpskih držav. Tako je prišlo do odhoda prvih naših alpinistov v sosednje dežele ter v švicarske in francoske Alpe, v začetku še na podlagi recipročnosti, kasneje pa so tja odhajale majhne slovenske odprave. Organiziral je udeležbo slovenskih gorskih reševalcev z lavinskimi psi v avstrijskih Alpah. Na 12. zasedanju UIAA (Mednarodne zveze planinskih organizacij) na Bledu januarja 1951 je bil nepogrešljivi sodelavec pri organizaciji PZS, saj je na tem zasedanju sodelovalo že kar 18 držav. Bil je pobudnik za postavitev Kugyjevega spomenika v Trenti. Napisal je številne članke v domačih in tujih alpinističnih revijah. Prevedel je tudi slovito Heckmeirjevo knjigo »Trije zadnji problemi Alp«.

Tudi sam je rad zahajal v gore. Spremljal sem ga na Grossglockner, preplezala sva vzhodno steno Watzmanna nad Königseejem, skupaj s pokojnim **Marjanom Perkom** pa smo kot prvi slovenski turni smučarji obiskali okolico Treh Cin (Tre Cime di Lavaredo). Srečali smo se na Marmoladi.

Bil je tudi navdušen smučar.

Kot diplomirani ekonomist je služboval v uglednih slovenskih podjetjih, do upokojitve pa pri SCT.

Po upokojitvi se je posvetil svojemu »konjičku« – zgodovini. Leta 1995 je doktoriral iz numizmatike na Visoki šoli za socialne vede v Parizu. Do konca pa je ostal ljubitelj narave, zlasti gora.

Ostal nam bo v nepozabnem spominu.

Rado Kočevar

Cilka Hodnik 1906–1999

Na pokopališču v bohinjski Srednji vasi so letošnjega 19. januarja planinski prijatelji in znanci ter sovaščani pospremili na zadnji poti **Cilko Hodnik**, dolgoletno oskrbnico planinskih postojank predvsem v Triglavskem pogorju. Ni ji bilo usojeno, da bi dočakala 93. leto starosti, ki bi ga praznovala 9. februarja.

Rojena v bohinjski Srednji vasi leta 1906 je morala že v zgodnji mladosti poskrbeti za zaslužek in ker je bilo v dolini dela malo, se je odpravila v gore. Kot šestnajstletno dekle je najprej delala v Triglavskem domu na Kredarici, ko so skalaši na Rjavi skali na Voglu postavili svoj Skalaški dom, je njegova prva oskrbnica postala Cilka. V njem je bila do začetka vojne, kmalu po koncu vojne, leta 1947, pa je odšla za oskrbnico v Staničev dom pod Triglavom, kjer je ostala dve leti. Leto dni pozneje je prišla za oskrbnico v Kočo pri Triglavskih jezerih, kjer je bila kar šestnajst let, do leta 1966, ko je odšla v pokoj.

Bila je poročena z **Janezom Hodnikom**, bratom znanega slikarja **Valentina Hodnika**. Tudi njen mož je vseskozi delal v planinskih kočah, tudi kot nosač in kot desna roka svoje žene pri oskrbovanju koče. Med drugim je ta mož nadelal zgornji del poti čez Komarčo. Ko se je 4. oktobra 1966 iz doline vračal k Sedmerim jezerom, je v Komarči zdrsnil, padel in se ubil, v njegov spomin in v opomin pa so planinci pri vstopu v Komarčo postavili spominsko tablo.

Cilka Hodnik (z belim predpasnikom) in kolegica Ančka, ki se je pozneje poročila v Globasnico, pod Domom na Kredarici in njeno kapelico.

Cilka Hodnik pred Skalaškim domom na Voglu

Nosači, ki so oskrbovali »njeno« kočo, so radi hodili k Triglavskim jezerom; tisti, ki so jo poznali, se jo spominjajo kot odlične kuharice in dobre oskrbnice, kar je takrat pomenilo, da je znala v koči vedno ohraniti red, da je bila sicer stroga oskrbnica, vendar je bila med planinci prav zaradi tega priljubljena. Tista leta, ko je bila pri Triglavskih jezerih oskrbnica Cilka Hodnik, je bila koča več let zapored odprta tudi več zimskih tednov, od sredine marca do 3. maja, ko so tja prihajali

turni smučarji. V koči pa je bila tudi leta 1959, ko so postojanko prvič znatneje povečali in jo obnovili. To je bilo za tiste razmere zares veliko delo, saj so morali vse skodle in vse drugo za kočo tja gor prinesti nosači.

Ko je leta 1966, stara 60 let, odšla v pokoj, je živela v Stari Fužini v hiši, ki jo je bila kupila, in turistom oddajala nekaj sob v njej. Imela je večinoma stalne goste, planince po srcu, s katerimi se je lahko pogovarjala o gorah, ki jih je tako dobro poznala, ki jih je imela tako rada in v katere ji zadnja leta ni bilo več dano iti. Pred približno poldrugim desetletjem se ji je izpolnila ena od zadnjih planinskih želja: ko tega sama ni več zmogla, je v varnem spremstvu gorskih vodnikov šla s sto ženskami na Triglav.

Ko bo kdo kdaj pisal zgodovino slovenskih planinskih koč, bo imela v njej pomembno mesto Cilka Hodnik.

Marjan Raztresen

Milanu Tratenšku v slovo

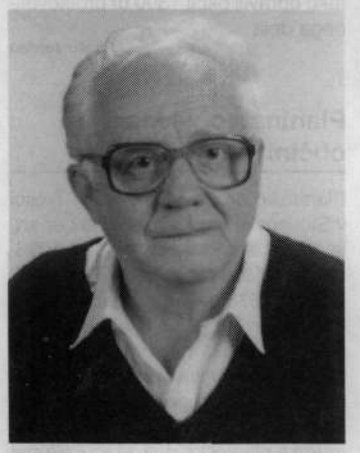

Na prvo nedeljo novega leta smo se poslovili od Konjičana in našega planinskega prijatelja **Milana Tratenška**.

Rodil se je leta 1922 v Žičah in je že kot dijak mariborske gimnazije rad zahajal v hribe, saj je bilo Pohorje kot na dlani. Njegovo prvo delovno mesto je bilo v konjiškem Konusu, kjer je bil zaposlen vse do upokojitve leta 1982.

Velik del svojega prostega časa je Milan Tratenšek posvetil goram in delu v planinskem društvu, katerega predsednik je bil kar 20 let, od leta 1973 do 1993. S svojim delom je zapustil bogat prispevek v razvoju planinske dejavnosti v Dravinjski dolini, ki se je odražala v razmahu izletništva v tem obdobju, tako da so planinski izleti v vseh letnih časih tudi danes osnovna dejavnost planinskega društva Slovenske Konjice. Skrbel je tudi za vzdrževanje razglednega stolpa na Rogli, ki ga je društvo pod njegovim vodstvom obnovilo leta 1985.

Zadnja leta mu zdravje ni dopuščalo, da bi se udeleževal celodnevnih planinskih tur, pogosto pa smo ga srečevali na sprehodih pod Konjiško goro ali po Škalcah. Člani planinskega društva smo z njim ohranjali vezi, veseli smo bili njegovih nasvetov in tudi Milan je kar žarel, ko smo začeli oživljati planinsko dejavnost na Konjiški gori. Tudi sam je prispeval za stopnico na razglednem stolpu, ki smo ga na Stolpniku postavili leta 1997, ob 70-letnici planinstva na Konjiškem. Na enem od prednovoletnih srečanj z Milanom smo se dogovorili, da ga v letu 1999 pospremimo na Stolpnik do »njegove« stopnice; želje bodo ostale neizpolnjene.

Slovenska planinska in športna javnost se je Milanu Tratenšku za njegovo delo v planinski organizaciji skušala oddolžiti z Bloudkovo plaketo in s srebrnim znakom PZS, konjiški planinci, ki ga bomo pogrešali prav tako kot sin Igor in vnuk Žiga, pa obljubljamo, da mu bomo na grob prinašali planinsko cvetje s Konjiške gore, ob vznožju katere počiva.

Planinski prijatelji

Štirje letni časi na Gori Oljki

Obiski Gore Oljke v akciji štirih letnih časov se nadaljujejo. V letu pred štiridesetletnico ustanovitve PD Polzela je prišlo štirikrat na vrh 181 obiskovalcev. Pohodniki so prejeli 161 bronastih, 12 srebrnih in 8 zlatih značk. Bilo jih je osem manj kot leto prej. Koliko jih bo v letošnjem jubilejnem letu? Skupno je sedaj podeljenih 1428 značk. Najstarejši udeleženec v letu 1998 je bil leto starejši kot tisti iz leta 1997, 77 let, najmlajši pa dve leti manj, 5 let. Število krajev, od koder so prišli, se je malo povečalo. Zanimivo je prebrati vpise krajev prebivanja, ki so včasih zapisani le kot ulice. Tudi letos vodi domače PD, sledijo Velenje, Maribor in potem drugi kraji, ki so »prispevali« od osem do enega obiskovalca. Evidenco je pripravil **Stane Štorman**, ki skrbi z menjavo letnih časov za zamenjavo ustreznih žigov.

B. J.

Savinjski MDO

Zanimivo bi bilo prebrati, če je kje zapisano, kako je nastajalo povezovanje planinskih društev v skupine. Najdemo zapis v Planinskem vestniku, da je bila seja planinskih društev okraja Celje na Menini – sklepati se da iz zapisa, da je bila druga (PV 1959/363); udeležilo se je je tudi najmlajše društvo, PD Polzela, ki letos praznuje 40 let. Zapisniška dokumentaciija za naše območje obstaja, ko je bil sedež v Žalcu (predsednik **Adi Vidmajer**, tajnik **Franc Ježovnik**), potem v Celju (**Drago Žlof, Lojze Vehovar**, 16. 4. 1984 do 5. 2. 1989). Za naslednje obdobje je marsikaj že zapisano v PV 1994/44.

Savinjski meddruštveni odbor planinskih društev (SMDO) je pred petimi leti prenesel svoj sedež iz Velenja v Mozirje in imel prvo sejo 22. marca 1994 v Mozirju. Na celotnem območju je bilo 35 PD, udeleženih je bilo 17 PD z 21 udeleženci, vseh prisotnih 28. V tem prvem obdobju je imel odbor 13 sej, ki so bile po različnih krajih našega območja. Tako je bila naslednja seja na Gori Oljki 7. 7. (17, 19, 24) in na Resevni 30. 10. (11, 14, 20). Leta 1995 smo pričeli v Žalcu v osnovni šoli 16. 2. (22, 26, 33), se preselili v lovski dom solčavskih lovcev 17. 9. (18, 26, 33), zaključili pa v Celju 12. 12. (20, 21, 30). V naslednjem letu smo imeli le dve seji, in sicer v Vojniku v osnovni šoli 21. 3. (21, 25, 31) in v planinskem domu na Donački gori 29. 9. (25, 33, 39), kjer se

je pridružilo novo ustanovljeno PD Šmarje pri Jelšah (9. 4. 1996) in Alpinistični klub Planika. V letu 1997 smo pričeli v Zrečah 16. 3. (23, 28, 35), ustanovljena so bila planinska društva Prevoje, Liboje (13. 7. 1996) in Šmartno ob Paki (10. 5. 1997), se prestavili v Šoštanj 8. 6. (22, 29, 35), in končali v Lučah 4. 10. (25, 32, 37). V letu 1998 smo imeli štiri seje, prvo na Paškem Kozjaku 25. 1. (29, 38, 46), drugo v Šmarju pri Jelšah 12. 3. (28, 38, 43), bila je pred redno skupščino PZS 28. marca v Celju. Na Mozirsko kočo smo šli 31. 5. (21, 27, 33), tu se je pridružilo PD Trnavski medved (8. 12. 96), četrta seja je bila v Domu pod Reško planino 27. 9. (31, 38, 42), kjer je v bližini na skalah športno plezališče. Število PD se je povečalo za dve: Škale-Gabrovec in Grmada Celje. Na tej seji je bilo sklenjeno, da bo dan planincev SMDO na Okrešlju (28. 8. 1999), pričeli smo pripravljati koledar akcij.

Prva seja v letošnjem letu (16. seja) je bila 31. 1. 1999 v Slovenskih Konjicah pod Konjiško goro (34, 46, 53). Tu je bila 28. 7. 1927 ustanovljena Dravinjska podružnica SPD. V teh časih je segalo njeno delovanje na južno Pohorje z Roglo, kar so sedaj zapustili, toda svojh navad niso opustili. Stolp na Rogli (1517 m) je ostal tam, novega pa so postavili na Stolpniku (1012 m). S Konjic se ne vidi, zato pa se lepo vidi s Skale, kamor je peljala že leta 1928 mimo konjiškega gradu (sedaj jo obnavljajo) označena pot. Hoje do nje je okoli ure in četrt z nekdanje železniške postaje, zgrajene leto dni pred ustanovitvijo SPD; »konjičan« je vozil 70 let – proga je bila ukinjena leta 1962. Tako so se lahko planinci pripeljali na ustanovitev podružnice z vlakom. Zdaj je kraj povezan z avtobusnimi progami. Skala (ok. 750 m) je razgledna točka, ki štrli iz severovzhodnega gozdnega pobočja Tolstega vrha (870 m). Pogled se odpre na velik del Dravinjske doline s Pohorjem na severu, Bočem na vzhodu in na Dravsko polje s Ptujem v ozadju.

Na to sejo je bil povabljen predstavnik Odbora za planinske vodnike in tako smo bili seznanjeni s problemi prostovoljnega vodništva iz prve roke. Mimogrede smo ugotovili, da v obeh seznamih (posredovani od PZS 28. 12. 98) manjka kar nekaj imen, ki so si pridobili naziv planinskega vodnika, resda po starem pravilniku, razen za 4. rod. Kategorije so si nekateri skušali dobiti, pa jim ni uspelo, nekateri jih sploh niso hoteli iskati, saj je bila postavljena zahteva za to v obdobje za pet let nazaj. Vredno bi se bilo vprašati, kaj je s tem kadrom. Trud v to vzgojo je bil vložen, tudi sredstva.

Udeleženci 16. seje SMDO v dvorani Konjičanka 31. 1. 1999

SMDO združuje 42 planinskih društev in Alpinistični klub Planika. Od teh sta le dva, ki se nista udeležila nobene seje (Loče od začetka in novo ustanovljeno PD Prevoje, 27. 4. 1996). Zaradi velikega obsega smo ustanovili predsedstvo, vodi ga **Martin Aubreht**, ki se sestane večkrat, zagotovo pa pred vsako sejo UO, kjer ni tako pomembnih točk, da bi morali sklicati vsa PD. Predsedstvo je imelo do skupščine 15 sej, prvo 22. 3. 1994 v Mozirju in zadnjo (18. seja) 9. 12. 1998 prav tako v Mozirju. V predsedstvu so tudi člani, ki so v Upravnem odboru PZS. Sedaj (po skupščini v Celju) so v njem Adi Vidmajer, podpredsednik PZS, član IO **Jože Kodre** in **Jože Melanšek**. Tako smo vedno seznanjeni z delom PZS. Na vsako sejo SMDO povabimo tudi župana, ki nam predstavi svojo občino in povezavo med društvi, seveda tudi planinskim.

Kako se SMDO financira? Na prostovoljni podlagi. Sklenjeno je bilo, da bi prispevali simbolični prispevek od članov A in B. Nekatera društva to v redu nakazujejo, druga pa ne. Srečo imamo, da je kdo od vodstva v športni občinski zvezi (kot je naš predsednik), da nam tam vsaj razmnožijo vabila in zapisnike. Vse ostalo je na prostovoljni osnovi. V sedanji obravnavi vodil je vloga MDO podana kot vez med PD in PZS. Predstavniki PD dajo svoj čas in tudi to ni malo, vsaj za teh 16 sej so porabili najmanj vsak okoli 35 ur, seveda brez časa za vožnjo in prijateljski klepet. Za vseh 16 sej smo tako opravili okoli 1300 ur prostovoljnega dela.

Božo Jordan

Planinstvo v lenarški občini

Planinsko društvo Hakl v Sv. Trojici v Slovenskih goricah, občina Lenart, je bilo ustanovljeno v letu 1996, njeni zametki pa sežejo v leto 1992. Od leta 1975 deluje v lenarški občini PD Lenart, ki je nedvomno za tisti čas prispevalo neizbrisen pečat k razvoju planinstva in gorništva v tem delu Slovenskih goric. Pri tem velja še posebej izpostaviti razširitev pomurske planinske poti, ki so ji skupaj z MDO Pomurja v letu 1976 dodali 50 km markirane poti po lenarški občini. Tako se je pomurska planinska pot (PPP) podaljšala na skupnih 285 km s 34 mesti za žigosanje v knjižico PPP. Že takrat se je vodstvo PD Lenart zavedalo pomena generala **Rudolfa Maistra** in je pri razglednem stolpu v Zavrhu (stoji nasproti vile generala Rudolfa Maistra) dalo žig te transverzale.

V obdobju približno osemletnega

preživljanja PD Lenart je novo ustanovljeno PD Hakl v Sv. Trojici vneslo svežino ter nove poglede, predvsem pa željo po vsestranski usmeritvi planinstva v tem delu Slovenskih goric z uveljavitvijo bližine Boča, Donačke gore, Pohorja. Vodstvo PD Hakl je poiskalo skupne točke sodelovanja s PD Lenart. Stičišče obojih je bilo ponovno oživiti del PPP, ki poteka po lenarški občini. Tako je v letu 1997 obema uspelo obnoviti in na novo označiti omenjeno pot. V pozni jeseni istega leta je MDO Pomurja zaupal PD Hakl organizacijo praznovanja 30-letnice obstoja in delovanja Pomurske planinske poti, katerega se je udeležilo preko 150 planincev iz vseh PD v MDO Pomurja. PD Hakl je ob tej priložnosti izdalo posebno brošuro, ki predstavlja zbir pomembnih dogodkov v tridesetletnem življenju te poti.

To pestro delovanje PD Hakl, ki je že zaradi svojega posebnega imena postalo znano širši slovenski planinski javnosti, je postavilo društvo pred spoznanje, da brez strokovnega delovanja in izobraževanja članov ni prihodnosti. V letih 1997 in 1998 so s tem namenom poslali na tečaje za pridobitev A in B kategorije planinskih vodnikov 16 svojih članov, ki so tudi uspešno opravili izpite ter tako postali steber strokovnega vodenja in prenašanja osvojenega znanja na članstvo z željo po večji varnosti hoje v gore ter po spoštovanju gorske narave. S tem je PD Hakl postalo eno od redkih društev znotraj PZ Slovenije, ki ima na število članov preko 7 odstotkov vodnikov. Za seznanjanje svojih članov in širše javnosti so se v začetku leta 1997 predstavili na spletnih straneh Interneta, kjer so opisali nastanek društva, dosedanje delo, načrte in cilje, predvsem pa koristne podatke o vodnikih, varnosti v gorah ter o izletih in pohodih v tekočem letu s krajšimi ocenami in spoznanji s teh potepanj po planinskem svetu. Tako jim je uspelo, da so med prvimi PD v Sloveniji pričeli Internetne strani uporabljati za namene izobraževanja predvsem mladih, ki sicer pogosto ne zahajajo v gore, so pa redni obiskovalci na straneh Interneta. Da je res tako, potrjujejo osnovne šole v občini, ki društvene vodnike naprošajo za strokovno vódenje osnovnošolcev v gorski svet, ter v skoraj vseh sedmih šolah na novo ustanovljeni planinski krožki z redno dejavnostjo. V letu 1998 so tako vodniki PD Hakl uspešno popeljali v gore preko 480 učencev.

Med uspehe si vodstvo društva šteje tudi začetke organiziranega osvajanja planinskih vrhov v sosednjih državah, ta čas pa se pripravljajo na osvojitev najvišjega afriškega vrha.

Na koncu bi veljalo omeniti tudi največjo društveno željo, ki so si jo naložili na rednem letnem občnem zboru v letu 1997. Ta je, da bi si v naslednjih letih postavili svoj planinski dom, ki bi bil v državnem merilu celo najsevernejši dom in bi stal na nadmorski višini okrog 235 metrov.

Drago Lipič

Ture mladih Novomeščanov

Jeseni in pozimi, ko menda ni prave planinske sezone, člani Mladinskega odseka PD Novo mesto vendarle ne počivamo.

Lanskega 10. oktobra smo organizirali kostanjev piknik pri Miklavžu na Gorjancih, ki se ga je udeležilo 97 mladih planincev in nekaj staršev. Z dvema avtobusoma smo se zgodaj zjutraj odpeljali proti Šentjerneju in dalje do Javorovice, od koder smo pot nadaljevali peš. Po krajšem vzponu smo prišli na greben Gorjancev in po treh urah do Miklavža. Celotna pot je bila zelo slikovita, saj je bil dober razgled na poplavljeno Šentjernejsko polje, proti Novemu mestu ter proti Trdinovemu vrhu in Miklavžu. Na cilju poti so nas čakale hrenovke, potem smo pripravili ogenj za peko kostanja. Po takem okrepčilu in igrah smo odšli do bližnjega Krvavega kamna, kjer sta nas čakala avtobusa.

Dne 14. novembra smo organizirali planinski pohod na Šmarno goro (669 m) nad Ljubljano, ki se ga je udeležilo kar 112 planincev. Pod Goro smo se najprej odpravili v Zavrh, rojstno vas **Jakoba Aljaža**, in se potem po megli začeli vzpenjati, na sedlu med Grmado in Šmarno goro pa smo prišli iz meglenega morja in pokazale so se nam zasnežene Kamniške Alpe. Šli smo na Grmado in na Šmarno goro in po daljšem počitku pri gostilni sestopili v Tacen.

Kar pet novomeških ekip, dve iz osnovne šole Grm z mentorjem **Igorjem Sladičem**, dve iz OŠ Center z mentorjema **Vido Yebuah** in **Tonetom Andrejčičem** ter ena iz OŠ Šmihel z mentorico **Matejo Grahek**, se je 21. novembra udeležilo 10. Državnega tekmovanja Mladina in gore v Šempetru pri Novi Gorici. Med finalisti je bila tudi ekipa iz OŠ Šmihel, imenovana Gorski škrat, ki je v predtekmovanju zasedla celo tretje mesto, v finalu pa še vedno odlično sedmo. Preživeli smo lep dan, za kar je poskrbelo tudi PD Novo mesto, ki nam je organiziralo brezplačen avtobusni prevoz in tudi poskrbelo, da na poti domov nismo bili lačni – v Ajdovščini smo šli na pico.

Dne 12. decembra smo opravili zadnji pohod v letu 1998, ko smo se povzpeli na 1107 metrov visoki Krim, pohoda pa se je udeležilo 66 pohodnikov. Do Rakitne smo se peljali z avtobusom, od tam smo do vrha uživali v sončnih razgledih, pod katerimi je bilo megleno morje. Po okrepčilu v koči in po natančnem razgledu po vrhovih, ki so štrleli iz megle, smo sestopili na Zgornji Ig, kjer nas je čakal avtobus.

Prvi pohod v letu 1999 je bil 16. januarja na 1178 metrov visoki Trdinov vrh v Gorjancih, ki se ga je udeležilo kar 94 pohodnikov, čeprav smo zaradi novega snega pričakovali manj udeležencev. Z avtobusom smo se odpeljali do vasi Dolž pod Gorjanci, od koder nas je vodnik Peter peljal po malo daljši in manj znani poti do planinske koče pri Gospodični, do kamor smo potrebovali dve uri. Po krajšem počitku smo se povzpeli na Trdinov vrh, kjer se je bilo – enako kot na poti – prav prijetno predajati toplim sončnim žarkom. Skozi pragozd smo se spustili do Miklavža, kjer smo imeli oktobra kostanjev piknik, od tod pa smo se odpravili v dolino.

Letos nas čaka še precej prijetnih nalog: pohodi v okolico Mokronoga, na Slivnico, Javornik, Matajur, Begunjščico, avgusta tridnevni pohod na Triglav, tabor cicibanov-planincev. Poleg tega imamo v osnovnih šolah in v gimnaziji planinsko šolo, kar kaže, da nam v MO PD NM ni nikoli dolgčas.

Mateja Grahek

Kultura na Uršlji gori

Za tiste, ki obiskujejo gore tudi pozimi in imajo radi kulturne prireditve, so v Planinskem društvu Prevalje pripravili že 27. kulturna srečanja. Bila so 16. in 17. januarja v planinski postojanki na Uršlji gori. Prvi dan je nastopil MPZ Vres s Prevalj, spored drugega dne tradicionalnih zimskih kulturnih srečanj pa so sooblikovali pevci noneta Črnjanski pobi in recitatorji, ki so prebirali besedila **dr. Franca Sušnika** in spominske zapise o njem.

A. Č.

Jubilej Šaleške planinske poti

Planincem v PD Velenje se je pred leti porodila in oblikovala misel o planinski poti po obronkih Šaleške doline, da bi občani iz naše in sosednjih občin, še posebno mladina, bolje spoznali svojo bližnjo in daljno domačijo, planinci in pohodniki iz oddaljenejših krajev pa spoznali ta del Slovenije, se razgibali in sprostili ter spoznali mnoge zanimivosti s področja geologije, rastlinstva, zgodovine, umetnostne zgodovine, etnologije, spoznali arhaični svet, poln preteklosti in naših korenin.

Oktobra 1974 so odprli Šaleško planinsko pot kot osemnajsto transverzalno pot v Sloveniji. Precej ljubiteljev narave je ubralo stopinje po njej. Prehodili so okoli 140 km poti po občinah Velenje, Mislinja, Slovenj Gradec, Šoštanj, Mozirje, Šmartno ob Paki, Polzela, nekateri zato, da so napolnili dnevnik s kontrolnimi žigi in dobili spominski znak (teh je bilo izdanih že čez 2000), drugi zaradi želje po razgibanju in sprostitvi, tretji z željo po spoznanju pokrajine in ljudi ob njej. Zanimiva so srečanja z domačini; če zabredemo na poti v zadrego, se lahko zanesemo na njihovo pomoč, saj radi pomagajo. Kolikšen je obisk na poti, kaže med drugim podatek, da smo od otvoritve v letu 1998 zaradi dotrajanosti zamenjali žige Šaleške planinske poti.

Odločili smo se, da ob petindvajsetletnici Šaleške planinske poti izdamo spominski znak, ki bo ponazoril ta jubilej.

Kdor bo prehodil Šaleško planinsko pot v jubilejnem letu, ima pravico dobiti jubilejni spominski znak. Ta je okrogel in predstavlja veduto Šaleškega gradu z oznako jubileja. V postojankah, mimo katerih je speljana Šaleška planinska pot, hranijo kontrolne žige, tu se predloži dnevnik Šaleške poti osebi v postojanki, ta mu ga žigosa, se podpiše in datira.

Časovno je hoja po Šaleški planinski poti za jubilejni spominski znak omejena na leti 1999 in 2000.

Kot dokaz o prehojeni poti bodo upoštevali le dnevnik ali vodnik Šaleške planinske poti, izdan v pisarni PD Velenje. Vpisan mora imeti datum izdaje in potrjen z žigom Šaleške planinske poti z oznako 25 in končan do 31. 12. 2000. Zbrani morajo biti vsi žigi, obvezen je jubilejni žig na Paškem Kozjaku.

Če želi planinec ali pohodnik dobiti jubilejni spominski znak, mora dnevnik predložiti v PD Velenje, kjer ga pooblaščena oseba pregleda, ga potrdi ali zavrne. Po pregledu ga vrnejo lastniku. Vsi, ki imajo potrjen dnevnik Šaleške planinske poti, dobe jubilejni spominski znak.

Jubilejni spominski znak Šaleške planinske poti se podeli za enkratno prehojeno pot v letih 1999 in 2000.

Vabimo vse, da sami ali skupaj z nami počastijo 25 let Šaleške planinske poti, 50 let PD Velenje in 45 let koče na Paškem Kozjaku.

Tone Žižmond

Planinska skupina Planina pri Sevnici

V okviru Planinskega društva Lisca Sevnica deluje več planinskih skupin. Ena številčnejših je skupina na Planini pri Sevnici. Šteje več kot 70 članov. V letošnjem letu slavi desetletnico. Planinci se znajo dobro vključiti v delo matičnega društva, v bistvu pa se najbolj udeležujejo svojih akcij, katerih ni malo. Skrbijo za svoje odseke planinskih poti, pomagali so pri gradnji na Lisci, Bohorju... Organizirajo planinske izlete, imajo svoje planinske vodnike itd.

Za naprej si želijo množičnosti na izletih. Tako bodo ponovno organizirali planinsko šolo in planinska predavanja in skušali popestriti delo z mladimi na osnovnih šolah. **Janja Kolar**, ki uspešno vodi skupino, ima vedno nove ideje, tako da planincem gotovo ne bo dolgčas.

Jože Prah

Delček velike planinske skupine Planina pri Sevnici na zimskem pohodu na Porezen

Čez Slovenske gorice

Spet sneži, saj mora, konec marca sneg ni nobeno presenečenje, mi pa spet hodimo po lepi poti čez Slovenske gorice. Osem nas je: *Ančka, Boža, Šarika in Brigita, pa* Jože, Božo, Martin in Stanko.

Do Ivanjkovec, naselja v dolini Pavlovskega potoka, smo se pripeljali z vlakom in zdaj gremo po cesti proti Lahoncem – naselju v vzhodnem delu Slovenskih goric. Hitro smo pri Meškovi domačiji, kjer nas gospodar *in planinec* **Ciril Meško** lepo sprejme in pogosti.

Potem pa naprej. Po travniku se vzpnemo do gozda, nato ob razkopanih goricah in ob hišah na slemenu na križišče cest na Kungoti, nato po cesti navzdol in po bližnjici skozi gozd proti Hranjigovcem. Sneži še bolj gosto, ko pridemo na cesto Ormož–Sveti Tomaž. Gremo čez cesto in čez potok Lešnico proti na novo postavljeni vlečnici in pod njo ob vinogradih na Koračiški vrh. Zelo blatni pridemo spet na cesto in po njej ob dveh s slamo pokritih hišah; spadata v Malo vas pri Ormožu, vsako leto sta malo nižji. Gremo med hišami in lepimi vikendi na Kostanj. Odpre se nam lep razgled na Sveti Tomaž, razloženo naselje z gručastim jedrom okoli cerkve sv. Tomaža.

Sneg je ponehal in hitro smo po cesti in stopnicah pri cerkvi. Odprta je in si lahko ogledamo notranjost. Potem pa na okrepčilo v bližnjo gostilno in po prehrano v trgovino. Oglasimo se še na pošti, kjer dobimo lepe razglednice.

Nato gremo po cesti proti Rakovcem. Najprej skozi gozd – Boža tam vsa srečna najde nekaj gob marčevk. Na desni strani je Rakovski vrh z vinogradi in vodohramom, mi pa gremo naprej po cesti in potem po kar pravi planinski poti ob hišah v Trnovcu na cesto Savci–Gomila. Nekaj časa hodimo po cesti in naprej ob potoku in gozdu po dolini Sejanskega potoka. Vidimo že naslednji cilj – stolp na Gomili. Vzpnemo se po pobočju med *hišami Senčaka do stolpa.*

Lep razgled imamo, vreme se je precej popravilo, vidimo prehojeno pot od Svetega Tomaža in pot, ki nas še čaka – na Staro Goro in Kapelo. Okrepčamo se in si opomoremo v kmečkem turizmu Slaček nedaleč od stolpa na Gomili – res dobro vino smo pili! Potem gremo *naprej po slemenu Malega* Moravščaka proti Grabščinščaku. Lepo vidimo pred seboj naslednji cilj – Staro goro. Pa bo treba še hoditi: najprej ob gozdu in nato navzdol med lepimi hišami do ceste Sveti Jurij–Ptuj. Potem moramo po brvi čez Pinkavo in še po brvi čez *Turjo in po travniku do ceste v Terebegovce.* Gremo čez cesto in ob hiši na strmo pot proti mlinu na veter na Stari Gori.

Ogledamo si edini mlin na veter daleč okoli in nato še cerkev sv. Duha na Stari Gori, razloženem slemenskem naselju v osrčju Slovenskih *goric.*

Po počitku v gostilni gremo naprej proti Ženiku, zanimivem naselju v osrčju Slov. goric. Letos gremo skozi Ženik, čeprav bi sopotniki šli najraje kar takoj navzdol proti Jamni. Pa vztrajam, da gremo ob lepih hišah Ženika, ker spodaj v Ščavniški dolini močno dežuje, tu zgoraj pa je lepo, okrog hiš že cvete prvo spomladansko cvetje – trobentice in narcise in ostalo. Obrnemo se proti Brezju, vidimo košček Blaguškega jezera in že gremo po bližnjici proti Vidmu – Svetemu Juriju. Malce že čutimo noge, vendar še gre. Na cerkev svetega Jurija je naslonjen veliki presmec, butara – jutri bo cvetna nedelja. – Sveti Jurij je gručasto središčno naselje na južnem robu Ščavniške doline. Malo prezgodnji smo še za razstavo velikonočnih jedi v Biserjanah, zato gremo proti mostu čez Ščavnico. V daljavi se že črtajo Kapelske gorice. Pot čez Ščavniško dolino in skozi Dragotince pa se kar vleče.

Potem gremo navzgor na Dragotinski vrh – ogledamo si lepo ohranjeno in obnovljeno Vidicovo hišo. Gremo dalje po slemenski cesti na Okoslavski vrh, midva z Martinom se malce podpreva pri sodelavki Anici, nato se zaradi izrednega tra*minca ustavimo pri Kupljenu. Sle*menska cesta nas vodi nad Kocjanom proti Kapeli – središču Kapelskih goric. Od cerkve sv. Magdalene je lep razgled – vidimo Radence in prekmursko ravnino do Sobote in še naprej.

Spustimo se po cesti in po poti mimo novega radenskega pokopališča v Radence in do Zlate penine.

Utrujeni smo res, vendar se strinjamo, da je bilo lepo po poti čez Slovenske gorice.

Stanko Sreš

Vzpon za zdravje

Brinjeva gora nad Prevaljami na Koroškem je priljubljena izletniška točka. Čeprav je visoka le 723 metrov, kraj pod njo, ki je najpogostejše izhodišče za vzpon, pa leži na 411 metrih nadmorske višine, je obiskana v vseh letnih časih. *Mnogo Prevaljčanov se nanjo* povzpne tudi v božični in novoletni noči.

Na izraziti stožčasti vzpetini, ki je iz apnenca in je ime dobila po brinju (žal ga je vse manj), stoji cerkvica sv. Kozme in sv. Damijana, v kateri so občasno tudi maše. Vsakdo pa lahko do nje poroma in zvoni za zdravje. Cerkvica je bila postavljena leta 1989 in je nadomestila dotrajano leseno iz tridesetih let tega stoletja. (Pred njo je na tem mestu stala kapelica.) Domači umetniki so opremili njeno notranjost: **Janko Dolenc** je iz lesa izdelal kipca svetnikov, **dr. Alojz Pogorelc** je ustvaril lik Kristusa na križu, **Oki Rotovnik** pa je naslikal Snemanje Kristusa s križa. Načrt za cerkvico je izdelal inženir arhitekt **Andrej Lodrant**.

Podrobneje je o Brinjevi gori pisal **prof. Stanko Lodrant** v knjigi Bodi pozdravljena, Devica Marija... Ob stoletnici nove cerkve na Fari iz leta 1990. Zaključil je z naslednjimi mislimi: »Pripovedovanju o naši Brinjevi gori manjka marsikaj. Na primer čustven opis najzgodnejšega pojavljanja teloha. O kakem slučajno toplem decembru se ta lepi cvet zmoti in prehitro pokuka iz zemlje, ker misli, da se že obeta vigred...

Ali so srečevanja zaljubljencev s Prevalj in z Raven v kaki simbolični zvezi s to prvo vigredno cvetlico, ne

Cerkvica na Brinjevi gori ob nedeljah in praznikih le redko sameva.
(Foto: A. Č.)

vem. Te iste ljudi opazimo čez nekaj let z zdravim mladim naraščajem spet na Brinjevi gori, saj je tako primerna za popoldanske izlete celih družin ali za uvajanje mladeži v naš planinski svet.

In kaj pomeni Brinjeva gora nam, starejšim? Spomine, samopotrjevanje, češ, to še zmorem, in preizkus obljube Kozme in Damijana: »Dokler boste hodili k nama, boste živi.« V tej povedi je seveda veliko cinizma, ironije, sarkazma ali kar je še teh tujk, ki hočejo elegantneje opisati brezobzirno odkritost in prikrito ter strupeno posmehljivost... A kljub temu tej obljubi ne moremo oporekati. In zato zvonček na gori ne utihne nikoli.

Andreja Čibron-Kodrin

Z otroki v hribe v letu 1998

Že od starih časov je nad Plešivčkim hlevom, pod Uršljo goro in romarsko potjo, ki pelje na goro, še danes vidno globoko brezno. V njem je bilo v davnih časih podzemno jezero, v katerem je živel povodni mož. Hotel je živeti v miru, da ga nihče ne bi motil. Ko so po Koroškem kopali svinčeno rudo, so jo začeli iskati tudi v okolici Uršlje gore. Kmalu so se pojavili tudi v bližini podzemnega jezera, v katerem je bival povodni mož.

Zaradi kopanja in stalnega nemira se je čutil ogroženega. Odločil se je, da se preseli nekam drugam, kjer bo imel mir.

Izbral si je kraj na Pohorju, kjer so danes Lovrenška jezera. Tja se je namenil zvoziti vodo iz svojega jezera na Uršlji gori. Za prevoz vode si je izbral par črnih volov kmeta **Šisernika**, najvišje ležeče kmetije na tem koncu Uršlje gore. Vodo je vozil samo ponoči, da gospodar ni vedel za to, in vsako jutro je še pred svitom vola vrnil v hlev. Ko je neko jutro gospodar vstal še pred svitom in se odpravil na pot, je srečal vola, ki sta se vračala domov. Povodni mož pa se je z vodo vred že preselil na Pohorje.

To je le ena izmed zanimivih pripovedk, ki so nas spremljale na poteh z našo mladežjo. Lepo je hoditi z otroki v hribe. Tako radovedni so, tako zelo znajo uživati med tekom po travniku, med preskakovanjem korenin in zobanjem robidnic. Voda iz bližnjega potoka nas najbolj osveži, pa še prijatelja je zanimivo poškropiti. Veliko potov smo lani prehodili, če bi nam vreme ne nagajalo tako zelo, bi jih verjetno še več.

Kje vse smo bili člani Mladinskega odseka PD Ravne na Koroškem in kaj vse smo počeli?

V začetku januarja smo se odpravili na spominski pohod k sveti Neži na Koroški Selovec. Nato nikakor nismo več našli sobote z lepim vremenom, pa smo se dogovorili za ogled diapozitivov med tednom. Brane nam je predstavil svoje zanimivo alpinistično potepanje po Tajski.

Meseca februarja smo se podali na Brinjevo goro in Breznico do kmeta **Rakitnika**. Dan je bil lep, z nami je bil tudi Matejev oče gospod **Mlinšek**, s katerim so fantje z velikim navdušenjem merili obseg velikih dreves na naši poti. Pri Rakitniku so nas prijazno sprejeli in ponudili topel čaj. Nazaj grede pa nam je posijalo še sonce, tako da smo ta počitniški pohod prav lepo zaključili.

Marca smo se zopet sestali na šoli ob ogledu diapozitivov s Himalaje. Tudi Miha zna svoje doživljaje prav zanimivo opisati. Še ga bomo povabili! Povzpeli smo se še na Nanos, kjer nas je močna burja skoraj odpihnila. Pri povratku domov pa smo si ogledali še grad Erazma Predjamskega.

Aprila smo se potepali po Tolstem vrhu, tik pred prvomajskimi počitnicami, pa smo se podali še na Pikovo.

V mesecu maju smo se odpravili okoli Uršlje gore. Dva dneva smo preživeli na Naravskih ledinah, kjer smo se z mladimi planinci iz ostalih društev koroške regije pomerili v kvizu znanja. Z Viljemom sva štiri dneve preživela skupaj s 130 malimi šolarji v planinski šoli v Kranjski Gori. Prav lepo smo se imeli in prav neverjetni so ti šestletniki.

Junij je minil tako hitro, da smo še na noč kresničk komajda uspeli priti.

Septembra smo se odpravili na Volinjek, tja, kjer so nekoč živele »žal žene«.

Oktobra smo se v prelepi sončni nedelji potepali po Tolstem vrhu in Zelenbregu.

V mesecu novembru smo se odpravili na že kar tradicionalni pohod v Hudo luknjo, Špehovko in Pilanco. Prav uživamo vedno na tej poti in pri raziskovanju jam.

Decembra pa smo se udeležili še nočnega pohoda »Čez goro k očetu«.

Tako – to so bila naša potepanja, pestra, zanimiva in poučna. Vsak pohod je zgodba zase. Posameznega pohoda se udeleži od deset pa do trideset osnovnošolskih otrok. Na vsaki poti odkrijemo kaj zanimivega, novega. Delo z mladimi je naporno in odgovorno; ampak ko vidiš »iskrice« v očeh teh nadebudnežev, ko slišiš njihov brezskrben smeh in ko vidiš, kako pozorno ti znajo tudi prisluhniti, si zadovoljen in si porečeš – splača se!

Na koncu naj rečem še hvala Faniki, Danici, Lojzu in Viljemu, ki se trudijo skupaj z mano.

Načelnica MO PD Ravne na Koroškem
Veronika Kotnik

Mali oglas

Pancarje za turno smuko »Dachstein« št. 42, nove, prodam.
Tel. 063/834-084 – po 19. uri
Jože Jeraj
Zadrečka c. 27
3331 Nazarje

- SCHOELLER EXTREM CORDURA
- BRETEX
- ZADAJ POVIŠANE Z NARAMNICAMI
- DESNI BOČNI ŽEP Z ŽEPOM ZA OČALA
- ZANKE ZA PRIČVRSTITEV NA ČEVELJ
- GUBA V KOLENU
- ZAVORNA ELASTIKA
- KEVLAR ZAŠČITA

TURNO SMUČARSKE HLAČE

- IZDELANO V SLOVENIJI

SEDEŽ FIRME
Trg svobode 16
4290 Tržič
tel.& fax: +386 64 564 400
E-mail: vrh@siol.net

TRGOVINA VRH BLED
Ljubljanska 4
4260 Bled
tel.: +386 64 742 777

VSE ZA POHODNIŠTVO PROSTO PLEZANJE ALPINIZEM

BOREAL

Rohner

Mach dich auf die Rohner Socken.

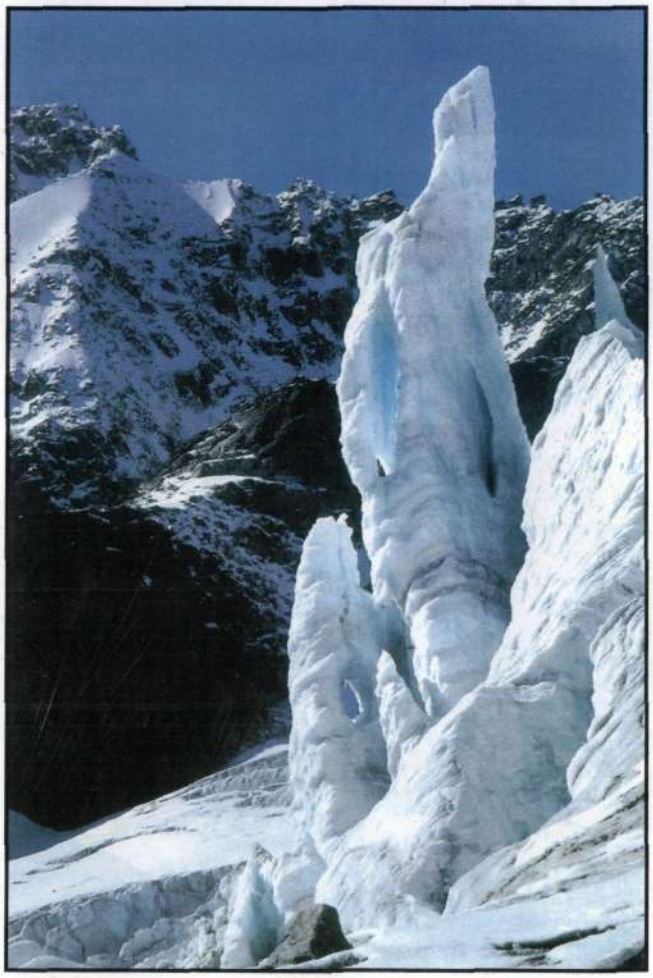

CASCADE DESIGNS
THERM-A-REST
ENGLISH

FJÄLL RÄVEN

LEKI SPORT

karrimor

GRIVEL
MONT BLANC

GENTIC

TELESCOPIC POLES
MADE IN ITALY

HORIZONT
športi na prostem

EDELRID

GOSPOSVETSKA 3, 1000 LJUBLJANA, TELEFON: 061 1257 126